

MASTEROPPGAVE

Yrkespedagogikk

Mai 2017

Fra ord til handling

«Når du blir inspirert – inspirerer du andre»

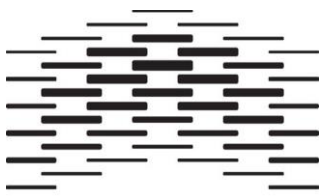

Anita Hoel

Merete Embretsen

Fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier

Institutt for yrkesfaglærerutdanning

HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

Forord

I mesteparten av ledige stunder de siste to årene, har vi vært i en prosess med arbeidet omkring denne masteroppgaven. Vi vil rette en stor takk til alle som har svart på vår spørreundersøkelse, svart på narrativer, deltatt i uformelle samtaler og delt erfaringer og tanker omkring temaet hospitering med oss. Like stor takk til kolleger og ledelsen på vår arbeidsplass, for tilrettelegging å støtte og for oppmuntrende ord i hektiske perioder.

Læringsgruppa vår og veileder Anne Karin Larsen, har vært verdifullt å få diskutere og jobbe sammen med. Her har det blitt tatt opp og diskutert interessante spørsmål omkring oppgaven, erfaringer er delt og her er det gitt konstruktive tilbakemeldinger som har ført oss på rett vei gjennom arbeidet med oppgaven, takk! Vi må ikke glemme å takke våre familier for at vi har fått mulighet til å gjennomføre dette. For alle de gangene vi har sagt at vi må jobbe, gjøre ferdig et arbeid eller snakke på telefonen, takk for at dere har holdt ut!

Så til slutt må vi faktisk takke hverandre for at samarbeidet har fungert så bra som det har gjort. For at vi har holdt ut med hverandre i tykt og tynt, i studie, i jobb, i ferier, helger og ettermiddager, det har vært flott å få diskutere, dele erfaringer og være i prosess sammen om denne masteroppgaven. Det har vært fint og lærerikt å få jobbe sammen i et læringspar, vi har utviklet et samarbeid og vennskap som vil vare lenge - Takk!

20.04.2017

Merete Embretsen og Anita Hoel

Sammendrag

Den norske fagopplæringsmodellen foregår både i skole og i bedrift, som en 2+2 modell. St. Meld 30, *Kultur for læring* (2004), signaliserte at det skulle satses på kompetanseutvikling i skolen. Dette for å videreutvikle og styrke lærernes faglige og pedagogiske kompetanse, og for å imøtekomme endringene i *Kunnskapsløftet*. Et godt samarbeid mellom skole og bedrift er viktig for at lærere kan få oppdatert og økt sin kompetanse. Gjennom å hospitere i bedrift kan lærere få faglig påfyll enten innenfor eget fagområde (dybde) eller innenfor flere fagområder (bredde). Et godt samarbeid kan også være med å styrke det fireårige opplæringsløpet. Et hospiteringssamarbeid mellom lærere og bedrifter kan føre til at det blir lettere å få utplasseringsplasser i yrkesfaglig fordypning, lettere å dra på bedriftsbesøk eller å få bedrifter inn i skolen. Den største gevinsten av hospitering er lærernes økte kompetanse som kommer til syne gjennom en mer oppdatert og virkelighetsnær undervisning i verkstedet eller klasserommet. Gjennom en erfaringsdeling i kollegiet, kan andre lærere oppdateres og selv bli inspirert til å gjennomføre hospitering.

Gjennom en spørreundersøkelse, uformelle samtaler og narrativer har vi samlet inn data for å belyse oppgavens problemstilling; På hvilke måter kan hospitering bidra til å øke samarbeidet mellom skole og næringsliv? Oppgaven ser også på tilegnelse av ny kompetanse gjennom hospitering, og hvordan få implementert hospitering i den daglige driften i en skole. Hospitering er belyst gjennom relevant litteratur, offentlige dokumenter og gjennom Fafo sine to rapporter 2010:16 og 2012:61, dette er igjen sett opp mot relevante læringsteorier.

Gjennom forskning fant vi at hospitering kan føre til et bedre samarbeid mellom skole og bedrift, og være med på å øke lærerens dybde- eller breddekompetanse. Vi fant også at det ble lettere for lærer å ta kontakt med bedrifter i forhold til utplassering av elever. Når det gjelder hvilke typer kompetanse lærere tilegner seg gjennom hospitering fant vi at et flertall brukte eksempler fra hospiteringsperioden i sin undervisning, de ble også bedre i stand til å gi råd om fag- og yrkesopplæring til sine elever. Flere av våre informanter nevnte også viktigheten av en tydelig forankring i ledelsen, og at det må settes av tid til hospitering i skolens årshjul som viktige faktorer for å kunne få gjennomført en vellykket hospitering.

Studying in the workplace for vocational teachers

The Norwegian vocational education and training model takes place both in school and in business, as a 2 + 2 model. St. Meld 30, *Kultur for læring* (2004), signaled that development of skills in schools was to become a focal point. This to further develop and strengthen teachers' professional and educational expertise and to accommodate changes in the Knowledge Promotion Reform. A good working relationship between school and business is important for teachers getting updated and increased expertise. Through hosting in business teachers can get academic knowledge either within own subject area (depth) or in several other subject areas (width). A good working relationship can also strengthen our four-year training course.

Cooperation when it comes to secondment for trainees in between teachers and businesses can lead to making it easier to get deployment places in vocational specialization, easier to go on business visits or to invite companies to schools. The biggest reward of secondments is teachers increased expertise through a more updated and true-to-life teaching in the workshop or in the classroom. Through a sharing of experience among colleagues, other teachers will be updated and even be inspired to undertake secondments. Through a survey, informal conversations and narratives, we have collected data to shed light on the issue; In what ways, can secondments help increase the cooperation between school and business? The task also looks at the acquisition of new skills through secondments, and how to get secondments implemented in the day-to-day activities in a school. Secondments are illustrated through the relevant literature, government documents and through two reports of the Fafo Foundation - 2010:16 and 2012:61. These are then compared to relevant learning theories.

Through research, we found that the secondments could lead to a better cooperation between school and business, and to increase the teacher's specialized or general competence. We also found that it was easier for the teacher to make contact with companies in relation to the deployment of students. Concerning the types of skills teachers acquire through secondments, we found that a majority was using examples from secondment in their teaching, they were also better able to provide advice on vocational training to their

students. Several of our informants also mentioned the importance of a clear anchoring with school management, and prioritizing sufficient amount of time for secondments in the school's annual planning as important factors for successful secondments.

Innholdsfortegnelse

Forord.....	1
Sammendrag	2
Studying in the workplace for vocational teachers.....	3
Innholdsfortegnelse	5
Sitater	9
Figurer	10
Tabeller.....	10
Forsideillustrasjon	10
Vedleggliste	10
1.0 Innledning.....	11
1.1 Bakgrunn for valg av hospitering som tema	15
1.2 Vårt faglige ståsted	17
1.3 Begrepet hospitering	18
1.3.1 Definisjoner og avklaring av begreper	19
1.3.2 Bakgrunn for problemstillingen.....	20
1.4 Problemstilling og forskningsspørsmål	22
1.5 Strategisk søk	22
1.6 Oppbygning av masteroppgaven	24
2.0 Teoretisk fundament.....	26
2.1 Samfunnsutvikling inn i fremtiden	26
2.2 Historisk tilbakeblikk på utviklingen i fag- og yrkesopplæring	28
2.2.1 Moderniseringsfaser i fag og yrkesopplæring.....	28
2.2.2 Kunnskapsløftet og kompetanseheving	30
2.2.3. Samarbeid mellom skole og arbeidsliv.....	32
2.2.4 Forskning rundt hospitering	33

2.2.5 Krav til økt kompetanse.....	34
2.3 Organisering av fagopplæring i Norge	36
2.3.1 Organisering av opplæringen – nasjonalt nivå.....	36
2.3.2 Organisering av opplæringen – regionalt og lokalt nivå	37
2.3.3 Det doble praksisfeltet	37
2.4 En organisasjon i utvikling.....	38
2.4.1 Enkel- og dobbeltekretslæring	39
2.5 Læringsteorier	40
2.5.1 Sosialt samspill	40
2.5.2 Praksisfelleskap	41
2.5.3 Mesterlæring	41
2.5.4 Støttende stilas.....	41
2.6 Verdien av praktisk kunnskap	42
2.7 Yrkesretting av fellesfag.....	42
2.8 Hospitering som læringsarena	43
3.0 Metodedel	46
3.1 Utvalg av informanter	46
3.1.1 Skoleinformanter/andre informanter	47
3.1.2 Innhenting av data.....	47
3.2 Tilgang til feltet	49
3.3 Etske blikk på vår forskning.....	49
3.4 Begrunnelse for metodevalg.....	52
3.5 Spørreundersøkelsen	53
3.5.1 Spørreundersøkelsen fra A-Å	53
3.5.2 Kategorier til skoleinformanter	55
3.5.3 Oppbygning av spørreundersøkelsen.....	55

3.5.4 Begrunnelse for valg av spørsmål til lærere.....	57
3.5.5 Begrunnelse for spørsmål til rektorer og avdelingsledere.....	59
3.5.6 Begrunnelse for spørsmål til opplæringskontor.....	59
3.5.7 Begrunnelse for spørsmål til opplæringsansvarlig i bedrift	60
3.6 Uformelle samtaler	60
3.6.1 Uformelle samtaler fra A-Å	61
3.7 Narrativ	61
3.7.1 Narrativer fra A-Å	62
3.8 Avstand til feltet.....	62
3.9 Bearbeiding av innsamlede data.....	63
3.10 Reliabilitet og validitet	64
3.10.1 Reliabilitet og validitet i oppgaven.....	65
3.11 Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste - NSD.....	67
3.12 Metodekritikk.....	67
4.0 Analyse og resultater.....	70
4.1 Spørreundersøkelse til skoleinformanter og andre informanter	71
4.2 Bakgrunn lærere	71
4.2.1 Gjennomføring lærere.....	71
4.2.2 Organisering av hospiteringsperioder for lærere.....	73
4.2.3 Lærernes egne opplevelser av hospitering	74
4.2.4 Merarbeid for lærerne	75
4.2.5 Erfaringer lærerne gjorde under hospitering.....	75
4.3 Avdelingsledere.....	79
4.3.1 Erfaringer avdelingsledere	81
4.4 Rektorer	82
4.5 Opplæringskontor	83

4.6	Bedrifter	84
4.7	Uformelle samtaler	85
4.7.1	Assisterende rektor	85
4.7.2	Avdelingsleder yrkesfaglig utdanningsprogram	86
4.7.3	Kontaktperson i Utdanningsdirektoratet	87
4.8	Kontaktpersoner i Fylkeskommunene	88
4.9	Oppsummering av forskningen.....	89
5.0	Diskusjon	91
5.1	Førforståelse	91
5.2	Samarbeid mellom skole og bedrift.....	92
5.3	Hospitering som kompetansehevende tiltak.....	98
5.3.1.	Økt kompetanse i organisasjonen.....	104
5.3.2	Erfaringsdeling.....	107
5.4	Implementering og organisering.....	108
6.0	Konklusjon og veien videre	113
6.1	Oppsummering	113
6.1.1	Våre tanker om implementering.....	114
6.2	Veien videre	115
	Referanser	117
	Vedlegg.....	120

Som lærer føler man seg på stedet hvil. Man mister hurtigheten og litt følelsen av å jobbe med faget. Med hospiteringen har jeg fått sjansen til å finne tilbake til det og fått ny giv til å jobbe videre. Nå er jeg både blomsterdekoratør og lærer igjen.

(Hilsen, Nyen, & Tønder, 2012)

Det gjelder ikke bare å sette av tid og skaffe vikar, men du må også planlegge hva du ønsker å få ut av hospiteringen, og hvordan det du lærer kan være til nytte for elevene.

(Holme, 2014a)

Figurer

FIGUR 1 FORSKNINGSDESIGN KAPITTEL 1 (UTARBEIDET AV EMBRETSEN OG HOEL)	11
FIGUR 2 SAMARBEID BEDRIFT OG SKOLE (UTARBEIDET AV EMBRETSEN OG HOEL)	21
FIGUR 3 FORSKNINGSDESIGN KAPITTEL 2 (UTARBEIDET AV EMBRETSEN OG HOEL)	26
FIGUR 4 FORSKNINGSDESIGN KAPITTEL 3 (UTARBEIDET AV EMBRETSEN OG HOEL)	46
FIGUR 5 TRE ULIKE METODER BENYTTET TIL ULIKE INFORMANTGRUPPER (UTARBEIDET AV EMBRETSEN OG HOEL).....	48
FIGUR 6 OVERSIKT OVER DE 5 INFORMANTGRUPPENE I SPØRREUNDERSØKELSEN (UTARBEIDET AV EMBRETSEN OG HOEL)	57
FIGUR 7 FORSKNINGSDESIGN KAPITTEL 4 (UTARBEIDET AV EMBRETSEN OG HOEL)	70
FIGUR 8 LÆRERNES HOSPITERING BLE GJENNOMFØRT PÅ ULIKE TIDSPUNKT. (UTARBEIDET AV EMBRETSEN OG HOEL).....	73
FIGUR 9 HVA SLAGS EFFEKTER HOSPITERINGEN KAN FØRE TIL (UTARBEIDET AV EMBRETSEN OG HOEL)	76
FIGUR 10 NÅR PÅ ÅRET ER DET BEST Å HOSPITERE (UTARBEIDET AV EMBRETSEN OG HOEL)	80
FIGUR 11 FORANKRING I SKOLENS ÅRSJUL (UTARBEIDET AV EMBRETSEN OG HOEL).....	83
FIGUR 12 FORSKNINGSDESIGN KAPITTEL 5 (UTARBEIDET AV EMBRETSEN OG HOEL)	91
FIGUR 13 SAMMENLIGNING AV VÅRE RESULTATER MED FAFO 2012:61 (UTARBEIDET AV EMBRETSEN OG HOEL)	96
FIGUR 14 ENKEL- OG DOBBEKRETSLÆRING (UTARBEIDET AV EMBRETSEN OG HOEL).....	104
FIGUR 15 ERFARINGSDELING (UTARBEIDET AV EMBRETSEN OG HOEL).....	105
FIGUR 16 STØTTENDE STILLAS (UTARBEIDET AV EMBRETSEN OG HOEL)	106
FIGUR 17 ER HOSPITERING FORANKRET I SKOLENS ÅRSJUL? (UTARBEIDET AV EMBRETSEN OG HOEL)	109
FIGUR 18 FORSKNINGSDESIGN KAPITTEL 6 (UTARBEIDET AV EMBRETSEN OG HOEL)	113

Tabeller

TABELL 1 STRATEGISK SØK (UTARBEIDET AV EMBRETSEN OG HOEL)	24
TABELL 2 HOSPITERING I BREDDE OG DYBDE FORDELT PÅ TRINN (UTARBEIDET AV EMBRETSEN OG HOEL)	72

Forsideillustrasjon utarbeidet av Embretsen og Hoel

Vedleggliste

- Vedlegg 1 NSD godkjenning
- Vedlegg 2 Spørreundersøkelse - uformelle samtaler - narrativer
- Vedlegg 3 Informasjonsbrev til kontaktpersonene i Fylkeskommunene
- Vedlegg 4 Undersøkelse om hospitering fra HiOA

Kapittel 1 Innledning

- Her gis leser en innledning i og en definisjon av begrepet hospitering. Problemstillingen og forskningsspørsmålene presenteres, videre vårt faglige ståsted og oppgavens oppbygning.

Figur 1 Forskningsdesign kapittel 1 (Utarbeidet av Embretsen og Hoel)

1.0 Innledning

Globalt sett er den store befolkningsveksten et dominerende trekk. Levealderen øker mens andelen yrkesaktive vil synke. Forsørgerbyrden for arbeidsstyrken vil i framtiden øke. Et utviklingstrekk i den vestlige verden er at flere og flere velger akademisk utdanning. I framtiden vil vi ha et stort behov for at flere i befolkningen velger å utdanne seg innenfor de ulike håndverksyrkene. Dette for å kunne opprettholde etterspørselen etter arbeidskraft innenfor de ulike næringene (NOU 2014:7, 2014).

Samfunnsutviklingen har i løpet av de siste tiårene gjennomgått store endringer. Et mer åpent arbeidsmarked i Europa har vært med på å påvirke arbeidsliv og arbeidsmarked i Norge. I NOU 2014:7; *Elevenes læring i fremtidens skole* slås det fast at det vil bli stadig vanskeligere å komme i arbeid for en som har yrkesfaglig utdanning med to år i skole uten et fullført fag eller svennebrev som høyeste utdanning (NOU 2014:7, 2014). Også elever fra videregåendeopplæring som ikke har fullført et treårig løp vil ha problemer med å komme inn i arbeidsmarkedet. I følge Meld. St. nr. 20; *På rett vei - Kvalitet og mangfold i fellesskolen* er Norge et godt land å vokse opp i (Meld. St. nr. 20, 2013). Skolen skal være med på å utvikle elever ved og legge til rette for en undervisning som gjør eleven i stand til å kunne mestre det fremtidige arbeidsliv. Ved å styrke grunnopplæringen, og gi alle et godt opplæringstilbud vil Regjeringen være med på å motvirke sosiale forskjeller i samfunnet. Elevene skal få opplæring som er med på å utvikle deres holdninger, verdier og kunnskaper. Elevene må trenes i å tenke kritisk, de må få lov til å være kreative og de må lære å samarbeide med andre. Skolen må være med å dyrke denne nysgjerrigheten og gi de lyst til å lære. For å øke elevenes læringsutbytte trengs motivasjon og lærelyst, og etter- og videreutdanning av lærere kan være med på å heve de faglige resultatene til elevene. En mer variert og praksisrettet undervisning, der elevene

tilegner seg og utvikler nye kunnskaper og ferdigheter bør tilstrebes for å treffe alle elever. Videre står det i meldingen at elever og lærlinger gjennom en mer praksisnær og yrkesrettet opplæring kan gis bedre forutsetninger for å fullføre sin utdanning (Meld. St. nr. 20, 2013).

Oppdatering av lærernes kompetanse på yrkesfag, har siden fagskolene og gymnasiene ble slått sammen på midten av 1970-tallet til en felles videregående skole vært et tema. I Utdanningsforbundets faktaark fra 2013 kan vi lese at det allerede i 1971 ble lagt til rette for at lærere kunne søke om permisjon i inntil et halvt år, lønnete eller delvis lønnet, for å utvikle seg innenfor relevante bransjer i næringslivet (Utdanningsforbundet, 2013). I NOU 1976:10; *Framtidig yrkesutdanning: samarbeid mellom skole og arbeidsliv* la Schønberg-utvalget frem sitt forslag om å øke yrkesfaglærerens kompetanse gjennom å holde seg ajour med utviklingen innenfor egne fagområder. Rapporten vektla at etterutdanning har stor verdi for den enkelt lærer sett i forhold til muligheten for livslang læring. Samtidig la rapporten vekt på at læreren skulle holde seg oppdatert for at yrkesutdanningen skulle følge utviklingen i samfunnet (NOU 1976:10, 1976). Schønberg-utvalget sa;

På bakgrunn av utvalgets tidligere forslag er det vesentlig at lærerne til enhver tid holder seg ajour med utviklingen på sine fagområder. En forutsetter derfor at faglig etter- og videreutdanning i hovedsak må hentes i de miljøer som har faglig forutsetning for dette. Dette omfatter først og fremst arbeidslivet selv og de høyere faglige utdanningsinstitusjoner (NOU 1976:10, 1976).

Dette er i tråd med *Yrkesfaglærerløftet* som kom nesten 40 år senere. Samtidig som vi startet vårt masterarbeid i 2015 kom strategiplan *Yrkesfaglærerløftet*, som er en satsing på fremtidens fagarbeidere. Regjeringen satser på etter- og videreutdanning for lærere, gjennom *Yrkesfaglærerløftet* skal yrkesfaglærere få mulighet til kompetanseutvikling. Det er en forutsetning for å få faglig sterke yrkesfaglærere som skal være med på å utdanne gode fagarbeidere. Det er også viktig at det utdannes nok dyktige yrkesfaglærere og at utdanningen blir spennende og attraktiv slik at det kan rekrutteres flere gode lærere. Samtidig som

samarbeidet med partene i arbeidslivet opprettholdes (Regjeringen, 2015). Dette kan også sees i sammenheng med *Samfunnskontrakten* som partene i arbeidslivet undertegnet i 2012. «Lærerne bør få mulighet til å utvide både egen bredde- og dybdekompetanse gjennom for eksempel hospiteringsordninger». Videre står det at;

For arbeidslivet vil det være en fordel om de lærerne som underviser fremtidige lærlinger og arbeidstakere, er best mulig oppdatert på ny teknologi, nye produksjonsmetoder og andre nyvinninger i fagene. Dette er kompetanse tradisjonelle leverandører av etter- og videreutdanning ikke nødvendigvis har, og som gjøres best av bransjene og virksomhetene (Regjeringen, 2015).

For å klare å opprettholde et godt opplæringstilbud til elevene i fremtiden uansett utdanningsprogram, med et arbeidsmarked i stadig endring, må lærere som underviser i den videregående skolen være nødt til å holde tritt med endringer som skjer i samfunnet. Dette gjelder særlig lærere som underviser på et yrkesfaglig utdanningsprogram, som til daglig står i det doble praksisfeltet. Med det doble praksisfeltet menes det at yrkesfaglæreren må ha en forankring både i læreryrket og i det lærefaget læreren utdanner elevene i (Utdanningsforbundet, 2009b).

En lærer skal ha kompetanse og kunnskaper nok innenfor sitt utdanningsprogram til å formidle sitt yrke eller flere yrker på en måte som vekker lærelyst, og som inspirerer og motiverer elevene. Læreren skal gjennom to år i skole gi elevene den kunnskap og kompetanse de trenger for å være klare for å møte to års læretid i bedrift. Læreren skal kunne sine fag, vite om viktige hendelser, epoker og trender gjennom tidene, og kunne gi elevene et historisk tilbakeblikk. Læreren skal kunne ha evnen til å formidle dette på en måte som gjør at eleven ser en sammenheng mellom fortid og nåtid. Læreren skal være faglig oppdatert på nuet og ha kunnskaper om hva som skjer i samfunnet og i forskjellige bedrifter både lokalt og utenfor landegrensene.

En annen viktig ting er at læreren skal være en rådgiver for sine elever, og kunne gi de råd og veiledning om fag- og yrkesvalg. Læreren skal også forberede elevene på et arbeidsmarked i rask endring, der nye fag vil utvikles og gamle fag kan forsvinne (Utdanningsforbundet, 2009b). Lærerne skal vekke interesse og inspirere elevene, lærerne skal kunne informere om læretiden og presentere det på en måte som vekker lysten til å bli lærling. Læreren skal også være en god pedagog i klasserommet, og kunne benytte ulike undervisningsmetoder, for å gjøre undervisningen relevant og interessant for den enkelte elev, slik at læring finner sted i klasserommet så vel som i verkstedet.

Utdanningsdirektoratet har fra 2012 og frem til i dag bevilget midler til hospitering. Lærere, opplæringsansvarlige i bedrift og rådgivere har i denne perioden fått mulighet til å oppdatere seg faglig gjennom en hospiteringsperiode. Ved å delta i en slik ordning kan de hospiterende få en oppdatering og et innblikk i endringer i arbeidslivet, se nye maskiner og nye arbeidsmetoder, og på den måten øke sin kompetanse. Resultatet av en hospiteringsperiode kan være med på å skape et godt samarbeid og nettverk mellom skole og bedrift, som kan medfører oppdatering og kunnskapsdeling begge veier. Samtidig som hospitering også kan føre til oppdaterte og mer motiverte lærere, som blir tryggere i egen undervisningssituasjon.

Gjennom et godt samarbeid og god kommunikasjon mellom skole og bedrift kan kunnskap og informasjon utveksles. Utviklingen av de praktiske fagene skjer i arbeidslivet. Lærere som har arbeidet og undervist i skole over en lengre periode trenger faglig påfyll for å være oppdatert. Lærerne trenger enten å øke kompetansen innenfor eget fagområde, eller de trenger å få en dypere innsikt i fagområder de ikke kjenner så godt til. En slik faglig oppdatering kan igjen være med på å gjøre undervisningen mer inspirerende og interessant for elevene, og gi dem en opplæring som er i tråd med det virkelige arbeidslivet. Lærerne kan etter en eller flere hospiteringsperioder lettere veilede elevene til riktige bedrifter i forhold til yrkesfaglig fordypning og utplassering. Et godt samarbeid mellom skole og bedrift kan også gjøre det lettere å skaffe til veie utplasseringsplasser til elevene i yrkesfaglig fordypning. Dette kan føre til at elevene får et riktig og mer positivt møte med arbeidslivet, der bedrift og elev også kan knytte kontakter og mulige lærekontrakter kan inngås. Gjennom yrkesfaglig fordypning i bedrift vil

elevene få en bedre forståelse av bedriftens produksjon, og det arbeidet som utføres i bedriften. Elevene vil kunne se sammenhenger og forstå prosesser på en annen måte enn gjennom en undervisning i et klasserom eller i et verksted, og på den måten få en annen tilnærming til faget eller yrket. Lærere kan gjennom en hospiteringsperiode både utvikle egen kompetanse og utvikle et samarbeid med bedriften som kommer elevene til gode gjennom en mer relevant og virkelighetsnær opplæring. Et hospiteringsopphold kan føre til økt kompetanse for både programfaglærere og fellesfaglærere. Dette vil trolig også kunne føre til et bedre og tettere samarbeid mellom lærerne i forhold til undervisningsplanlegging og forståelsen av yrkesretting innenfor de ulike utdanningsprogrammene. Hospitering kan også føre til at det blir lettere å få bedrifter inn i skolen i en undervisningssituasjon eller å komme ut i bedrifter på bedriftsbesøk.

1.1 Bakgrunn for valg av hospitering som tema

Vi har begge gjennomført hospiteringsperioder i ulike bedrifter, for å øke egen kompetanse. Vi har kjent på kroppen hvordan en hospiteringsperiode må planlegges og organiseres på egen arbeidsplass, for å kunne la seg gjennomføre. Vi har gjennomført flere hospiteringsopphold i ulike bedrifter, og på den måten fått med oss flere positive sider ved det å hospitere. Gjennom egne erfaringer fra hospiteringsopphold har vi kjent hvor skoen trykker, og fått innblikk i utfordringer som kan virke hemmende på en hospiteringsaktivitet. Noen av utfordringene vi erfarte var i forhold til oppfølging av elever, planlegging av undervisning og vikarbruk. Gjennom hospiteringsopphold har vi tilegnet oss kompetanse som vi mener er viktig i forhold til egen lærerjobb, og det å stå i det doble praksisfeltet. Vi har fått en bedre forståelse av hvordan elevene opplever utplasseringer, og det er lettere for oss å forberede elevene på hva som venter dem, og hva som forventes av dem når de skal utplasseres i bedrifter. I tillegg til økt kompetanse, har vi gjort noen endringer i egen undervisning for å gjøre den mer interessant og virkelighetsnær for våre elever.

Innenfor yrkesfaglig utdanningsprogram er det som oftest programfaglærer som er kontaktlærer og har flest undervisningstimer i uka med sin klasse. En programfaglærer har ofte en yrkesfaglig bakgrunn med et fag- eller svennebrev i bunn. Dette kan være en styrke for denne

læreren i en undervisningssituasjon. Samtidig kan både programfaglærere og fellesfaglærere i dagens skole oppleve å komme til kort på grunn av manglende fagkunnskap innenfor et eller flere fagområder de underviser i. Fellesfaglærere har oftere en akademisk utdannelse i bunn, og ingen praksiserfaring fra programområdene de underviser i. På grunn av dette kan lærere i fellesfag oppleve at de kommer til kort i undervisningssituasjon, og at de trenger mer kunnskap for å gjøre undervisningen på yrkesfaglig utdanningsprogram mer interessant og relevant. Gjennom hospitering kan både programfaglærere og fellesfaglærere øke sin kompetanse innenfor ett eller flere fagområder, og på den måten øke relevansen i undervisningen.

Et nært samarbeid mellom skole og bedrift er viktig med tanke på utplassering i yrkesfaglig fordypning, som på Vg1 og Vg2 skjer en eller flere ganger i året. Vi ser det som godt å ha et nært samarbeid med bedrifter og arbeidslivet, et samarbeid som fungerer, der man vet hva man kan forvente av begge parter. Et godt nettverk mellom skole og bedrift er viktig for å kunne gjennomføre en god, relevant og yrkesrettet opplæring. Etter flere år som lærer i skolen kan det være nyttig å ta turen ut i praksisfeltet igjen for å oppdatere seg. Vi har erfart at det har skjedd store endringer ute i bedriftene fra vi sluttet å jobbe der. Det som tidligere var daglige gjøremål i bedrifter i forhold til rutiner og arbeidsoppgaver, er det nå ofte endret på. For å kunne lære opp fremtidens arbeidstakere må vi som lærere holde tritt med samfunnsutviklingen og utviklingen som skjer i bedriftene. Dette er viktig i forhold til å gjøre undervisningen mer interessant, relevant og virkelighetsnær for elevene. Men også for å motivere og klargjøre elevene på hva læretiden og arbeidslivet forventer av dem.

Ser vi det fra bedriftenes ståsted kan det være at de ikke er fullt så oppdatert og informert på hva som skjer i skolen. At bedriften kjenner til de ulike læreplanene i skolen er viktig, slik at bedriftene har en forståelse av hva elevene bør ha tilegnet seg av kunnskap gjennom de to første årene i opplæringsløpet. Gjennom hospitering eller en form for undervisning i skolens verksted vil opplæringsansvarlig i bedrift få en større forståelse av hva elevene tilegner seg av kunnskap gjennom skolegangen, samtidig som de kan bli kjent med elevene og knytte tidlige relasjoner.

Erfaring vi har gjort oss gjennom samarbeid med ulike opplæringskontor er at de i løpet av skoleåret er innom skolen for å informere elevene om deres medlemsbedrifter og behov for lærlinger. De snakker om hvordan en læretid foregår, de blir tidlig kjent med elevene og danner på den måten tidlige relasjoner med elevene. For opplæringskontorene er dette en viktig arena for å motivere elever til å søke lære plasser innenfor deres fagområde.

Vi ser på hospitering som et positivt virkemiddel for å tilegne seg ny kompetanse, knytte nye kontakter og for å utvikle et godt nettverk mellom skole og bedrift. Vi ser en del utfordringer med å få iverksatt hospitering og at en del faktorer må være på plass på alle arenaer for at den skal bli vellykket. Dette er noe av det vi ønsker å forske på og finne ut mer om, gjennom denne masteroppgaven.

1.2 Vårt faglige ståsted

Begge er vi fagutdannet og jobber i dag innenfor ulike yrkesfaglige utdanningsprogrammer på samme skole. Vi er begge faglærere med fag- og svennebrev og har lang undervisningserfaring fra både ungdomsskole og videregående skole. Vi har deltatt aktivt i FYR-arbeid på egen skole, hospitert i flere runder og hatt erfaringsdeling fra egen hospitering. Pedagogisk utviklingsarbeid har vi felles interesser for, og begge har vært aktive i dette arbeidet på egen skole. Utvikling og oppdatering av egen praksis er noe vi begge har et stort fokus på og mener er viktig i forhold til kvalitet og grad av relevans i undervisningen. Vi har gjennomført flere hospiteringsperioder i bedrifter, og vet hvor viktig dette har vært for å gi oss både bredde- og dybdekompetanse. Hospiteringsperiodene har gjort det lettere for oss å gjennomføre undervisning i fag der vi ikke har like mye kunnskap og kompetanse som innenfor eget fagområde.

Etter flere år med videreutdanning startet vi opp på masterstudiet høsten 2013. Vi har gjennom studiet skrevet flere oppgaver sammen, og den siste omhandlet yrkesretting av engelskfaget i forhold til FYR. En mulig vei videre for oss var å se på hospiteringsfeltet. Erfaringer fra den forrige oppgaven vi skrev var at fellesfaglærere hadde liten kjennskap til

yrkene innenfor utdanningsprogrammet de underviste på. Oppgaven synliggjorde også et behov for samarbeid mellom fellesfaglærere og programfaglærere i forhold til yrkesretting. Som en følge av dette så vi nytten av å øke interessen omkring hospitering og ønsket å sette fokus på dette i egen organisasjon.

1.3 Begrepet hospitering

Her tar vi for oss ulike definisjoner på hospitering. Det er viktig å presisere at den type hospitering vi har sett på, hovedsakelig er hospitering av lærere men også av opplæringsansvarlig i bedrift. Hospiteringen i seg selv handler ikke om elevenes læring men om kompetanseheving knyttet til den som hospiterer.

Fafo-rapport 2010:16, definerer hospitering som; «et tidsavgrenset opphold på en annen arbeidsplass, der formålet er at den som hospiterer skal oppdatere sin fagkompetanse eller lære seg noe nytt om arbeidsmåter, teknologi osv» (Andersen, Hertzberg, Hagen, & Nyen, 2010). I Fafo-rapport 2012:61, er hospitering definert som; «en planlagt form for uformell læring. Hospitering innebærer at man tar del i arbeid på en annen arbeidsplass, for at det skal gi læring som er relevant for eget arbeid» (Hilsen et al., 2012). I Fafo-rapport 2012:61 står det også at ordet hospitere kommer fra latin og betyr «å ta inn et sted som gjest». Videre står det at «på norsk brukes ordet vanligvis som et gjesteopphold der formålet er læring» (Hilsen et al., 2012).

Fafo-rapportenes definisjon på hospitering er litt forskjellig, men med omtrent det samme budskapet. Fafo-rapport 2012:61 henviser til NOU 1997:25 som viser til et skille mellom realkompetanse og formell kompetanse. Realkompetanse betegnes som det man faktisk kan, uavhengig av hvordan kompetansen er tilegnet. Dokumentert kompetanse som for eksempel fagbrev eller et eksamensbevis, er en form for formell kompetanse. Den uformelle kompetansen sees på som læring i arbeidslivet eller en form for hverdagslæring. Dette kan beskrives som læring gjennom utførelse av praktisk arbeid (NOU 1997:25, 1997) (Hilsen et al., 2012).

Utdanningsdirektoratet bruker i videreføringen av hospiteringsordning også den samme definisjonen som brukt tidligere på beskrivelse av hospiteringsordning; «En programfaglærer/fellesfaglærer/instruktør/fagligleder har et opphold i bedrift/skole som har en varighet over minst fem dager, sammenhengende eller fordelt over skoleåret». Videre presiseres det; «Når det gjelder hospitering for fellesfaglærere, kan én til to dager i bedrift være tilfredsstillende for å hente kunnskap og de gode eksempler til bruk i egen opplæring» (Utdanningsdirektoratet, 2013).

Vi definerer i denne oppgaven hospitering som en form for faglig påfyll. En opplæringsperiode utenfor eget arbeidssted der en form for kompetanseheving og erfaringsdeling finner sted.

1.3.1 Definisjoner og avklaring av begreper

Da vi gjennom oppgaven veksler mellom *prosjekt til fordypning* og *yrkesfaglig fordypning*, er det viktig for oss å informere om at prosjekt til fordypning endret navn til yrkesfaglig fordypning høsten 2016. Det er kun et navnebytte og ingen forandringer i organiseringen av faget. En annen ting det er viktig å presisere er at begrepet *narrativ* i oppgaven brukes for å beskrive en personlig fortelling. I denne oppgaven omfatter *næringsliv* i problemstillingen både bedrifter og arbeidslivet generelt. *Relevans* forstås her som å oppleve at undervisning føles meningsfylt i forhold til videre utdanning innenfor yrkesfag og yrkesutøvelse.

Relevans defineres som å bruke fagstoff, læringsmetoder, læringsarenaer og fagterminologi i opplæringen som har relevans for yrkesutøvelse og voksenliv. Undervisningen tar utgangspunkt i elevens forståelse, erfaringer, ferdigheter og det som kan gi eleven mestring. Læreren møter elevene der de er og kan motivere elevene. Relevans vil dermed omhandle både yrkesfaglige tema og temaer som er felles for alle elever (Utdanningsdirektoratet, 2016a).

Det er viktig at fellesfagene yrkesrettes og oppleves som relevante. Læreplanmålene i fellesfag og programfag er formulert slik at det skal være mulig å tilrettelegge opplæringen på en slik måte at den oppleves som relevant for eleven og det yrket de utdanner seg til (NOU 2008:18, 2008). Det er nødvendig at skoleledelsen er med på å legge til rette for yrkesretting, være seg i verksted eller i klasserom og at lærere som underviser i yrkesfaglige utdanningsprogram har kompetanse til å *yrkesrette* undervisningen.

Med yrkesretting av fellesfagene menes at fagstoff, læringsmetoder og vokabular som brukes i undervisningen av fellesfaget, i størst mulig grad skal ha relevans for den enkeltes yrkesutøvelse. Yrkesrettingen innebærer også å forklare hvordan kompetanser fra fellesfagene blir brukt og kommer til nytte i opplæringen i programfagene og i yrkesutøvelsen innenfor de relevante yrker (NOU 2008:18, 2008, s. 80).

Fafo-rapport 2010:16 bruker flere kilder for å gjengi en definisjon av *kompetanse* «som kunnskap, ferdigheter og evner som kan bidra til å utføre bestemte handlinger, løse problemer og/eller utføre arbeidsoppgaver» (Andersen et al., 2010, s. 21).

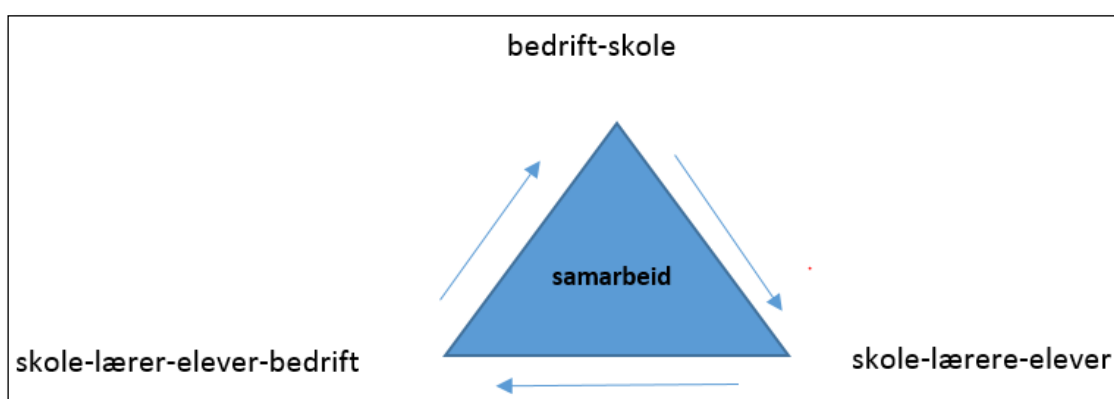
1.3.2 Bakgrunn for problemstillingen

Bedrift – skole: Slik vi ser det kan en hospitering være med på å skape et samarbeid mellom skole og bedrift, der erfaringsdeling og kompetanseheving finner sted. Hospiteringsperioden vil for lærerne kunne gi faglig påfyll enten innenfor dybde eller bredde. For bedriftene kan en hospiteringsperiode gi informasjon om skolen som opplæringsarena.

Skolen - lærere – elever: Læreren kan ta med seg sitt «faglige påfyll» tilbake til skolen og dele sine erfaringer i kollegiet. På den måten blir hele kollegiet oppdatert på hva som skjer ute i arbeidslivet, både fellesfaglærere, programfaglærere og ledelsen. Ledelsen kan se nytte av hospitering for sine lærere, å legge til rette for hospitering, og sette av tid til dette i skolens årshjul. Lærerne kan gjennom en slik erfaringsdeling selv bli inspirert til å gjennomføre en

hospiteringsperiode ute i bedrift for å øke sin kompetanse. På bakgrunn av hospitering og gjennom FYR-samarbeid mellom programfaglærere og fellesfaglærere kan det muligens utvikles flere relevante og virkelighetsnære undervisningsopplegg for elevene i både fellesfag og programfag. Læreren som har fått faglig påfyll gjennom hospitering i bedrift, kan ta med seg dette påfyllet inn i en undervisningssituasjon være seg teoriundervisning eller undervisning i verkstedet. Læreren kan mest sannsynlig inspirere og motivere elevene med dags-aktuell kunnskap og ha mer faglig innsikt og virke sikrere i egen undervisningssituasjon. Elevene kan gjennom oppdaterte lærere kanskje bli mer faglig interesserte og motiverte og få en større forståelse for egen yrkesutdannelse. Gjennom hospitering opparbeider lærerne nye nettverk og samarbeid. Dette kan være med på å gjøre det lettere for lærerne å legge til rette for elevene i yrkesfaglig fordypning slik at utplasseringsperioden oppleves så bra som mulig for elevene. Gjennom dette samarbeidet kan det bli lettere å få bedrifter inn i skolen for å informere eller undervise. På den måten kan bedriftene få et innblikk i skolehverdagen.

Skole - lærer - elever - bedrift: Elevene kan gjennom yrkesfaglig fordypning få et innblikk i arbeidslivet og en større forståelse av arbeidet som utføres ute i bedrift. Gjennom yrkesfaglig fordypning kan det dannes relasjoner mellom elev og bedrift, som på et senere tidspunkt muligens kan føre til en lærekontrakt. Et samarbeid mellom lærer i skole og opplæringsansvarlig i bedrift kan gi positive ringvirkninger og gevinster, ikke bare for bedrift og skole, men også for samarbeidet mellom lærere innenfor samme utdanningsprogram. Det kan også føre til mer og relevant og virkelighetsnær undervisning for elevene. Ved hjelp av figur nr. 2 under, illustrerer vi hvordan dette samarbeidet kan ses i sammenheng og hvordan det kan komme alle parter; bedrift, skole, lærere og elever til gode.

Figur 2 Samarbeid bedrift og skole (Utarbeidet av Embretsen og Hoel)

1.4 Problemstilling og forskningsspørsmål

Oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål dannet grunnlaget for innhenting av relevant litteratur og offentlige dokumenter. Problemstillingen dannet også utgangspunktet for valget av de ulike metodene som ble tatt i bruk for å innhente datamateriale. Dalland sier at «en problemstilling er et spørsmål som er stilt med et bestemt formål og på en så presis måte at det lar seg undersøke» (Dalland, 2008).

Problemstillingen;

På hvilke måter kan hospitering bidra til å øke samarbeidet mellom skole og næringsliv?

For å avgrense problemstillingen ytterligere, følges den av følgende forskningsspørsmål for å avklare faktorene kompetanse og vellykket implementering;

1. Hvilke typer kompetanse kan tilegnes gjennom en hospiteringsperiode, hvorfor er dette viktig, og hva kan den brukes til?
2. På hvilke måter kan hospitering implementeres i den daglige driften på skolen, og hvilke faktorer må være på plass i organisasjonen for en vellykket ordning?

1.5 Strategisk søk

For å finne ut hva som var av litteratur rundt temaet hospitering startet vi forskningsarbeidet med å søke i Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA) sin biblioteksdatabase med ordet hospitering som søkeord. Vi fikk da opp 73 treff som hadde noe med hospitering å gjøre. Vi så at en del av treffene ikke hadde noe med hospitering av lærere å gjøre, så vi begrenset søket til kun å vise bøker med emnet hospitering. Av de 8 treffene vi da fikk, var det kun Fafo-rapport 2012:61; *Hospitering i fagopplæringen: evaluering av forsøksordninger i seks fylker*, som omhandlet hospitering for yrkesfaglærere (Hilsen et al., 2012). Vi valgte å stramme inn søket og la til ordet lærer som søkeord og fikk da 5 treff. Dette var 5 artikler med tema lærere og hospitering. Den mest interessante artikkelen for oss var hentet fra tidsskriftet; *Utdanning et fagblad for undervisningspersonell*. Vi valgte å se nærmere på; *Timeliste tyven*; om fellesfaglærer Hanne Iren Østby i en artikkel fra 2014 i *Utdanning* nr. 4. (Holme, 2014b). Vi ønsket å finne ut om det var noen tidligere masteroppgaver som omhandlet hospitering for lærere så vi søkte igjen på ordet hospitering, men begrenset søket til masteroppgaver. Vi fikk ingen treff på dette søket.

Med utgangspunkt i relativt få treff på emnet i HiOA sin søkedatabase bestemte vi oss for å søke i norske fagbibliotek sin database. Det første søket var med søkeordet hospitering begrenset til bøker om emnet. Vi fikk da 36 treff hvor mange ikke hadde noe med lærere å gjøre. Vi begrenset søket med å tilføye ordet lærere. Da fikk vi tre treff. Det eneste nye og aktuelle var Fafo-rapport (trykt utg.) 2010:16; *Kompetanseutvikling gjennom hospitering*; om grunnlaget for en hospiteringsordning for lærere og instruktører i bygg- og anleggsgfag. Også Fafo-rapport 2012:61 kom opp i dette søket. Vi gjorde også et søk i denne basen etter masteroppgaver med tema hospitering og lærere og fikk ingen treff. Avslutningsvis gjorde vi et søk med søkeordene hospitering og fagopplæring og fikk 4 treff, men det var kun treff vi allerede hadde fått.

Ut i fra søkene vi gjorde i HiOA sin database og i norske fagbibliotek sin database konkluderte vi med at det var begrenset litteratur på området hospitering for lærere. Ut i fra litteratursøket som ble gjennomført har vi valgt å ta for oss artikkelen i *Utdanning; Timeliste tyven* og to Fafo-rapporter, Fafo-rapport 2010:16 og 2012:61. I tabellen under har vi satt opp en systematisk oversikt over søkene og resultatene. I Fafo-rapport 2012:61 har vi kunnet lese at det er vanskelig å finne litteratur som omhandler begrepet hospitering. Det er også en utfordring å oversette begrepet til engelsk. Rapporten antyder også at det er få studier i Norge som omhandler hospitering (Hilsen et al., 2012). Dette stemmer med vår opplevelse etter bruk av ulike søkeord i databasene.

Tabell 1 Strategisk søk (Utarbeidet av Embretsen og Hoel)

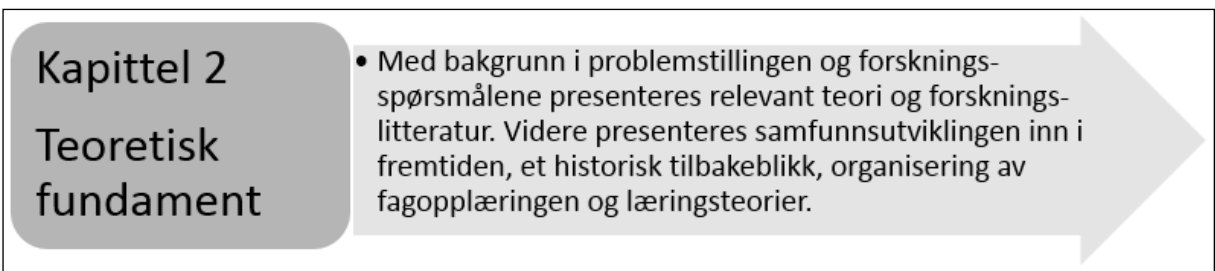
Søkeord og begrensninger	Resultater
Hospitering, HiOA sin base	73 treff
Hospitering, bare bøker om emnet. HiOA sin base	8 treff. Bare Fafo-rapport 2012:61; Hospitering i fagopplæringen: evaluering av forsøksordninger i seks fylker som var aktuell
Hospitering, skole HiOA sin base	5 treff. Artikkelen; Timeliste tyven fra 2014 i Utdanning nr. 4. av Holme.
Hospitering, skole masteroppgave, HiOA sin base	Ingen treff
Hospitering, norsk fagbibliotek base	36 treff, lite aktuelt
Hospitering, skole, norsk fagbibliotek base	3 treff, det eneste nye var Fafo-rapport (trykt utg.) 2010:16; Kompetanseutvikling gjennom hospitering: om grunnlaget for en hospiteringsordning for lærere og instruktører i bygg- og anleggsgfag
Hospitering og fagopplæring norsk fagbibliotek base	4 treff, ingen nye treff.

1.6 Oppbygning av masteroppgaven

I hvert av kapitlene i oppgaven, gir vi en kort presentasjon av innhold og hovedmomenter. Det gjør det lettere for leseren å få et raskere overblikk over hvert kapittel, og for lettere å kunne orientere seg i oppgaven. I kapittel 2, teoretisk fundament blir det gitt et kort historisk tilbakeblikk på fag- og yrkesopplæringen. Organisering av fagopplæring i Norge og perioden fra Schönberg-utvalget i 1976 via *Reform 94* (R94) til *Kunnskapsløftet 2006* (LK06) blir kort presentert. Videre i kapittelet blir det trukket frem elementer fra Fafo sin tidligere forskning, og læringsteorier som vi mener kan ses i sammenheng med eller kan sammenliknes med temaet hospitering. Relevant teori i forhold til oppgavens problemstilling blir også presentert. I kapittel 3, metodedelen blir metodene som ble benyttet for å innhente data til oppgaven

presentert. Metodevalgene; spørreundersøkelse, uformelle samtaler og narrativer blir begrunnet og de forskjellige prosessene med datainnsamlingene blir gjort rede for, fra A - Å. Videre ser vi på egen oppgave i forhold til reliabiliteten og validiteten og ser på metodene som er benyttet med et kritisk blikk. I Kapittel 4, resultater og analyse presenteres resultatene fra de forskjellige undersøkelsene som ble gjennomført. Datamaterialet blir på en oversiktlig måte presentert enten som tallmateriale eller som figurer før de analyseres. I kapittel 5, diskusjon av resultater blir relevant teori, læringsteorier, resultater og datafunn, sitater og egne meninger og erfaringer løftet opp mot problemstilling og forskningsspørsmål og deretter diskutert. I kapittel 6, konklusjon og veien videre presenterer vi våre hovedfunn og svarer på oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. Avslutningsvis i dette kapitlet skisseres mulige forskningsveier videre.

2.0 Teoretisk fundament

Figur 3 Forskningsdesign kapittel 2 (Utarbeidet av Embretsen og Hoel)

I dette kapitlet er det trukket inn Fafo-rapporter, offentlige dokumenter og relevant teori som er med på å belyse og begrunne vår forskning. Vi har sett på hvordan samfunnet har utviklet seg og hvilke mulige behov for yrkeskompetanse som ligger i samfunnsutviklingen. Moderniseringsfaser i fag- og yrkesopplæringen som har ført frem til *Kunnskapsløftet* er belyst. Videre har vi tatt for oss samarbeidet mellom skole og arbeidsliv og sett på hvilke føringer som ligger til grunn for dette samarbeidet. Vi har også sett på tidligere forskning rundt hospitering med utgangspunkt i Fafo-rapportene 2010:16 og 2012:61. Det blir gitt en beskrivelse av hvordan fagopplæringen i Norge er bygget opp og organisert. En beskrivelse av det doble praksisfeltet er også belyst. Videre i teoridelen har vi sett på hva Dag Roaldset mener kjennetegner en lærende organisasjon. Dette belyses videre ved hjelp av Agryis og Schön sin teori om enkel og dobbelkrets læring. Hvilke tanker Dewey og Vygotskij har om læring gjennom praksis, og Lave og Wenger og Dreyfus & Dreyfus sine tanker rundt læring i praksisfeltet er også beskrevet, før vi har sett på Bruner sine tanker rundt et støttende stillas. Videre i oppgaven har vi tatt med Mathias Tessfaye sine tanker om verdien av praktisk kunnskap. Flere artikler er beskrevet, disse omhandler yrkesretting av fellesfag og ulike læreres erfaringer fra hospiteringsperioder.

2.1 Samfunnsutvikling inn i fremtiden

I *den generelle delen av læreplanen* er det skrevet om samfunnsutviklingen og arbeidsmarkedet i Norge og Europa, og hvilke behov for kompetanse lærere og elever vil ha i fremtidens arbeidsmarked (Utdanningsdirektoratet, 2011). *Den generelle delen av læreplanen* er en videreføring fra *Reform 94* og *Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen*. Den klargjør

formålsparagrafen i opplæringsloven og sier hva de overordnede målene for opplæringen er. Den trekker også frem det verdimeslige, kulturelle og kunnskapsmessige grunnlaget for grunnskole og videregående opplæring. *Den generelle del av læreplanen* har satt fokus på mennesketypene; det meningssøkende-, skapende-, arbeidende-, allmendanna, samarbeidende-, miljømedvitne- og det integrerte mennesket (Utdanningsdirektoratet, 2011).

Fra beskrivelsen av mennesketypene kan vi blant annet trekke med oss det som sies under det allmenndannende menneske om hvor vi i dag ser en strøm av arbeidskraft, produkter, penger, teknologi, materiell og maskiner mellom nasjoner og kontinenter. Vårt arbeidsliv er påvirket av konkurransen i verdensmarkedet og dette vil være viktige tanker å ta med seg i utviklingen av yrkesfagene. Alle delene av læreplanen er med på å danne det hele mennesket (Utdanningsdirektoratet, 2011). Slik vi ser det har faglærere på yrkesfaglig utdanningsprogram behov for en yrkesfaglig kompetanse for å være en del av utviklingen i samfunnet. Ludvigsen-utvalget trekker frem at den sosiale kompetansen og dannelsen av mennesket er viktig for fagarbeiderne for å kunne lykkes ute i framtidens arbeidsmarked (NOU 2014:7, 2014). I *Industrimeldingen 2017* har Regjeringen lagt opp til en mer akademisk industriarbeider med realfag og teknologisk utdanning (Meld. St. nr. 27, 2017). Behovene og markedene er i stadig endring og dette krever fagarbeidere med en annen endringsvillighet enn tidligere.

Videre blir det viktig å oppdatere lærere til å følge utviklingen som arbeidsmarkedet krever. Gjennom *Kunnskapsløftet* har faglæreren fått et behov for et kompetanseløft for å kunne følge utviklingen i fagopplæringen og i arbeidsmarked. *Opplæringsloven* sier; «Ved å delta i kompetanseutviklingstiltak skal lærere gis mulighet til å fornye og utvikle sin faglige pedagogiske kompetanse. Dette for å gjøre lærere mer orientert, og være med på den utvikling som skjer i skolen og samfunnet» (Opplæringslova, 2008).

2.2 Historisk tilbakeblikk på utviklingen i fag- og yrkesopplæring

Her skisseres utviklingen i fag- og yrkesopplæringen gjennom Stortingsmeldinger, Offentlige utredninger og læreplaner fra de siste fire tiårene og frem til i dag. Vi ser også på hvilke behov for kompetanseheving dette har ført til for lærerne.

2.2.1 Moderniseringsfaser i fag og yrkesopplæring

I artikkel; *Hvor går norsk fag- og yrkesopplæring?* oppsummerer Trine Deichman-Sørensen (2009) hvordan fag og yrkesutdanning har utviklet seg etter 2. verdenskrig og frem til i dag. Frem til *Reform 94* var prosessen med å modernisere allmennoptilæring og fag- og yrkesopplæringen i hovedsak delt i to adskilte retninger. Ifølge Deichman-Sørensen kan reformen av fag- og yrkesopplæring deles inn i fire moderniseringsfaser. I moderniseringens første fase var de viktigste trekkene en nedbygging av fagopplæringen innenfor arbeidslivet. Dette medførte et skarpere skille mellom skole og arbeidsliv, ettersom mer av opplæringen ble rettet inn i skolen. Her ble det innført normalplaner og lærebøker ble produsert sentralt. I denne fasen var det et system for opplæring i skole, og et system for opplæring i bedrift (Deichman-Sørensen, 2009).

I moderniseringens andre fase fra midten av 1970 tallet og frem til *Reform 94* var kjennetegnene en allmenn vekst i samfunnet og en gradvis opprustning av praksisopplæring i bedrifter. Det viktigste i fagopplæringssystemet i denne fasen var at oppgavene og arbeidsinnholdet kunne variere, mens man holdt likt nivå eller sammenliknbart nivå på landsbasis (Deichman-Sørensen, 2009). Moderniseringens tredje fase innledes med *Reform 94* som kjennetegnes av en samordning av allerede eksisterende utdanningsmuligheter. I tillegg ble det lagt vekt på at yrkesfagelever også måtte ha bestått eksamen i fag som norsk, matematikk og engelsk før de kan avlegge fag- eller svenneprøve. Fellesfagene får en oppgradering og yrkesfagene deles inn i tolv studieretninger på grunnkursnivå som er delt inn etter fag, bransje og sektor. Tanken var å få til en bedre gjennomstrømming av elever. *Reform 94* kan sammenfattes som en reform som i første rekke var en struktur og rettighetsreform. *Kunnskapsløftet* innleder den fjerde fasen av utdanningsreformer. Med denne reformen ønsket man å få til

en systematisering av hele utdanningsfeltet. *Kunnskapsløftet* er i hovedtrekk en innholdsreform og en kvalitetsreform. Med innholdsreform ble det gjennomført endringer i læreplanens, oppbygning og formål. Med kvalitetsreform menes at reformen har som mål å høyne kvaliteten på opplæringen og blant annet minke frafallet i videregående opplæring.

Yrkesopplæringsreformen stiller strengere krav til at yrkesfagelevne skal tilegne seg allmenne fagene eller «bokfagene» i mye større grad. Læreplanene i *Kunnskapsløftet* er utformet som kompetansemål som ikke legger føringer på bestemt bruk av verktøy eller materialer. Deichman-Sørensen skriver i sin artikkel; «Dette åpner for en integrering av teoretisk og praktisk opplæring innenfor programområdet». Videre i artikkelen sier hun; «Kompetansemålenes utforming kan videre være en plattform for individuelt tilrettelagt opplæring etter yrkesinteresse» (Deichman-Sørensen, 2009, p. 20).

Utfordringen for norsk kunnskapspolitik er at landet ikke får nok kompetanse ut av befolkningens talent. De resultater som nås, er ikke på høyde med de ferdigheter som kan utvikles. Dette er ikke bare et spørsmål om å heve prestasjonene hos dem som har høyere utdanning, men om bedre å utnytte evnene hos alle (NOU 1988:88, 1988).

I Hernes-utvalgets analyse av kunnskapssektoren i Norge, og utfordringene i sitatet over som er hentet fra NOU rapport 1988:88, dannet grunnlaget for Blegen-utvalgets utredning NOU 1991:4, med tittelen; *Veien videre til studie- og yrkeskompetanse for alle*. Med bakgrunn i denne NOU rapporten ble mye av grunnlaget for *Reform 94* lagt (NOU 1991:4, 1991).

I Fafo-rapport 2010:16, refereres det til Hagen og Skule, 2007 som skriver at det ved innføringen av *Reform 94* ble en lovfestet rett for ungdom med fullført grunnskole til å kunne starte en videregående opplæring. Tidligere hadde det vært et skille mellom opplæringsordningen for arbeidslivet, altså fagopplæringen, og den skolebaserte opplæringen gymnaset,

som var teoretisk og forankret i lov om videregående opplæring. Før 1994 søkte omlag 95% av elevene seg til videregående skole, det var ikke nok utdanningsplasser og ingen rett til videregående opplæring. Det ble ikke utdannet nok fagarbeidere, det var få læreplasser og yrkesfag hadde lav status (Hagen & Skule, 2007) (Andersen et al., 2010) .

Etter *Reform 94* ble det en mulighet for alle å oppnå formell studie- eller yrkeskompetanse. Et felles system for skole- og fagopplæring ble etablert, og lærlingordningen ble en del av videregående opplæring. Grunnleggende breddeutdanning ble viktig i norsk skole, og det ble en økt satsing på fag som engelsk, norsk, matte og naturfag, samtidig som bedriftene skulle ta seg av spesialiseringen innenfor yrkesfag i løpet av læretiden. Et kjennetegn ved *Reform 94* var at den norske fagopplæringsmodellen foregikk både i skole og bedrift, og at både yrkesfaglærers og instruktørens kompetanse var viktig for god opplæring (Andersen et al., 2010).

2.2.2 Kunnskapsløftet og kompetanseheving

Kunnskapsløftet omfattet hele grunnopplæringen fra grunnskole til videregående opplæring samt voksenopplæringen. Skolen skulle bli en inkluderende skole med plass for alle, hvor man ga elevene mulighet til å utvikle grunnleggende ferdigheter og kompetanse for å kunne delta aktivt i samfunnet (Utdanningsdirektoratet, 2006).

Etter innføringen av *Kunnskapsløftet*, ble utfallet færre kurs på Vg1. Fra tidligere å være mer spisset mot ett fagområde på Vg1, ble nå kursene bredere og skulle favne flere fagområder. Dette resulterte i at lærere fra å undervise innenfor et fagområde de kjente godt til, skulle undervise innenfor flere fagområder, og da også innenfor fag de ikke hadde like stor kompetanse eller erfaring med (Utdanningsdirektoratet, 2006). Allerede i St.meld. 30, *Kultur for læring* står det at det er viktig å utvikle kompetente og engasjerte skoleledere og lærere for å utvikle og forbedre skolen. Elevene skal få tilpasset og differensiert opplæring ut fra egne forutsetninger. Elevene skal møtes med respekt både de «teoritruette og de teoritørste». Denne meldingen varslet at det skulle satses på kompetanseutvikling i skolen for å videreutvikle og styrke lærernes faglige og pedagogiske kompetanse. Meldingen signaliserte at det

i en periode ville være behov for å tilføre statlige midler, for å få til en kompetanseheving for lærere (St.meld.nr. 30, 2004).

I perioden 2005–2008, ble *Kompetanse for utvikling* gjennomført, en strategiplan for kompetanseutvikling i grunnopplæringen (Andersen et al., 2010). Her ble skoleeier tildelt midler for å kunne øke sine ansattes kompetanser. Det ble i 2005 satt i gang ulike prosjekter for å sikre forankring av gjennomføring og oppstart av *Kunnskapsløftet*. Kompetanseutviklingen rettet seg mot skoleledelsen, lærere i grunnskole og videregående skole og faglige ledere og opplæringsansvarlige i bedrift. Formålet var:

Personalet i grunnopplæringen skal ha kompetanse som sikrer elevene og lærlingene tilpasset opplæring med muligheter for å utvikle evner og talenter i samsvar med generell del, læringsplakaten og læreplan for fag. Gjennom et kompetanseløft skal skoleledere, lærere og instruktører i lærebedrifter rustes og stimuleres til å møte utfordringer knyttet til de endringer i innhold og struktur som reformen innebærer (Andersen et al., 2010).

I St. meld. nr. 31, *Kvalitet i skolen* (St. Meld. nr 31, 2009) videreføres satsing på kompetanseutvikling. *Kompetanse for kvalitet* ble høsten 2008 lagt frem, hvor det å styrke lærerens kompetanse ble vektlagt. På bakgrunnen av dette, ble det laget rammer for videreutdanning av lærerne. Statlige midler ble fordelt til universiteter og høyskoler for å gi et tilbud om gratis studieplasser til lærerne. Det var med andre ord ikke skoleeier som skulle fordele disse midlene slik som tidligere. Lærere som deltok i denne ordningen skulle frigjøres fra noen av sine arbeidsoppgaver, samtidig som det skulle settes inn vikar. Staten skulle dekke 40%, skolen 40% og læreren selv 20% av videreutdanningskostnaden (Andersen et al., 2010) .

I strategiplan *Kompetanse for kvalitet* for etter- og videreutdanning ble det slått fast at det pedagogiske personalet skulle få mulighet til å øke sin kompetanse gjennom etter- og

videreutdanning. Formålet med planen var å «styrke elevenes læring og motivasjon i grunnopplæringen ved å øke lærernes og skoleledernes kompetanse» (Kunnskapsdepartementet, 2011).

2.2.3. Samarbeid mellom skole og arbeidsliv

I *Kunnskapsløftet* er det lagt opp til et samarbeid mellom skole og arbeidsliv gjennom hele opplæringen. *Den generelle delen av læreplanen* sier; «Læreren skal virke sammen med foreldre, arbeidsliv og myndigheter som utgjør vesentlige deler av skolens læringsmiljø. Elevene skal få innsyn i bredden i vårt arbeidsliv, og de skal gis kunnskaper og ferdigheter for aktiv deltakelse i det» (NOU 2008:18, 2008). Et godt samarbeid mellom skole, næringsliv og andre deler av lokalsamfunnet kan være med på å gjøre opplæringen mer virkelighetsnær. Ved innføringen av prosjekt til fordypning og utplassering av elever i bedrifter, økte behovet for et samarbeid. Hovedpunktene i *Læringsplakaten* sier noe om den sosiale og kulturell kompetanse som skal tilegnes, hvordan motivere for læring, hvordan legge til rette for elev-medvirkning, tilpasset opplæring, samarbeid hjem-skole og det lokale samfunnet. *Læringsplakaten* tar også opp lærer og instruktør sin rolle og kompetanse for å kunne formidle, veilede og utvikle interesser hos elever og lærlinger. Videre står det at de skal formidle fag, organisere læringsarbeidet, vurdere og veilede elever (Utdanningsdirektortet, 2015).

Elevene må få den undervisningen de har krav på innenfor den utdannelsen de valgt. I NOU rapport 2008:18; *Fagopplæring for framtida* står det at det er viktig å bygge opp faste og obligatoriske systemer for oppdatering mellom skole og lærebedrifter. Det bør være en god dialog og et godt samarbeid mellom skole og bedrift. Det bør innføres jevnlig ordninger med praksis i bedrifter for å kunne sikre at yrkesfaglærerne har den nødvendige kompetansen de trenger og omvendt. Utvalget påpeker at yrkesfaglærerne har et stort behov for kompetanseutvikling og faglig påfyll på lik linje med instruktører i bedrifter og i takt med endringer i arbeidslivet (NOU 2008:18, 2008).

I St.meld.nr 44 *Utdanningslinja*; står det at det er viktig at flere fullfører videregående opplæring. For at flest mulig skal gjennomføre videregående skole har Regjeringen satt i gang flere tiltak, ved tettere oppfølging av den enkelte elev og lærling samtidig som skolen skal følge opp unge som har falt ut av utdanninga. Videre skal det legges mer vekt på relevant og virkelighetsnær opplæring og et tettere samarbeid mellom utdanning og arbeidsliv (St. meld. nr. 44, 2009).

2.2.4 Forskning rundt hospitering

I Fafo-rapport 2010:16; *Kompetanseutvikling gjennom hospitering*, har man sett på grunnlaget for en hospiteringsordning for lærere og instruktører i bygg- og anleggsfag (Andersen et al., 2010). Dette prosjektet hadde som mål å se på muligheten for en mer systematisk satsning på hospiteringsordning for å gi et kompetanseløft for lærere og faglige ledere. I rapporten har man sett på omfanget av hospiteringsordningen for programområdet bygg- og anleggs teknikk, samtidig som de har løftet frem hvilke forutsetninger som må være på plass for en vellykket hospiteringsordning. I rapporten vises det til at lærere i stor grad deltar i aktiviteter som gir kompetanseheving. Men utfordringen for yrkesfaglærere er at de ikke har behov for de mer generelle kompetansehevingstilbudene som gis. De ønsker i større grad å fordype seg i eget fag eller oppnå en større breddekunnskap. Rapporten trekker frem de viktigste faktorene fra forskningen, og sier blant annet at de som har deltatt i hospiteringsordningen mener at hospiteringen har bidratt positivt til lærerjobben. Bedriftene er også positive til at lærere oppdaterer seg faglig gjennom hospitering. I denne studien finner de ikke noe stort behov for å ha instruktører inn i skolen. Dette forklares i stor grad med at det er i bedriften fagutviklingen skjer. Rapporten trekker frem at det er svært ulik praksis rundt finansiering av hospiteringen. En viktig forutsetning for en vellykket hospiteringsordning er en økonomisk støtteordning som gjør det mulig å sette inn vikar. Undersøkelsen trekker også frem viktigheten av en plan og struktur for hospiteringen, samtidig som det er viktig med en klarhet rundt hva som er hensikten med hospiteringen. Skal man lykkes med kompetanseutvikling gjennom hospitering bør ordningen omfatte mange flere lærere, skoler og bedrifter. Dette vil igjen kreve et sterkere engasjement fra skoleeiers side (Andersen et al., 2010).

Det ble i perioden 2010 – 2012 gitt statlig tilskudd til i seks fylker for å gjennomføre en forsøksordning rundt hospitering. Utdanningsprogrammene som deltok varierte fra ett til tre i hvert fylke. Det var Fafo som utarbeidet denne rapporten 2012:61; *Hospitering i fagopplæringen* (Hilsen et al., 2012). Det var totalt 106 yrkesfaglærere og 42 personer fra bedriftene som gjennomførte forsøksordningen. Det var 59 personer som responderte på Fafo sin spørreundersøkelse, N=59. Rapporten som er skrevet på bakgrunn av undersøkelsen viser mange positive resultater. De aller fleste som har vært med i forsøket svarer at de har svært godt, eller godt utbytte av hospiteringen faglig enten i dybde eller bredde. Videre viser rapporten at 97% mener at de etter en hospiteringsperiode i større grad tar i bruk eksempler fra hospiteringen i sin undervisning. Samtidig sier 92% at de gir en bedre undervisning i de fagene de har sin kjernekompetanse i etter hospiteringsperioden. 90% sier at de er blitt bedre på å gi råd om fag og yrkesopplæring i etterkant av hospiteringen. Når rapporten presenterer tallene rundt samarbeidet skole og bedrift, svarte informantene med 73% at de etter en hospitering hadde oppnådd ett bedre samarbeid mellom skole og bedrift. Dette har også gjort det lettere å få til yrkesfaglig fordypningsplasser og læreplasser. I rapporten sier 60% at de mener at hospitering bidrar til flere plasser i forhold til yrkesfagligfordypning og læreplasser. 66% av informantene i rapporten trekker frem at det er mest vanlig å være ute sammenhengende i en periode på inntil 6 dager. Kun 21% kjente bedriften de hospiterte i fra tidligere. Noen av de positive effektene rapporten trekker frem er at man får en bedre forståelse av fag man ikke kjente så bra fra før. Det ble lettere å se helheten i opplæringsløpet, samtidig som man lettere knyttet kontakter og styrker samarbeidet. Evalueringen av forsøksordningen anbefaler hospitering som et virkemiddel for utvikling av kompetanse hos yrkesfaglærere. Hospitering i forhold til utvikling av kompetanse hos lærere og instruktører, samarbeid skole og bedrift og et mer helhetlig opplæringsløp var utgangspunktet for forskningen (Hilsen et al., 2012).

2.2.5 Krav til økt kompetanse

Gjennom *Samfunnskontrakten* som ble underskrevet i 2012 mellom Kunnskapsdepartementet og partene i arbeidslivet, forpliktet norske myndigheter seg til å bidra til finansieringen av kompetanseheving for yrkesfaglærere og instruktører. Målet var å øke

antall læreplasser med 20% fram mot 2015. Videre var målsetting å øke antall voksne som fullførte fag- og svennebrev og øke andelen lærlinger som fullførere og består. Videre var ønsket også å forankre yrkesopplæringen i alle aktuelle bransjer og sektorer (Regjeringen, 2016). «Departementet mener at evalueringen av hospitering i yrkesfagene gir et godt kunnskapsgrunnlag for å videreutvikle hospiteringsordningen som et velegnet etterutdanningstiltak for yrkesfaglærere» (Meld. St. nr. 20, 2013).

I *Kompetanse for kvalitet*, strategi for etter- og videreutdanning 2012-2015, har det vært et samarbeid om videreutdanning mellom parter fra lærerutdanningene, kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon, arbeidstaker-organisasjonene og statlige utdanningsmyndigheter. De ble enige om å satse videre på etter- og videreutdanning og rektorutdanning (Kunnskapsdepartementet, 2011). Gjennom Utdanningsdirektoratet var det mulig å søke om hospiteringsmidler i 2013 – 2014, for å delta i en kompetanseheving i form av en hospiteringsperiode. Ordningen ble videreført i perioden 2014 – 2015, med flere som gjennomførte en form for hospitering enn året før. Det var hovedsakelig lærere som søkte om midler men også rådgivere, instruktører og faglige ledere i bedrifter søkte (Utdanningsdirektoratet, 2015a).

Gjennom *Yrkesfaglærerløftet* for fremtidens arbeidstakere som ble undertegnet i 2015, ville Regjeringen satse på etter- og videreutdanning av lærere for å kunne gi lærerne faglig påfyll. Gjennom *Yrkesfaglærerløftet* skal yrkesfaglæreren få mulighet til kompetanseutvikling og yrkesfaglærerutdanningen skal gjøres mer spennende. Målene er å øke rekruttering og kvalifisering av yrkesfaglærere, få god kvalitet og relevans i yrkesfaglærerutdanningen samt skape gode muligheter for kompetanseutvikling (Regjeringen, 2015). Noen av tiltakene Regjeringen la frem var å videreføre ordningen der yrkesfaglærere kunne få faglig oppdatering i regi av arbeidslivet, som for eksempel gjennom en hospiteringsordning. Regjeringen bevilget midler for å videreføre bruken av hospiteringsordningen i fag- og yrkesopplæringen, slik at flere lærere og instruktører skulle kunne delta (Regjeringen, 2015). En lærer må ha teoretisk og praktisk kompetanse, et klokt hode og kloke hender. Han må ha fått med seg utviklingen i sitt eget fag, og må kunne gi en god og inspirerende opplæring til fremtidens fagarbeidere, i tråd med det arbeidslivet forventer (Regjeringen, 2015).

Partene var enige om å fornye samarbeidet mellom utdanningsmyndighetene og partene i arbeidslivet, og undertegnet i mars 2016 en ny *Samfunnskontrakt* for perioden 2016 – 2020. Partene ble enige om at det var viktig å sørge for at alle kvalifiserte elever som ønsket det, skulle få tilbud om læreplass. I kontrakten ligger også en forpliktelse for partene om å møtes årlig for å diskutere status og hvor veien skal gå. Det er også lagt til rette for å rekruttere flere læreplasser lokalt, ved å etablere lokale nettverk. Dette er et viktig grep for å kunne tilby læreplass til alle aktuelle søkere (Regjeringen, 2016). Partene erkjenner at det er mange ulike faktorer som virker inn på om søkere får læreplasser og om bedrifter og virksomheter satser på fagopplæring. Søkerne må for det første ha et godt faglig grunnlag fra skolen, og det må være behov for den kompetansen fagbrevet gir (Regjeringen, 2016).

2.3 Organisering av fagopplæring i Norge

Den norske fagopplæringsmodellen består av to år i skole og to år i bedrift. Et helhetlig opplæringsløp med sammenheng mellom det som læres på skolen og det som læres i bedrift er en utfordring, samtidig som det er viktig med en felles forståelse av dette. For å få til kvalitet og sammenheng i opplæringen på de ulike arenaer er det viktig med et nært samarbeid mellom de forskjellige aktørene som har ansvar for fag- og yrkesopplæringen (NOU 2008:18, 2008).

2.3.1 Organisering av opplæringen – nasjonalt nivå

På nasjonalt nivå finner vi Samarbeidsrådet for yrkesopplæring (SRY) som for partene i utdanningsmyndighetene og arbeidslivet er et felles samarbeidsorgan. Utviklingen av fag- og yrkesopplæringen diskuteres i Samarbeidsrådet for yrkesopplæring, som oppnevnes av Kunnskapsdepartementet (KD). De ni faglige rådene, et for hvert utdanningsprogram, ligger også på dette nasjonale nivået. De arbeider for å dekke kompetansebehov i samfunnet, og i arbeidslivet. De faglige rådene oppnevnes av Utdanningsdirektoratet (Udir), og jobber med å gi innspill og råd i forhold til tilbudsstrukturen innenfor yrkesfagligutdanningsprogram. De

utvikler også læreplaner og jobber for kompetanse og kvalitetsutvikling (Utdanningsdirektoratet, 2015b) (Andersen et al., 2010, s. 11).

2.3.2 Organisering av opplæringen – regionalt og lokalt nivå

Fylkeskommunen oppnevner yrkesopplæringsnemndene, nemndene jobber på det regionale nivået for å fremme arbeidslivets behov og synspunkter. Partene i arbeidslivet skal ha flertall i nemdene og de skal ha bred innsikt i fag- og yrkesopplæringen. Saker som omhandler eller har betydning for fag- og yrkesopplæringen skal legges frem for nemndene. Nemnda godkjenner lærebedrifter ut i fra en faglig vurdering (Andersen et al., 2010, s. 12). Ser vi på det lokale nivået og samarbeidet mellom skole og arbeidsliv som er viktig for å sikre helhet og sammenheng i fag- og yrkesopplæringen, finnes det i utgangspunktet ingen samarbeidsarenaer. Flere aktører har de senere årene, foreslått å styrke samarbeidet om fag- og yrkesopplæringen gjennom å etablere felles møteplasser for lærebedrifter og skoler for å sikre et mer helhetlig opplæring (Andersen et al., 2010, s. 11,15).

2.3.3 Det doble praksisfeltet

Det doble praksisfeltet kjennetegnes ved at yrkesfaglæreren på den ene siden utdanner elever i et yrke de selv har forankring i, samtidig som de har en forankringen i læreryrket (Utdanningsforbundet, 2009a). I de ulike utdanningsprogrammene kan det for yrkesfaglæreren være utfordrende å dekke både bredde- og dybde kompetanse. I henhold til rammeplanen for yrkesfaglærerutdanningen (2006) er det forventet at;

Lærere i yrkesfag skal legge til rette for å planlegge, gjennomføre og vurdere yrkesfaglig undervisning og læring ut i fra krav til kvalifikasjoner og kompetanse i samfunnet og arbeidslivet, egenarten ved yrkesfaget, ulike forutsetninger og interesser hos elevene samt at opplæringen skal være i samsvar med lov og læreplanverk (NOU 2008:18, 2008, s. 29).

Det doble praksisfeltet omtales også av Hiim og Hippe (Hiim & Hippe) hvor de påpeker utfordringer med både å være lærer og yrkesutøver. Yrkesfaglæreren skal både være en god pedagog og mestre utfordringene som ligger i det å undervise. Samtidig som læreren skal være en dyktig fagarbeider. Dette kan være utfordrende i skolehverdagen hvor man til tider må la fagarbeideren få mindre plass enn pedagogen. En yrkesfaglærer som har undervist i mange år og vært lenge borte fra eget yrke, vil kunne ha behov for en kompetanseheving i form av hospitering for å kunne gi relevant og helhetlig opplæring innen yrket eleven ønsker å utdanne seg i (Hiim & Hippe, 2001).

2.4 En organisasjon i utvikling

En lærende organisasjon kan beskrives som en skole i kontinuerlig utvikling, hvor arbeidstakerne holder seg faglig oppdatert og er innovative (Roaldset, 2013). En annen beskrivelse kan være lærere som viser fleksibilitet, kreativitet og tenker nytt. I forbindelse med hospitering for lærere er det viktig at skolen fokuserer på å være en organisasjon hvor den nye kunnskapen og erfaringen den enkelte har ervervet seg ønskes velkommen i organisasjonen. For at de enkelte lærerne i organisasjonen skal kunne dra nytte av erfaringene de får gjennom hospiteringen er det av avgjørende betydning hvilken skolekultur man har på den enkelte skole (Roaldset, 2013).

Dag Roaldset refererer til Hargreaves i sin artikkel om organisasjonsendring (Roaldset, 2013). I denne artikkelen beskrives 5 ulike organisasjonskulturer som støttes av en studie som ble gjennomførte i den videregående skolen i Canada. En av disse er samarbeidskulturen. Roaldset beskriver samarbeidskulturen som kjennetegnes av at lærerne spontant og etter eget ønske jobber sammen om å utvikle seg faglig. Lærerne i en samarbeidende kultur ser hvor verdifullt samarbeidet er, og opplever dette som et godt fellesskap med stor grad av støtte og tillit. Lærerne opplever å være likeverdige og med på å utvikle hverandre (Hargreaves, 1996). Dette er også referert av Anny Hagesæter i hennes masteravhandling fra 1997 hvor hun har kartlagt skolekulturen ved en norsk skole før man skulle sette i gang et kulturendringsarbeid (Hagesæter, 1997). Hargreaves sier også at en samarbeidskultur vil gi en bedre undervisning, og et bedre læringsutbytte både sosialt og faglig. Videre påpekes det

at en delingskultur og en kollektiv refleksjon vil gi en mindre belastning for lærerne (Roaldset, 2013) (Hargreaves, 1996).

2.4.1 Enkel- og dobbelkretslæring

Videre trekker vi frem Chris Argyris og Donald A. Schön tanker rundt hva som kjennetegner en lærende organisasjon og deres teori om enkel- og dobbelkretslæring, med tanke på læreres erfaringer fra en hospiteringsperiode. I boken; *Organizational Learning* fra 1991 skriver Argyris; «at læring er en kompetanse som en organisasjon skal lære seg». Videre sier han at denne kompetansen er en evne eller vilje til å oppdage feil og gjøre noe med dem, korrigere feil. Den grunnleggende tanken til Argyris er at læring handler om å rette på feil. I læringsammenheng kan man si at feilen som oppstår når man iverksetter handlingen er forholdet mellom det man forventer skal skje, og det som faktisk skjer. Argyris læringsteori er på denne måten i store trekk basert på feedbackprinsippet. Effekten av feedbacken kan variere i forhold til hvor dypt man reflekterer over hva målet var, hvordan handlingen var og hvilke konsekvenser den fikk. Det er ut ifra dette begrepet enkel- og dobbelkretslæring kommer fra. Selv om Argyris og Schön i stor grad legger vekt på individet i forhold til læring, så synes de også det er viktig med samspillet mellom individet og omgivelsene. En endring av praksis medfører en villighet til endring i hele eller deler av organisasjonen. Argyris og Schön sin modell med enkel- og dobbelkretslæring kan forklare hvordan en organisasjon eller den enkelte kan få til en endring av praksis gjennom refleksjon og villighet til å forbedre sin undervisning (Argyris & Schön, 1996).

Schön beskriver i sin bok; *Den reflekterende praktiker* en studie hvor man ser på medisinstudiets oppdeling av teori og praksis. I boken beskriver Schön hvordan man deler opp i teoriundervisning i klasserommet, mens den praktiske undervisningen læres i verksteder. Schön mener det kan se ut som at dette kan overføres til hvordan lærerrollen fungerer. I de fleste sammenhenger kan det se ut som at vi på yrkesfaglig utdanningsprogram har ulike lærere i teori og praksis. Dersom vi overfører Schön sine tanker kan det se ut som at det er verdifullt for lærere og hospitere i ulike verksteder for å øke sin kompetanse enten innenfor sin egen dybdekunnskap eller øke bredde kunnskapen (Schön, 2001, s. 34).

2.5 Læringsteorier

Begrepet læring gjennom praksis blir her belyst ut i fra ulike teoretikers syn på erfaringslæring. I den første delen ser vi hva Dewey og Vygotskij tenker om læring gjennom praksis. Etter dette trekker vi inn Lave og Wenger og Dreyfus & Dreyfus sine tanker rundt læring i praksisfeltet, før vi ser på Bruner sine tanker rundt læring. Videre har vi sett på Tesfayes tanker rundt verdien av praktisk kunnskap og yrkesretting av fellesfag før vi ser på hospitering som læringsarena.

2.5.1 Sosialt samspill

Læring gjennom praksis slik Lev Vygotskij ser det har mange likhetstrekk med John Deweys erfaringsbaserte læring, hvor man utfører neste handling basert på erfaringene fra den forrige handlingen. På engelsk er dette et av de mest kjente uttrykkene til Dewey; «Learn to know by doing and to do by knowing, eller den mer kjente forkortelsen; Learning by doing» (Dysthe, 2001). Vygotskij la vekten på individets bruk av redskaper eller verktøy sammen med språk og sosial samhandling. Han var opptatt av hvordan mennesket medvirket og hvordan det utviklet seg. Kulturelle redskaper som språk, skriving, telling, tenking og kognitive redskaper som minne, oppmerksomhet og begrepsforståelse mente Vygotskij var viktige funksjoner i utviklingsprosessen. Vygotskij mente videre at slike funksjoner i individet har sitt opphav i sosial aktivitet og oppstår på to plan. De blir dannet i samhandling med andre i et felleskap, før de blir «flyttet inn» og oppstår på et indre plan. Det sosiale samspillet er grunnleggende for den individuelle forståelsen (Dysthe, 2001). Vygotskij mener at alle har et potensiale til å utvikle seg. Han sier det slik; «Pædagogiken må orientere sig mod morgendagen i barnets utvikling og vende sig bort fra gårsdagen. Først da vil den kunne vække de utviklingsprosesser til live, som ligger i den nærmeste utviklings zone» (Vygotskij, 1998, s. 290). Ser vi Vygotskijs teorier i forhold til læreres hospitering kan det se ut som at det å være ute i praksisfeltet og erfare yrkesfaget i dialog med de som jobber der er verdifull læring. Dersom læreren i tillegg kan reflektere rundt sin egen hospitering gjennom en erfaringsdeling, vil læreren få et «eierforhold» til kunnskapen.

2.5.2 Praksisfelleskap

I 1991 gav Jean Lave og Etienne Wenger ut boken; *Situated learning* som regnes som en viktig bok innenfor nyere pedagogisk litteratur (Illeris, 2012, s. 127-136). I sin forskning har de en tilnærming til læring gjennom å se på mennesker i hverdagslige situasjoner. De mener at læring foregår overalt og alltid. De hevder også at læring er et grunnleggende sosialt fenomen, med dette mener de at læring skjer ved å delta i et praksisfelleskap. Lave og Wenger setter fokus på hva slags sosiale aktiviteter man deltar i for at læring skal skje. Når læring skjer er det i en samhandling mellom mennesker som har ulike kunnskaper og ferdigheter. Lave fremhever at man lærer gjennom handlingsfelleskap og ved å være et deltagende menneske sammen med andre. Språket nevnes som en viktig faktor for å delta og handle sammen med andre mennesker. Språket brukes ikke primært for å reflektere, men for å være i dialog om handlingene (Illeris, 2012). Slik vi ser det kan Lave og Wenger sin teori forklare at læring skjer i samspill mellom den hospiterende lærer og opplæringsansvarlige i bedriften som sammen deltar i et praksisfelleskap. Læreren og opplæringsansvarlig vil ha ulike kunnskaper og ferdigheter i kunnskapstilnærmingen.

2.5.3 Mesterlæring

I forhold til hospitering kan vi også tenke oss at læreren ute i praksisfeltet lærer av mesteren i bedriften. Dette ligner mye på det som Dreyfus & Dreyfus definerer som mesterlæring. Man lærer ved å være deltager i et praksisfelleskap. De fremhever også viktigheten av å ta seg tid til å reflektere rundt erfaringene man gjør seg gjennom hospiteringen. Ser vi på læreres hospitering i forhold til Lave og Wenger og Dreyfus & Dreyfus sine tanker kan vi si at dette gir kompetanse som læreren kan benytte seg av for å gi en mer virkelighetsnær undervisning (Illeris, 2012).

2.5.4 Støttende stilas

Ser vi på Jeremon Bruner som står bak en annen modell for læring som baserer seg på Lev Vygotskij's teori om Scaffolding eller støttende stilas. Vygotskij mener at læring skjer i dialog og i samhandling med noen som har mer kompetanse i emnet enn deg selv. Videre skiller

Vygotskij i det man kan lære på egen hånd, og det man kan lære ved hjelp og støtte. Læreren eller opplæringsansvarlig i en bedrift må forstå hvor i læringsspiralen læreren er, og tilpasse stillaset og støtten etter behov. For selv om vi bruker en pedagogisk metode hvor vi presenterer «fasiten» eller et ferdig produkt, er det viktig å tenke hva læreren kan fra før, og hvilke verktøy læreren har innenfor rekkevidde som gjør ham i stand til å løse oppgaven. Dersom vi bruker teorien om et støttende stilas i forhold til den hospiterende lærer kan vi tenke oss at opplæringsansvarlig i bedriften er stillaset som støtter den hospiterende læreren til å få større innsikt og kunnskap om yrkesfaget (Imsen, 2005).

2.6 Verdien av praktisk kunnskap

I Mattias Tesfayes bok; *Kloge hænder — et forsvar for håndverk og faglighet*, hvor det viktigste budskap er at praktisk viten ikke er mindre viktig enn boklig viten. I boken setter han søkelys på at den kunnskapen en håndverkeren tilegner seg gjennom det praktiske arbeidet, er like verdifullt som den kunnskapen man tilegner seg på de mer studiespesialiserte linjene (Tesfaye, 2013). I artikkelen; *Kloke hender og et varmt hjerte for fagutdanning*, beskriver Tesfaye kunnskap på denne måten. «Boklig lærdom finnes skriftlig, mens praktisk kunnskap er noe som finnes inne i hver enkelt person». Videre i artikkelen sier han «at det er viktig å understreke at overgangen til servicesamfunnet ikke betyr bortfallet av faglighet, tvert imot». Ut i fra dette kan vi trekke med oss at det å overføre kunnskap fra opplæringsansvarlig til den som hospiterer er en viktig læringsarena hvor fagligheten er i sentrum (Tesfaye, 2013) (Hasås, 2014).

2.7 Yrkesretting av fellesfag

I Norsk Pedagogisk tidsskrift nr. 2 i 2015; skriver Hilde Hiim (Hiim, 2015) en artikkel om resultatene fra 30 masterstudenters aksjonsforskning om yrkesforankring av innholdet i yrkesutdanningen. Forskningen viser at det er manglende samsvar mellom innholdet i utdanningen og elevenes behov for kunnskap innenfor det yrket de ønsker å utdanne seg til. Hiim mener at den etablerte strukturen og tradisjonen vi finner i den norske yrkesopplæringen er med på å legge hindringer for yrkesforankringen i undervisningen. Videre i artikkelen står det; «Den viktigste formen for yrkesforankring dreier seg om at elevene får

anledning til å erfare reelle situasjoner i arbeidslivet eller i simulert yrkespraksis hvor de opplever at de får brukt kunnskap fra aktuelle fellesfag» (Hiim, 2015). Noen av hindringene yrkesfaglærerne i Hiims forskningen peker på etter å ha forsøkt å få til yrkesforankring i fellesfagene, var blant annet at dette ikke var vektlagt i dagens læreplaner, og ikke forenelig med vurderingsordninger. En annen utfordring var at fellesfaglæreren ofte kan for lite om- og har negative holdninger til yrkesfag. Den tredje utfordringen flere nevnte var selve organiseringen og tilretteleggingen av fellesfaglærerens timeplaner. Elevene som ble intervjuet i forbindelse med aksjonsforskningen trakk frem at de ikke lærte det de trengte for å utøve yrket, og dermed lett mistet motivasjonen. Resultatene i forskningsgruppen viser tydelig at elevene opplever fellesfagene som mer meningsfylte når de yrkesrettes. Hiim peker på at resultatet fra forskningen avdekker et stort behov for etter- og videreutdanning for å gi yrkesfaglæreren en bredere kompetanse om de ulike yrkene som programområdet innbefatter. Samtidig blir det å styrke fellesfaglærernes kunnskaper om yrkesfag trukket frem (Hiim, 2015).

2.8 Hospitering som læringsarena

I Udir-magasinet 2014 fant vi artikkelen; *Timeliste tyven* (Holme, 2014b). Hvor vi kan lese om en hospiterende fellesfaglærer, Hanne Iren Østby sine erfaringer fra hospitering i Utdanningsdirektoratets første prosjektperiode i 2012. Østby sier hun etter hospiteringen tok med seg eksempler fra yrkene inn i undervisningen. Østby tenker etter hospiteringen at det viktigste hun lærte ute i praksis var hvordan man kommuniserer i de ulike bransjene og hva som fremmer læring. Østby innrømmer også at hun ikke helt så behovet for å hospitere før hun var ute i bedrifter. Østby sier;

Vi fellesfaglærere blir satt på flere programfag i løpet av året. Derfor tenker man fort at det ikke er mulig å sette seg inn i alt de driver med. Men, du trenger ikke nødvendigvis å være ute i en bedrift lenge for å kunne skape relevans i klasserommet (Holme, 2014b).

En annen artikkelen vi syntes var interessant i forhold til feltet har tittelen; *Hele Norge hospiterer* (Holme, 2014a). I denne artikkelen forteller Trond Pettersen, som var en av de første som var ute og hospitererte i 2010, hvilke erfaringer han satt igjen med. Pettersen forteller at den første hospiteringsperioden som rørlegger var lagt tidlig i skoleåret, og at han hadde planlagt den nøye. Videre sier han i artikkelen; «at hvis hospiteringen skjer mot slutten av skoleåret blir det gjerne litt hektisk, og man får ikke så mye ut av hospiteringen som man ellers kunne fått». Han nevner også at det er to viktige ting til som må være på plass dersom man skal få til en vellykket hospiteringsordning. Det første er at hospitering må være godt forankret i skolens ledelse, og det andre er at man må sikre organisasjonslæring, altså at lærerne som hospiterer deler av sine erfaringer med skolen og fagnettverk. Videre nevnes det at hospitering bidrar til å knytte kontakter mellom skolen og bedriftene. Dette er viktig for å nå hovedmålet i *Samfunnskontrakten* med flere læreplasser. Avslutningsvis sier Pettersen i artikkelen at hospitering kan være med på å få frem en refleksjon som gjør at fellesfaglærerne i større grad forstår bransjen og yrket de hospiterer i, og gjennom dette øke relevansen i undervisningen (Holme, 2014a).

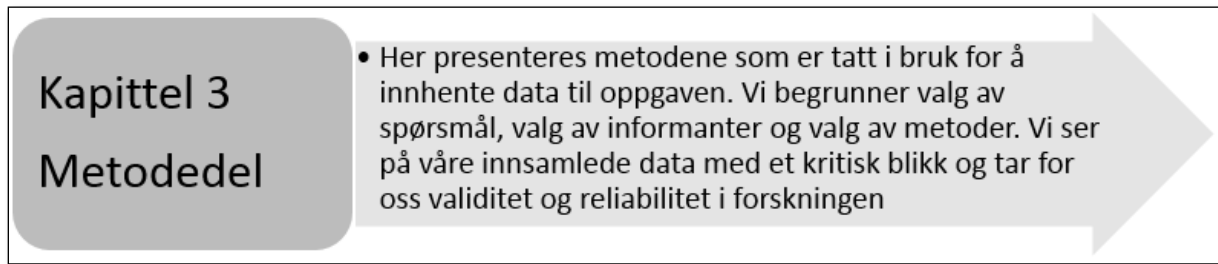
Bladet Yrke har hatt flere artikler om hospitering og hospiteringsordningen. I artikkelen *Iskald hospitering*; kan vi lese om en Restaurant og matfaglærer som i 2013 var to dager og hospitererte på Diplom-Is (Opperud, 2013). Faglæreren uttalte: «Jeg måtte selv finne en relevant bedrift, men havnet fort på Diplom-is». Læreren sier videre at;

Jeg har sett alt, fra råvarene kommer inn, til de ferdige varene går ut i bilene. Dette mener jeg er med på å gi elevene mye bedre informasjon om hva som venter dem dersom de skulle velge å bli lærlinger her. Dette i kontrast til når vi er her med elever på bedriftsbesøk, da blir det bare tid til et raskt glimt av helheten (Opperud, 2013).

Fagtidsskriftet FORM hadde en artikkel i 2016 hvor de intervjuet lektor Møllerhagen rundt temaet å få bedrifter inn i skolen. Hun beskriver denne formen for hospitering med at yrkesutøveren kommer til skolen. Utøveren gjennomfører et lite kurs med elever og lærere

og viser noen representative teknikker fra lærefaget. Elever og lærere får en innsikt og en mulighet til å prøve ut aktuelle teknikker, samtidig som yrkesutøveren forteller om sin vei frem til sin faglige kompetanse. Møllerhagen trekker i artikkelen frem at noe av det viktigste med denne form for hospitering er å styrke forholdet mellom skole og bedrift. Videre sier hun at dette er med på å legge til rette for yrkesfagligfordypnings plasser og senere mulige læreplasser. På den annen side mener hun at dette er en unik mulighet for bedriftene til også å bli bedre kjent med elevene (FORM, 2016).

3.0 Metodedel

Figur 4 Forskningsdesign kapittel 3 (Utarbeidet av Embretsen og Hoel)

I dette kapitlet begrunnes valg av metodene; spørreundersøkelse, uformelle samtaler og narrativer som ble benyttet for å finne svar på oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. De fire kategoriene vi har valgt å dele spørreundersøkelsen til informantgruppen lærerne inn i, og de ulike prosessene i forhold til datainnsamlingene begrunnes. Videre gjør vi rede for hvilke informantgrupper datamaterialet er innhentet fra, og antall respondenter som har deltatt i alle undersøkelsene. Avslutningsvis har vi tatt for oss validitet og reliabilitet i oppgaven, og vi har sett på egen forskning med et kritisk blikk.

Problemstillingen;

På hvilke måter kan hospitering bidra til å øke samarbeidet mellom skole og næringsliv?

Forskningsspørsmål;

1. Hvilke typer kompetanse kan tilegnes gjennom en hospiteringsperiode, hvorfor er dette viktig, og hva kan det brukes til?
2. På hvilke måter kan hospitering implementeres i den daglige driften på skolen, og hvilke faktorer må være på plass i organisasjonen for en vellykket ordning?

3.1 Utvalg av informanter

For å få informasjon om temaet hospitering var det viktig for oss å komme i kontakt med informanter som har gjennomført hospitering eller som har vært med på å legge til rette for at hospitering skal finne sted. Hovedgruppen av informanter vi henvendte oss til arbeider til daglig innenfor skoler med yrkesfaglig utdanningsprogram. Vi innhentet også informasjon fra bedrifter og opplæringskontor, fra Utdanningsdirektoratet og fra kontaktpersoner i Fylkeskommunene. Informantene som valgte å respondere på vår spørreundersøkelse,

uformelle samtaler og narrativer, bidro med informasjon i forhold til egne erfaringer og opplevelser med gjennomføring av hospitering. Disse data ser vi på som viktig i forhold til for vår forskning. For å skaffe til veie troverdige data fra primærkilden for å kunne belyse hospiteringsfeltet valgte vi å innhente informasjon fra informanter fra hele landet som har organisert eller deltatt i en form for hospitering.

3.1.1 Skoleinformanter/andre informanter

Spørreundersøkelsen som i utgangspunktet kun var ment å omhandle 2 - 3 Fylkeskommuner, ble tilslutt sendt ut til 19 og økte dermed betraktelig i omfang i forhold til vårt utgangspunkt. Endringen skyldtes at vi gjennom Utdanningsdirektoratets materiale omkring hospitering, så at de hadde tatt utgangspunkt i 19 Fylkeskommunene for å innhente sine hospiteringstall. Det som tok tid for oss var å utarbeide en spørreundersøkelse som fungerte optimalt, å få stilt de riktige spørsmålene innenfor de rette kategoriene. Det ble benyttet elektronisk spørreskjema, vi fikk hjelp av Fylkeskommunene til å distribuere den ut til skolen med yrkesfaglig utdanningsprogram. Arbeidsmengden økte ikke særlig ved å sende ut noen flere mailer, vi var mer opptatt av å få flere til å respondere på vår spørreundersøkelse å få en høyere svarprosent. I spørreundersøkelsen vi gjennomførte ble det innhentet data fra forskjellige informantgrupper i Fylkeskommunene. Gruppene ble kaldt skoleinformanter og andre informanter. Gruppen skoleinformanter omhandlet lærere, både fellesfaglærere, programfaglærere, avdelingsledere og rektorer. Den andre gruppen informanter vi valgte å ha med i spørreundersøkelsen omhandlet opplæringskontor og opplæringsansvarlig i bedrift. Slik vi ser det er alle disse fem informantgruppene delaktige på en eller annen måte i forhold til en hospiteringsperiode, og derfor viktige informanter i vår forskning.

3.1.2 Innhenting av data

Etter at spørreundersøkelsen ble lukket, bestemte vi oss for å gjennomføre en uformell samtale med en kontaktperson i Utdanningsdirektoratet. Vi fikk innhentet viktig informasjon om hospiteringsordningen, hva det jobbes videre med og hva som er avsluttet. I etterkant ble det gjennomført uformelle samtaler med to fra ledelsen på en skole, med en assisterende

rektor og en avdelingsleder på yrkesfaglig utdanningsprogram. Den siste metoden vi benyttet var narrativer. Disse innhentet vi fra kontaktpersonene i Fylkeskommunene som tidligere hadde vært behjelpelig med å distribuere spørreundersøkelsen vår ut til ulike informantgrupper.

Figur nr.5 under, viser hvilke tre metoder som ble benyttet for å innhente datamateriale og hvilke informantgrupper som har vært delaktige i vår forskning.

Figur 5 Tre ulike metoder benyttet til ulike informantgrupper (Utarbeidet av Embretsen og Hoel)

Det er ukjent hvor mange spørreundersøkelsen ble distribuert til. I følge tall hentet fra Utdanningsdirektoratet har ca. 2800 personer hospitert i perioden 2013 – 2015. De ca 280 rådgiverne som deltok i hospiteringsperioden har vi trukket bort, da vår spørreundersøkelse ikke omhandlet denne gruppen. Antallet vi da går ut fra at kunne ha besvart undersøkelsen er på ca. 2500 personer (Utdanningsdirektoratet, 2016b). Det var 13 av 19 Fylkeskommuner som besvarte spørreundersøkelsen. Det totale antall respondenter som besvarte spørreundersøkelsen vår var på 193. Det var 123 lærere som besvarte, 47 av lærere hadde ikke deltatt i noen form for hospiteringsperiode og fikk derfor ikke mulighet til å fullføre undersøkelsen, kun 76 lærere fikk mulighet til å fullføre. Respondentene fordelte seg slik på

de fem informantgruppene; 76 lærer, 50 avdelingsledere, 11 rektorer, 6 opplæringskontor, 3 opplæringsansvarlig i bedrift. Det er lærere; fellesfaglærere og programfaglærere, som er den største gruppen og den gruppen det har blitt forsket mest på i forhold til denne oppgaven. Alle informantgruppene vi har vært i kontakt med har gitt oss nyttig og relevant informasjon i forhold til problemstillingen og forskningsspørsmålene. Svarprosenten på vår spørreundersøkelse er på ca. 7,7% av den antatte populasjonen på ca. 2500 personer. 3 informanter deltok i uformelle samtaler og 11 kontaktpersoner besvarte narrativer.

3.2 Tilgang til feltet

For å få tilgang til hospiteringsfeltet har vi hatt kontakt med en person i Utdanningsdirektoratet. Han har fungert som en portåpner til feltet, og har gitt oss tilgang til kontaktpersoner i Fylkeskommunene som har vært viktige for oss, i forhold til distribuering av spørreundersøkelsen ut til våre informanter. Han har også informert kontaktpersonene i Fylkeskommunene om vår forskning på et tidlig tidspunkt, og informerte om at det ville bli sendt ut en spørreundersøkelse våren 2016. Han har vært en viktig bidragsyter for å få distribuert spørreundersøkelsen.

3.3 Etske blikk på vår forskning

Det er de samme etiske vurderingene som må ligge til grunn ved bruk av både kvantitative og kvalitative innsamlingsmetoder. Som forsker er det viktig å ha tenkt nøye igjennom hvilke etiske spørsmål eller utfordringer som kan oppstå underveis i prosessen med innsamling av data, og ved senere bearbeiding av disse. Dalland tar opp to etiske spørsmål som det er viktig å ha tenkt igjennom. «Hvem vil ha nytte av de nye kunnskapene og kan vi bidra med noe ovenfor de menneskene som er involvert i prosjektet?» (Dalland, 2008, s. 234). Slik vi ser det er det vi som forskere som i første omgang trenger opplysninger fra informanter for å kunne besvare oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. Andre kan være interesserte i informasjon omkring organisering, gjennomføring og erfaringsdeling i forhold til en hospiteringsprosess. For noen kan oppgavens tallmateriale være av interesse for å få innblikk i hva vi har forsket på og hvilke resultater vi har kommet frem til. Det er vanskelig å

svare på om vi kan bidra med noe til de involvert i prosjektet, men mulig det vi har samlet av data kan være med å belyse hospitering fra ulike sider, og øke interessen for å hospitere.

I boken; *Hvordan gjennomføre undersøkelser*, tar Jacobsen opp tre grunnleggende krav når det gjelder forskeren og det forskes på i Norge. «Informert samtykke, krav på privatliv og krav på å bli korrekt gjengitt» (Jacobsen, 2015, s. 47). Vi sendte ut et informasjonsbrev til Fylkeskommunene i forkant av spørreundersøkelsen, hvor vi ba om hjelp til å distribuere spørreundersøkelsen ut til videregående skoler med yrkesfaglig utdanningsprogram. (Vedlegg nr. 3). I selve spørreundersøkelsen som ble sent ut til informantene ble det informert om at temaet var hospitering, og at besvarelsene som ble gitt, var til bruk i forskningsarbeid i forbindelse med vår masteroppgave. Ved å besvare undersøkelsen samtykket informantene i å delta. Det ble informert at det var mulig å trekke seg underveis, og at de ville forbli anonyme gjennom hele prosessen. Det ble også informert om publisering av masteroppgaven i mai 2017, og at alt av datamateriale deretter ville bli slettet. I informasjonsskrivet ble det også informert om at spørreundersøkelsen var meldt inn til norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD) (Vedlegg nr. 1). Intensjonen med denne innsamlingen av data var ikke å henge ute noen, eller rote i respondentenes privatliv. Vi ønsket kun informasjon omkring temaet hospitering og prosessen med organisering, gjennomføring og erfaringsdeling. Respondentene er gjengitt korrekt, og ingen besvarelser kan spores tilbake (Vedlegg nr. 4).

Det å ha personvernet i bakhodet er viktig når det arbeides med å fremskaffe informasjon som handler om andres livsverden, meninger, erfaringer eller holdninger. Det ble ikke stilt sensitive spørsmål i spørreundersøkelsen, respondentene svarte kun på deres tittel og i hvilken Fylkeskommune de har sin tilknytning, ikke alder, kjønn eller skoletilhørighet. Spørreundersøkelsen hadde åpne svaralternativer der informantene kunne skrive utfyllende om sine egne erfaringer eller meninger i forhold til hospiteringsperioden de hadde gjennomført. Disse data kunne ikke knyttes tilbake til enkeltpersoner da vårt utvalg av informanter fordelte seg på 13 Fylkeskommuner spredt over hele landet. Fra spørreundersøkelsen brukes direkte sitater, disse kan ikke spores tilbake, med mindre leser kjenner igjen eget utsagn.

Kontaktpersonene i Fylkeskommunene videresendte spørreundersøkelsen til alle videregående skoler med yrkesfaglig utdanningsprogram som hadde hatt noe med en hospiteringsperiode å gjøre. Ved å benytte seg av lenken i den videresendte mailen, kunne informantene besvare undersøkelsen. Besvarelsene kunne ikke knyttes tilbake til den enkelte da verktøyet Questback som vi benyttet til undersøkelsen hadde mulighet for å velge bort den funksjonen.

Etter bearbeiding av data fra spørreundersøkelsen ble vi klar over at vi trengte ytterligere informasjon for å kunne belyse forskningsspørsmål bedre. Gjennom uformelle samtaler innhentet vi mer informasjon i forhold til det vi manglet. Da vi tidligere hadde vært i kontakt med Utdanningsdirektoratet, gjennomførte vi en uformell samtale med en kontaktperson der. Det er viktig å presisere at Utdanningsdirektoratet ikke er oppdragsgiver for vår masteroppgave, kun et bindeledd for informasjon om hospitering og feltet vi forsker på. Gjennom samtalen fikk vi sortert egne tanker omkring temaet. Vi fikk stilt relevante spørsmål omkring hospiteringsordningen som ga oss bedre forståelse og inspirasjon til videre skriving.

Med utgangspunkt i ett spørsmål valgte vi deretter å gjennomføre en uformell samtale med en assisterende rektor og en avdelingsleder på en skole med både studiespesialisering og yrkesfaglig utdanningsprogram. Dette for å finne ut mer om implementering av hospitering i skolen, og om hospitering er forankret i skolens årshjul. Den siste metoden som ble benyttet for å skaffe til veie data var Narrativer. Som ved spørreundersøkelsen ble det også her sendt ut informasjonsbrev til informantene. Ved å besvare undersøkelsen samtykket de til å delta i vår forskning. Det ble sendt ut ett spørsmål til kontaktpersonene i de fylkeskommunene som hadde respondert på spørreundersøkelsen. Ved å benytte narrativ som metode for å samle inn data, ønsket vi å få en skriftlig tilbakemelding på ett spørsmål. Besvarelsene var ikke mulig å spore tilbake, da vi også her valgte å benytte funksjonen i Questback for å anonymisere. Ved analysering, kategorisering, og bearbeiding av disse data opptrådte vi varsomt slik at ingen besvarelser kunne kobles tilbake til avsender.

Det å opptre høflig og varsomt ovenfor informantene, informere om hvorfor vi ønsker å gjennomføre samtalen og hva informasjonen skal brukes til er viktig. Det er også viktig å fortelle at de gjennom hele prosessen med oppgaven forblir anonyme. Det er viktig å lytte til det som blir sagt og ikke trekke egne slutninger. Notere stikkord underveis slik at viktig informasjon ikke glemmes, for deretter å kunne skrive dette ut slik at respondenten er enig i eget utsagn. Det å la respondenten få tid til å tenke før han svarer og ikke avbryte samtalen, er noe forskeren bør ha i bakhodet. En annen ting er det å ikke la seg påvirke av den informasjonen som blir gitt, men prøve å opptre så nøytralt som mulig. Avslutningsvis må intervjueren huske å takke for at informanten tok seg tid til å gjennomføre samtalen og for å dele nyttig informasjon (Dalland).

3.4 Begrunnelse for metodevalg

Dalland refererer i sin bok; *Metode og oppgaveskriving for studenter*, til Tranøy som definerer metode som «en fremgangsmåte for å frembringe kunnskap eller etterprøve påstander som fremsettes med krav om å være sanne, gyldige eller holdbare» (Tranøy, 1986). De ulike metodene som er benyttet i oppgaven forteller leseren hvordan vi har gått frem for å skaffe data for å finne svar på oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål (Dalland, 2008). Slik vi ser det er det samfunnsvitenskapelig metode som er utgangspunktet for denne forskningen. Store norske leksikon beskriver samfunnsvitenskapen slik; «Samfunnsvitenskap er en betegnelse for alle vitenskaper som empirisk studerer forhold ved samfunnet og forbindelser mennesker imellom» (Store norske leksikon).

Det er benyttet både kvantitative og kvalitative innsamlingsmetoder for på best mulig måte å kunne finne svar på problemstillingen og forskningsspørsmålene. Ved å benytte en kvantitativ metode for å samle inn data, kan informasjonen gjøres om til målbare enheter og forskjellige regneoperasjoner. En kvalitativ metode derimot brukes til å samle inn opplevelser og meninger som ikke kan måles (Dalland, 2008). Det å anvende flere metoder for å undersøke et fenomen kalles metodetriangulering. Det å kombinere en kvantitativ og en kvalitativ metode for å belyse samme problemstilling, vil styrke validiteten hvis resultatene er sammenfallende (Halvorsen, 2008). Vi valgte i vår oppgave å benytte en kombinasjon av både

kvantitative og kvalitative metoder. Vi startet med en kvantitativ spørreundersøkelse med kvalitative innslag, og fulgte deretter opp med kvalitative uformelle samtaler og narrativer.

3.5 Spørreundersøkelsen

Ved å benytte spørreundersøkelse som metode for å samle inn data, gir det oss muligheter til å forme den innsamlede informasjonen til målbare enheter som gjennomsnitt, prosent og tall (Dalland, 2008, s. 84). Utforming og oppbygning av spørreundersøkelsen er viktig, det må ikke være for langt og det må ikke stilles for mange «kjekt å vite» spørsmål som ikke er relevant for problemstillingen. Spørreundersøkelsen må være selvforklarende og rekkefølgen må være logisk. Spørsmålene bør være enkle å svare på og uten bruk av for mange fremmedord. Det bør også settes av nok plass slik at respondenten kan utfylle sine svar (Jacobsen, 2015, s. 146). En spørreundersøkelse bør ha spørsmål som er utformet med problemstillingen som utgangspunkt. Ved å benytte et strukturert spørreskjema kan man innhente informasjon fra et stort antall mennesker. Informantene svarer på de samme spørsmålene, og i den samme rekkefølgen. Spørsmålene må stilles på en måte som gir forskeren den informasjonen han trenger. For forskeren er det viktig å utarbeide riktige spørsmål, og respondentene må deretter være villig til å gi de rette svarene for at informasjonen som innhentes blir mest mulig troverdig (Dalland, 2008). Det er viktig å stille spørsmålene så respondenten forstår spørsmålene slik de er tenkt. Vi må ha i bakhodet at forklaring av vanskelige ord, lengden på et spørsmål og svaralternativene kan ha innvirkning på respondentenes svar. Ved å benytte spørreundersøkelse som metode fikk vi innhentet data, fra et større område og flere informanter på kortere tid enn ved å gjennomføre kvalitative metoder. Spørreundersøkelsen ga oss mest data i forhold til tall, og dette benyttet vi for det meste slik de fremstod, eller vi omformet til tabeller og figurer. Gjennom åpne svaralternativer fikk informantene mulighet til å gi egne utfyllende kommentarer.

3.5.1 Spørreundersøkelsen fra A-Å

Spørreundersøkelsen var den første undersøkelsen som ble gjennomført og den største data-innsamlingen i vår masteroppgave. Vi startet med å ringe rundt til de forskjellige Fylkeskommunene for å spørre om de kunne tenke seg å delta i vår spørreundersøkelse. Vi

forsto raskt at vi måtte endre taktikk, da det var vanskelig og en meget tidkrevende jobb å få tak i de rette personene. Vår kontaktperson i Utdanningsdirektoratet, var behjelpelig med mailadresser til kontaktpersoner med ansvar for hospitering i Fylkeskommunene, noe som gjorde arbeidet med å komme i kontakt med rette personer betraktelig lettere.

For å få kontakt med hospiteringsansvarlig i Fylkeskommunene utformet vi et informasjonsbrev som ble sendt via mail (Vedlegg nr. 3). Vi mente at et informasjonsskriv sendt på mail, virket mer profesjonelt enn en telefonsamtale, og at informasjon lagret på mail var lettere å huske og finne tilbake til ved en senere anledning. Alle kontaktpersonene i Fylkeskommunene vi hadde fått mailadressen til, fikk i mars 2016 tilsendt et informasjonsbrev om vår masteroppgave. De ble oppfordret til å distribuere vår spørreundersøkelse ut til skoler med yrkesfaglig utdanningsprogram. Kontaktpersonen distribuerte spørreundersøkelsen videre ut til skoleinformantene altså lærere, avdelingsledere og rektorer. I informasjonsmailen sto det at de ved å svare på spørreundersøkelsen samtykket i å delta i undersøkelsen, og at de ville forbli anonyme gjennom hele prosessen med masteroppgaven. Det ble sendt ut purring kun til de Fylkeskommunene som ikke hadde besvart spørreundersøkelsen, etter den første uka, dette resulterte i at vi fikk noen flere svar. Deretter sendte vi en ny mail til de Fylkeskommunene som hadde respondert på spørreundersøkelsen. Vi oppfordret kontaktpersonene til å videresende den samme spørreundersøkelsen også til opplæringskontor og opplæringsansvarlig i bedrift, som de kjente til at skolene i Fylkeskommunen hadde kontakt med. Dette gjorde vi for å kunne innhente informasjonsdata fra gruppen andre informanter for å høre deres tanker og meninger om hospitering. I løpet av den første uka fikk vi mest respons, 145 respondenter fra 9 Fylkeskommuner besvarte spørreundersøkelsen. I de kommende ukene kjørte vi på med purringer og fikk noen flere svar fra skoleinformantene. Fra andre informanter kom også de fleste besvarelsene rette etter at undersøkelsen var distribuert. Spørreundersøkelsen lå ute i nesten en måned før vi lukket den 29.04.2016, da hadde 13 av 19 Fylkeskommuner deltatt. Det var 193 respondenter som hadde besvart vår spørreundersøkelse, fordelt på skoleinformanter og andre informanter. Vi fikk tilbakemeldinger fra et par Fylkeskommuner om at de ikke ønsket å delta i undersøkelsen, andre fikk vi ingen tilbakemelding fra tross flere purringer.

3.5.2 Kategorier til skoleinformanter

Det ble utformet flest spørsmål til informantgruppen lærere. Spørsmålene ble plassert i riktig rekkefølge innenfor den kategorien de hørte hjemme. Dette for at det skulle være oversiktlig for lærerne, og for at de skulle oppleve en sammenheng mellom spørsmålene som ble stilt. Kategoriene; bakgrunn, gjennomføring, organisering og erfaring skulle også gjøre analysearbeidet mer oversiktlig. Det ble også stilt spørsmål til informantgruppene rektorer og avdelingsledere, men det ble ikke stilt like mange spørsmål som til lærerne. Spørsmålene var ikke kategorisert slik som til lærerne, men ble allikevel satt opp i riktig rekkefølge i forhold til en hospiteringsprosess. Flere av spørsmålene stilt til disse gruppene var utformet likt eller nesten likt, med tanke på at det skulle være mulig å sammenlikne og se de ulike informantene opp mot hverandre.

3.5.3 Oppbygning av spørreundersøkelsen

Det ble utarbeidet en samlet spørreundersøkelse til alle informantene (Vedlegg nr. 2). Spørreundersøkelsen forgrenet seg til både skoleinformanter og til andre informanter, ut i fra hvilket svar informantene ga på spørsmål 1, 2 og 3. Disse spørsmålene tok for seg hvilken Fylkeskommune de var tilknyttet, hvilket utdanningsprogram de underviste på og deretter hvilken rolle de hadde. Etter at lærerne hadde svart på spørsmål nummer 5; Har du gjennomført en form for hospitering? Ble de som svarte nei på dette spørsmålet vist ut av undersøkelsen.

For å kunne gjennomføre en slik type spørreundersøkelse valgte vi å benytte en studentversjon av programvaren Questback. Spørsmålene ble lagt inn manuelt, i en bestemt rekkefølge informantgruppe etter informantgruppe. Det var en stor og krevende jobb å få «routingen» i spørreundersøkelsen til å virke slik at informantgruppene fikk de riktige spørsmålene, ut i fra hvilke svaralternativer de valgte. Vi ønsket at spørreundersøkelsen skulle virke slik at de som tastet at de ikke hadde gjennomført en form for hospitering, ble vist ut av undersøkelsen på en ordentlig måte.

Før vi publiserte spørreundersøkelsen ble det sendt ut flere pilotundersøkelser. For å være sikre på at spørreundersøkelsen fungerte optimalt på alle områder, måtte vi teste ut alle mulige måter å besvare spørreundersøkelsen på. Vi testet den på læringsgruppa vår i flere omganger på både PC og Iphone, for å sikre oss at informantene ble ledet riktig vei i undersøkelsen. Spørreundersøkelsen ble også testet av oss utallige ganger, med mulighet for oss å svare ubegrenset, med tidsramme og med påminnelser. Hver og en del i den samlede spørreundersøkelsen ble nøye gjennomgått for å være sikre på at alle funksjonene fungerte optimalt. Det ble rettet opp i routingene i flere omganger for å få den til å fungere optimalt og slik vi ønsket. Spørreundersøkelsen skulle distribueres ut til et stort antall mennesker i Norge og vi måtte være sikre på at det ikke oppsto problemer som gjorde at vi ikke fikk innhentet de data vi ønsket. En spørreundersøkelse med feil og mangler som ikke fungerer optimalt, vil oppfattes som meget uprofesjonell. Det vil være lett å avbryte undersøkelsen noe som vil kunne gi en lavere svarprosent.

For å ha en bedre oversikt over alle spørsmålene som vi stilte til de fem informantgruppene og koblingen mellom disse ble det laget en kodebok. I kodeboken ble det satt sammen spørsmål fra de forskjellige informantgruppene som hadde tilknytning til hverandre. Dette ble gjort for å få en bedre oversikt over hvilke spørsmål som hørte sammen og lettere se hvilke spørsmål som kan diskuteres og ses opp mot hverandre. Vi merket informantgruppene med forskjellige farger, med bokstavkoder og antall spørsmål for å få en bedre oversikt. Det var åpne og lukkede svaralternativer i spørreundersøkelsen, det var avkrysning på kulepunkter med ett eller flere svaralternativer, avkrysning på smilefjes, matrisespørsmål og spørsmål med åpne svar, der respondentene kunne kommentere.

Figur nr. 6 under forklarer hvordan spørreundersøkelsen er bygget opp som en samlet undersøkelse for fem informantgrupper. Etter valgt rolle ble informantene ført videre til riktig delen av spørreundersøkelsen.

Samlet spørreundersøkelse til de 5 informantgruppene. Etter spørsmål 1, 2 og 3 blir informantene ført videre til riktig del av spørreundersøkelsen eller de blir ført ut av undersøkelsen.				
Skole- informanter	Skole- informanter	Skole- informanter	Andre informanter	Andre informanter
Lærere: Fellesfag Programfag	Avdelings- ledere	Rektorer	Opplærings- kontor	Opplærings- ansvarlig i bedrift

Figur 6 Oversikt over de 5 informantgruppene i spørreundersøkelsen (Utarbeidet av Embretsen og Hoel)

3.5.4 Begrunnelse for valg av spørsmål til lærere

I den første delen av spørreundersøkelsen til lærerne ba vi om informasjon om informantenes bakgrunn. Innledningsvis ønsket vi informasjon om hvilket utdanningsprogram informanten underviste på, og om det er i fellesfag eller programfag, på hvilket trinn og antall år med undervisningserfaring. Vi ønsket også å finne ut av om lærerne hadde deltatt i noen form for hospitering og hvor lenge det var siden. Det ble også stilt spørsmål om tidsperioden for deltakelse i en hospiteringsperiode. Svarene vil vise oss om satsingen på hospitering i perioden 2013 - 2015, var større enn i prøveperioden 2010 - 2012.

I gjennomføringsdelen var vi interessert i å finne ut hvordan hospiteringsperioden ble gjennomført. Hvor mange dager en gjennomsnittlig hospiteringsperiode bestod av, og om den ble gjennomført sammenhengende eller oppdelt. Videre ville vi se på hvilken tid på året hospiteringen ble gjennomført, og på hvilket trinn lærerne jobbet når de hospiterte. Var det flest som hospiterte innenfor dybde eller bredde. Ble hospiteringsperioden til lærerne

gjennomførte i egen fritid, i bundet tid, samtidig som elevene i yrkesfaglig fordypning eller i timeplanfestet tid. Vi ville også vite om informantene var kjent med støtteordningen for hospitering i deres fylke.

I den nest siste delen av spørreundersøkelsen var det organiseringen av hospitering som var av interesse. Ordnet informanten hospiteringssted selv eller fikk de hjelp av et opplæringskontor. Hvem ordnet med vikar på skolen når læreren hospiterte. Hvordan var kommunikasjonen med bedriften i forkant av hospiteringen, var bedriften kjent eller ukjent for læreren. Tok bedriftene hensyn til lærernes ønsker for hospiteringsperioden, og hadde de forberedt et opplegg som lærerne fulgte. Videre ønsket vi å få svar på om lærerne hospiterte alene eller sammen med elever. Ved å stille disse spørsmålene ønsket vi å få et innblikk i organiseringen av hospitering.

I den siste, men største delen av spørreundersøkelsen spurte vi lærerne om egne erfaringer fra hospiteringsperioden. Her var det også åpne spørsmål der lærerne kunne svare med egne ord. Lærerne skulle kommentere positive og utfordrende sider ved egen hospiteringsperiode. Vi ønsket å finne svar på om hospiteringen hadde ført til endringer i lærerens egen undervisning. I Fafo-rapport; 2012:61 er det stilt noen spørsmål som vi har trukket inn i egen undersøkelse og ønsket svar på. Dette gjorde vi for å kunne sammenlikne våre innhentede data med Fafo sine resultater. Spørsmålene gikk på i hvilken grad hospitering hadde ført til at læreren ble i bedre stand til å bruke eksempler fra hospiteringen i undervisningen, gi en god opplæring innenfor egen kjernekompetanse, og det å gi råd om valg av fag og yrke. Videre ville vi se på om hospitering har ført til et tettere samarbeid mellom fellesfaglærere og programfaglærere i forhold til et FYR-samarbeid. Har det blitt et bedre samarbeid mellom lærer og bedrift, og hva har i så fall dette samarbeidet ført til. Har hospiteringsperioden gjort det lettere for lærerne å gjøre undervisningen mer interessant og relevant for sine elever. Tror lærerne at bedriftene har hatt utbytte av lærernes hospitering. Dette var noe vi ønsket å finne ut av gjennom denne kategorien. Det blir interessant å se våre tall opp mot Fafo sine tall. Det blir også spennende å finne ut hva lærerne tenker i forhold til hospitering, og om hospitering er noe lærerne ønsker å gjenta eller ikke.

3.5.5 Begrunnelse for spørsmål til rektorer og avdelingsledere

En del av spørreundersøkelsen var utarbeidet for å dekke rollen rektor, og en for å dekke rollen avdelingsleder på yrkesfaglig utdanningsprogram. Flere av spørsmålene var stilt likt til begge informantgruppene. Grunnen til at vi valgte å ha med ledelsen var fordi vi ønsket å høre hvilke tanker de har rundt temaet hospitering. Er de interessert i å ha sine lærere ute i en hospiteringsperiode, oppfordres lærerne til dette og legges det til rette for en gjennomføring. Får lærerne hospitere etter eget ønske. På hvilken måte settes det inn vikarer. Er det flest fellesfaglærere eller programfaglærere som hospiterer på den enkelte skole, og hvordan fordeler det seg innenfor dybde eller bredde. Er hospiteringen forankret i skolens årshjul. Når på året ønsker skolen at hospitering skal finne sted, er det innenfor bunden tid, i timeplanfestet tid eller er det når elevene er ute i yrkesfaglig fordypning. Kan hospitering være med på å øke lærernes kompetanse og dermed øke graden av relevans i undervisningen. Er det viktig for skolen å ha et godt samarbeid med bedrifter og skape gode nettverk. Er erfaringsdeling fra hospiteringsperiodene noe som blir prioritert og delt på egen skole, i så fall med hvem og blir det sett på som viktig. Det blir spennende å sammenlikne svarene i gruppen skoleinformanter. Er det samsvar mellom svarene fra disse gruppene, eller har de forskjellig oppfatning i forhold til hospiteringsprosessen.

3.5.6 Begrunnelse for spørsmål til opplæringskontor

Er det slik at lærere tar kontakt med et opplæringskontor for å få hjelp til et bedriftsbesøk eller for å skaffe utplasseringsplasser i yrkesfaglig fordypning. Vi ønsket å finne ut av om opplæringskontorene var behjelpelige med å ordne hospiteringsplasser til lærere ute i bedrifter. Vi lurte også på om de var behjelpelige med å ordne hospiteringsplasser i skolen for opplæringsansvarlig i bedrift. Hospiterte lærerne alene eller sammen med andre, og var det innenfor dybde eller bredde de hospiterte mest. I hvor mange dager varte som regel en hospiteringsperiode, var den sammenhengende eller oppdelt. Vi ønsket også å se på hvor ofte opplæringskontorene mente det var behov for oppdatering av lærere, gjennom hospitering.

3.5.7 Begrunnelse for spørsmål til opplæringsansvarlig i bedrift

Bedriftene er viktige i forhold til gjennomføring av hospitering for lærer. Gjennom spørreundersøkelsen ønsket vi også å høre bedriftenes tanker rundt hospitering, og om opplæringsansvarlig i bedrift tar turen ut i skolen for å undervise der. Hvor mange dager varer som regel en hospiteringsperiode, er den oppdelt eller sammenhengende. Er det flest som hospiterer innenfor dybde eller bredde, og hospiterer lærerne som oftest alene eller sammen med andre. Når på året er det størst hospiteringsaktivitet, og hvor ofte tenker bedriftene at lærere bør ut å hospitere. Blir det lagt til rette slik at lærerne får hospitere etter egne ønsker eller følger lærerne bare med i bedriftens daglige drift. Er det lettere å si ja til utplassering i yrkesfaglig fordypning når skole og bedrift har et godt samarbeid. Fører hospitering til et bedre samarbeid mellom bedrift og skole. Det blir spennende å se resultatene fra andre informanter opp mot skoleinformanter. Flere av spørsmålene er stilt likt til informantgruppene for å kunne sammenlikne svarene, se de opp mot relevant teori og drøfte de mot hverandre.

3.6 Uformelle samtaler

En uformell samtale eller et uformelt intervju er en kvalitativ metode å samle inn data på. Dalland sier at det er intervjuer selv som er instrumentet, og svarene som innhentes kommer på grunnlag av de spørsmålene som stilles og måten de stilles på. Det er meninger og opplevelser en vil fange ved å benytte samtale som metode for innsamling av data. Det å være i kontakt med noen som deler sine erfaringer vil påvirke oss som intervjuer, og dette vil vi ta med oss i tolking og bearbeidingen av de innsamlede data (Dalland, 2008, s. 206). Et intervju kan være helt lukket eller helt åpent, alt fra spørsmål med faste svaralternativer i en bestemt rekkefølge til en samtale uten en intervjuguide (Jacobsen). De uformelle samtalene vi gjennomførte med hvert av intervjuobjektene forløp uten intervjuguide med kun et forskningsspørsmål som innledning til samtalen. De uformelle samtalene fungerte nesten som vanlige samtaler der dialogen gikk åpent og fritt. Vi stilte spørsmål i den rekkefølgen det følte riktig og oppfølgingsspørsmål der det ble naturlig.

3.6.1 Uformelle samtaler fra A-Å

Etter at spørreundersøkelsen ble lukket, og data bearbeidet mente vi at vårt datagrunnlag var for tynt i forhold til forskningsspørsmålet som omhandlet implementering av hospitering i skolen. Fra midten av mai til starten av juni 2016 valgte vi å gjennomføre uformelle samtaler, for å skaffe til veie mer informasjon om implementering av hospitering i skolen. Vi ønsket også finne ut om det ble avsatt tid til hospitering i skolens årshjul og om hospitering var forankret i skolens ledelse. Vi valgte selv ut de informantene vi mente kunne bidra til å belyse feltet. For å komme i kontakt med disse informantene henvendte vi oss muntlig og benyttet oss av mail. Vi spurte om de kunne delta i vår forskning og avtalte deretter tid og sted. Vi ønsket også å finne ut om det ble avsatt tid til hospitering i skolens årshjul og om hospitering var forankret i skolens ledelse. De uformelle samtaler ble gjennomført med en assisterende rektor og en avdelingsleder, på deres skole. Samtalene ble gjennomført på ulike dager, og de fant sted i lokaler vi satt uforstyrret (Vedlegg nr. 2).

Ved gjennomføring av samtale med den assisterende rektor og avdelingsleder, ba vi informantene ut i fra egne erfaringer og kjennskap til timeplanlegging og hospitering, si noe om hvilke muligheter de så for å implementere hospitering i den daglige driften. Med Iphone tok vi opp de to uformelle samtaler, samtidig som vi skrev notater underveis. Opptakene ble transkribert, levert til gjennomlesning av informantene før de ble analysert og kategorisert. Det ble også gjennomført en uformell samtale med vår kontaktperson i Utdanningsdirektoratet. Samtalen ble ikke tatt opp, det ble kun notert stikkord.

3.7 Narrativ

Narrativ er en kvalitativ måte å samle inn data på. En narrativ er en historie eller en fortelling som kan gi et bilde av en hendelse. Ordet narrativ kommer av det latinske ordet «narrare» som betyr å gjøre kjent eller å fortelle (Store norske leksikon). Det er en logisk struktur på en fortelling. Jerome Bruner sier at vi mennesker organiserer vår verden gjennom den logiske tenkemåten og den narrative tenkemåten. Fortellinger eller en narrativ er ikke objektive, men har et subjektivt perspektiv som beskriver et bestemt tidspunkt og bestemt sted med konkrete

personer. I følge Bruner blir det viktig at man kan bruke fantasien og forestillingsevnen. Det er fantasien vår som gjør at vi kan lage gode og troverdige historier (Bruner, 2004). En narrativ må kategoriseres og analyseres i forhold til oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. Gjennom en narrativ fra de hospiteringsansvarlige i Fylkeskommunene ønsket vi svar på et spørsmål med utgangspunkt i hospitering.

3.7.1 Narrativer fra A-Å

Programvaren Questback som tidligere var benyttet til å gjennomføre spørreundersøkelsen ble også her benyttet til innsamlingen av narrativene. Hospiteringsansvarlige i de Fylkeskommunene som hadde deltatt i vår spørreundersøkelse, fikk tilsendt en undersøkelse med ett åpent spørsmål som vi ønsket svar på. Det ble også ved denne datainnsamlingen lagt ved et informasjonsskriv, der det ble informert om at de forble anonyme gjennom hele prosessen. De fikk også informasjon om at de kunne avbryte besvarelsen når de ønsket, og at data ble slettet etter at oppgaven var innlevert i mai 2017. Gjennom spørsmålet vi stilte ønsket vi informasjon rundt gode måter å organisere og implementere hospitering i den daglige driften, der ledelsen og lærerne er godt fornøyd med ordningen. Ut i fra kontaktpersonenes kjennskap til feltet ønsket vi at de gjennom en narrativen skulle si noe kort om gode erfaringer knyttet til implementering av hospitering i deres Fylkeskommune. Vi ønsket å innhente disse narrativene fra Fylkeskommunene for å høre hva de så på som bra, og gode måter å gjennomføre hospitering på. Undersøkelsen ble sendt ut i starten av juni 2016, og lå åpen i litt over en uke. Svarene fra respondentene kom inn fortløpende, vi trengte ikke sende purringer. Vi fikk svar fra 11 av de 13 Fylkeskommunene som tidligere hadde deltatt i spørreundersøkelsen. Kontaktpersonene i Fylkeskommunene kom med gode innspill og forslag til ting som hadde fungert bra i deres Fylkeskommune. De innsamlede data ble kategorisert og analysert, satt opp i tabeller, slik at det var lett for oss å jobbe videre med resultatene (vedlegg nr. 2).

3.8 Avstand til feltet

Da vi startet den kvantitative datainnsamlingen hadde vi avstand til feltet vi forsket på. Informantene som ble valgt ut for deltakelse var helt ukjente for oss, vi hadde ingen

påvirkning på de som valgte å besvare våre spørreundersøkelser, og ingen personlige forbindelser. Spørreundersøkelsen ble sendt ut til forskjellige informantgrupper fordelt på Fylkeskommuner over hele landet. Vi hadde ingen kontroll på hvem eller fra hvilke skoler, bedrifter eller opplæringskontor besvarelsene kom fra. Informantene valgt selv å svare på spørreundersøkelsen av egen interesse. Vi valgte å se på besvarelsene fra hele landet samlet og ikke inndelt i Fylkeskommuner. Dette for å anonymisere mest mulig og ikke henge ut de Fylkeskommunene som valgte å ikke delta. Grønmo sier at et utvalg som etableres ut fra aktører som får informasjon om en studie, som blir inviterte til å delta, og som selv vil være med og melde sin interesse, kalles utvelging ved seleksjon. Det er liten kontroll over hvem som deltar, det er aktører med interesse og informasjon om temaet som ofte melder sin interesse i en slik studie (Grønmo, 2004, s. 100). Ved gjennomføring av den kvalitative metoden; narrativ, hadde vi også avstand til feltet. Vi sendte ut ett spørsmål til kontaktpersonene i de Fylkeskommunene som tidligere hadde deltatt i vår spørreundersøkelse. Vi hadde ingen formening om hvem som besvarte, og ingen påvirkning på informantene. De som valgte å besvare, gjorde dette selv ut fra egen interesse.

Ved gjennomføringen av den kvalitative innsamlingen benyttet vi en annen form for utvelgelse. Vi tok selv kontakt med informanter som vi mente hadde kunnskap og informasjon å komme med når det gjaldt det vi forsket på. Da vi tok kontakt med vår kontaktperson i Utdanningsdirektoratet, en assisterende rektor og en avdelingsleder, var det vi som valgte ut hvem vi ville gjennomføre samtaler med. Vi hadde direkte kontakt med feltet og var tett på informantene med personlig oppmøte. Avstanden til feltet her var nær. Halvorsen sier at når forskeren selv, ut fra egne vurderinger velger ut informanter med egenskaper på området kalles dette skjønsmessig utvalg (Halvorsen, s 160, 2008).

3.9 Bearbeiding av innsamlede data

I kapittel 4, analyse og resultater viser vi til våre viktigste funn gjennom vår datainnsamling. Spørreundersøkelsen vår var omfattende, med 122 spørsmål fordelt på fem informantgrupper. Via en innstilling i programvaren Questback fikk vi hentet ut de innsamlede data fra spørreundersøkelsen som statistikk og prosent for hver informantgruppe. Vi kunne også

hente ut resultater fra hver og en som hadde besvart. Dette gjorde analysearbeidet vårt enklere og mer oversiktlig. Vi utarbeidet flere av tabellene ved hjelp av programmet Excel, for å kjøre flere spørsmål sammen i en tabell og for lettere å se spørsmålene i forhold til hverandre.

Ved bearbeiding av de uformelle samtalene benyttet vi oss av egne notater og lydopptak. Opptakene ble transkribert, og sammen med egne notater fra samtalene dannet de grunnlaget for datainnsamlingene. Ved å transkribere og deretter kategorisere og systematisere våre data i ulike temaer, ble det videre analysearbeidet mer oversiktlig. Ved å plassere dataene inn i tabeller fordelt på ulike kategorier, gjorde det at vi fikk en større forståelse for hva samtalene handlet om, og det ble lettere å analysere og behandle dataene videre.

I den siste datainnsamlingen benyttet vi oss også av programvaren Questback for å samlet inn data fra narrativer. Vi arbeidet mye likt, slik vi gjorde med de innsamlede dataene fra de uformelle samtalene, men her trengte vi ikke å transkribere. De innsamlede data måtte vi kategorisere i ulike temaer og sette opp i tabeller før vi startet med analysearbeidet. Det å transkribere, kategorisere og analysere er en tidkrevende jobb, men det fører til at man sitter igjen med et godt sortert arbeid og har en god oversikt over de innsamlede data, til videre bruk i oppgaven.

3.10 Reliabilitet og validitet

Innsamlede data må være gyldige og relevante for problemstillingen og de må være samlet inn på en pålitelig måte (Dalland, 2008, s. 95, 96). Resultatene skal også presenteres slik at de kan etterprøves. Skal leseren få tillit til undersøkelsene som er gjort, må de ha mulighet for å kunne vurdere resultatene, og ta en stilling til om svarene er tilstrekkelig for de konklusjonene som er tatt (Dalland).

Reliabilitet tar for seg datamaterialets pålitelighet. Målinger må være korrekte, og feilmarginer angis (Dalland). Hvis undersøkelsesopplegget og innsamlingen av data gir pålitelige

data, er reliabiliteten høy. Påliteligheten er høy dersom man kan gjennomføre samme undersøkelsesopplegg ved ulike anledninger, og de innsamlede data om de samme fenomenene er identiske. Utformingen av undersøkelsesopplegget og hvor grundig og systematisk dataene ble samlet inn er også avgjørende for reliabiliteten. Samfunnsmessige fenomener kan være i endring, noe som igjen kan føre til at det kan være vanskelig å få gjennomført datainnsamlingen på nøyaktig samme måte, særlig ved innsamling av kvalitativ data (Grønmo, 2004).

Når det gjelder validitet dreier den seg om hvor gyldig datamaterialet er i forhold til problemstillingen som belyses. Gir undersøkelsesopplegget og datainnsamlingen relevante resultater for problemstillingen, er validiteten høy. Validiteten sier noe om hvor godt de innsamlede data svarer til forskerens intensjoner om datainnsamlingen. Har derimot undersøkelsesopplegget lite med problemstillingen å gjøre, og det undersøkes andre områder enn det problemstillingen tar opp er validiteten lav (Grønmo, 2004, s. 221).

3.10.1 Reliabilitet og validitet i oppgaven

Skal vi se på validiteten i denne oppgaven må vi se på datamaterialets gyldighet for problemstillingen. Vår problemstilling favner mye i forhold til temaet hospitering, og like viktig er også forskningsspørsmålene knyttet til problemstillingen. Vi har gjennomført både kvalitativ og kvantitativ innsamling av data. Gjennom spørreundersøkelsen som er en kvantitativ metode, ut til de fem informantgruppene mener vi at vi har stilt gode, relevante spørsmål med utgangspunkt i problemstillingen. Gjennom uformelle samtaler og narrativer har vi vært i direkte kontakt med utvalgte informanter, som vi mener besitter kunnskap om temaet vi ønsket mer utfyllende informasjon om. Det ble stilt relevante spørsmål og oppfølgings-spørsmål i forhold til forskningsspørsmålene. Noen av spørsmålene er også stilt på bakgrunn av data fra egen spørreundersøkelse, som vi ønsket mer informasjon om. Data vi innhentet gjennom spørreundersøkelsen, uformelle samtaler og narrativer har slik vi ser det gitt oss svar på problemstillingen og forskningsspørsmålene. Validiteten i denne oppgaven ser vi på som relativt høy, da problemstillingen og forskningsspørsmålene har vært utgangspunktet for

metodene som er benyttet, for utforming av spørsmål og for bearbeiding og analysering av de innsamlede data.

Kumulativ forskning vil si å bygge egen forskning videre på forskning som foreligger, og som en har tro på (Dalland, 2008). I spørreundersøkelsen vi utarbeidet tok vi utgangspunkt i en undersøkelse Fafo tidligere hadde gjennomført og stilte noen tilsvarende spørsmål. Vi sammenligner flere av våre innsamlede data med funn i Fafo-rapport 2012:61. Dalland refererer til Hellevik i sin bok; *Metode og oppgaveskriving for studenter* som sier at; «På grunnlag av den kunnskap som alt foreligger, stiller han så sitt spørsmål. Når han analyserer de data han har samlet inn, forsøker han å knytte resultatene sine sammen med de tidligere resultatene» (Hellevik, 1999) (Dalland, 2008, s. 93).

Ser vi på vårt datamateriale, opp mot data vi har innhentet fra tidligere forskning kan vi se at flere av svarene er sammenfallende. Dette ser vi som positivt i forhold til vår forskning. Reliabiliteten viser datamaterialets gyldighet, og den må vi se på som relativt bra, da våre innsamlede data samsvarer til dels med tidligere forskning. Hvis de samme undersøkelsene skulle blitt gjennomført ved en senere anledning, kan vi ikke være sikre på at svarene hadde blitt de samme eller kommentarene ville blitt identiske, da vi ikke kan finne tilbake til alle våre informanter. Den kvantitative spørreundersøkelsen er muligens den undersøkelsen som hadde vært mest lik, da denne omhandler mest avkryssing og ikke så altfor mange åpne svaralternativer. De uformelle samtalene kunne vi muligens ha gjennomført med de samme informantene, men vi kan ikke garantere for de hadde svart identisk ved en senere anledning. Vi antar at noe hadde vært likt, da det er samsvar mellom tidligere forskning og vår forskning på enkelte områder.

Når det gjelder generalisering mener vi videre at noe i denne oppgaven kan generaliseres. Hvis vi ser på vårt datamateriale kan vi ikke generalisere hele spørreundersøkelsen da kun 193 responderte på denne. Den totale populasjonen kan vi anta var på ca. 2500 noe som gir oss en lav svarprosent på ca. 7,7%. Dette medfører at vi ikke kan generalisere våre resultater fra spørreundersøkelsen i forhold til hele populasjonen.

Ser vi på de tre spørsmålene vi stilte i vår spørreundersøkelse på bakgrunn av spørsmål stilt i Fafo 2012:61 sin tidligere undersøkelse ser vi likhetstrekk. Fafo hadde 59 respondenter N = 59 i sin undersøkelsen. I vår spørreundersøkelse var N på 76. Ser vi resultatene fra begge undersøkelsene opp mot hverandre ser vi at svarene på de 3 spørsmålene er sammenfallende. Dette gjør at vi mener vi kan generalisere disse spørsmålene (Figur 13, kapittel 5).

3.11 Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste - NSD

En spørreundersøkelse som skal distribueres til mange eller som har som mål å innhente informasjon eller sensitive opplysninger, er meldepliktig hos norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD). Vår spørreundersøkelse med tema hospitering krevde en godkjenning fra NSD før den ble distribuert til alle Fylkeskommunene i Norge. Vi startet utformingen av søknadskjemaet på nett i november 2015 og sendte det inn til NSD i slutten av desember, med en bekreftet registrering av vår søknad i januar 2016. De ønsket samtidig en utdyping og presisering av hvordan dataene skulle innhentes og lagres. Det ble mailet litt frem og tilbake med personvernombudet i NSD. Den 17. mars 2016 ble søknaden godkjent, og vi kunne sende ut spørreskjemaet, og deretter gjennomføre narrativer og uformelle samtaler med våre informanter. Registreringsnummer hos NSD: 46329 (Vedlegg nr. 1).

3.12 Metodekritikk

Etter å ha gjennomført både kvantitative og kvalitative undersøkelser ser vi som forskere at det både er styrker og svakheter ved innsamlingsmetodene. I oppstart med masteroppgaven trodde vi at vi hadde mer innsikt i temaet hospitering enn vi egentlig hadde. Dette til tross for egen erfaring på området. Som forsker er det viktig å ikke la seg påvirke av egen førforståelse i prosessen med innsamling og bearbeiding av data, men være nøytral.

Det var først etter at spørreundersøkelsen var lukket og vi skulle starte med analysearbeidet, at vi så at vi kunne ha stilt flere spørsmål og at noen spørsmål kunne vært stilt med en litt annerledes ordlyd. Ved å stille flere like spørsmål til alle informantgruppene eller utforme de

litt annerledes, ser vi at det hadde vært enklere å sammenlikne spørsmålene mellom informantgruppene. I spørreundersøkelsen valgte vi å avslutte undersøkelsen for de informantene som skrev at de ikke hadde gjennomført noen form for hospitering. I ettertid ser vi at dette gjaldt mange, og at det hadde vært interessant å høre grunnen til at de har valgt å ikke gjennomføre hospitering. Vi ser også at vi kunne ha stilt flere spørsmål under enkelte kategorier, og flere like spørsmål til de ulike informantgruppene. Dette så vi ikke som viktig da undersøkelsen ble utarbeidet, men senere i bearbeiding av data.

Vi valgte å benytte oss av mail for å distribuere spørreundersøkelsen ut til informantene. De fleste er kjent med hvordan sende og motta mail. Vi regnet med at svarprosenten ville bli større ved å benytte mail, enn ved å benytte brev og frimerke, som også ville tatt vesentlig lengre tid. Det var mange som valgte å besvare vår spørreundersøkelse, men ikke så mange som vi hadde håpet på. Vi purret og ønsket flere svar, men purringene gikk til kontaktpersonen i Fylkeskommunen som distribuerte disse purringene videre. Vi hadde ingen mulighet til å purre informantene direkte. Dette kan vi se på som en flaskehals i prosessen med å få inn flere besvarelser. Spørreundersøkelsen var anonym, vi hadde ingen anledning til å hjelpe til med undersøkelsen dersom noe var uklart. Vi kunne ikke påvirke respondentene i spørreundersøkelsen på noen måte.

En svakhet ved å benytte spørreskjema som metode, er at det bare er å krysse av etter best befinnende. En spørreundersøkelse kan være lang og omstendelig, ta mye tid eller den kan være kort og rask å gjennomføre. Vi tror at de som tok seg tid til å besvare vår undersøkelse var interessert i å delta. Kanskje de som valgte å delta var de som var positive til hospitering og hadde lyst til å formidle det, og at de som var negative til hospitering ikke tok seg tid. Dette er det viktig å ha med seg i det videre bearbeidingen av dataene.

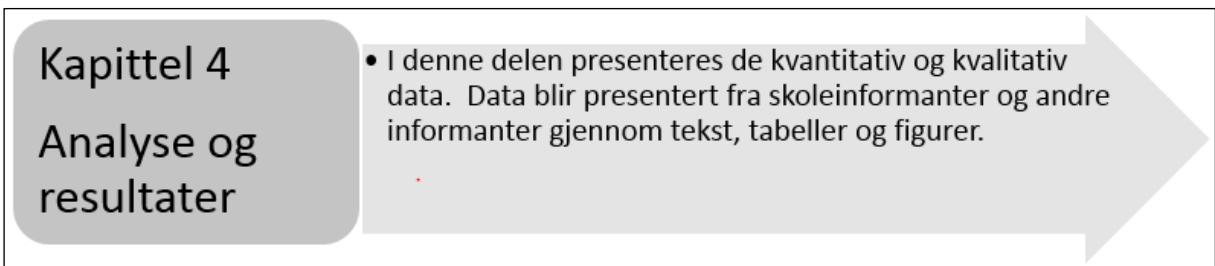
Spørreundersøkelsen ble undertegnet med våre navn og sendt ut til bedrifter, opplæringskontor og til skoler med yrkesfaglig utdanningsprogram. Kanskje vi burde ha underkrevet undersøkelsen kun med studenter fra Høgskolen i Oslo og Akershus, men vi valgte å

ikke være anonyme. Mulig dette hadde en innvirkning på svarprosenten. Noen kjente igjen våre navn og ga oss muntlige tilbakemeldinger på undersøkelsen og noen via privat mail. Vi fikk et par henvendelser som gikk på at spørreundersøkelsen ikke var logisk og at den var vanskelig å gjennomføre på Ipad. Her må vi ta selvkritikk for vi hadde ikke kjørt pilotundersøkelsen på Ipad. En annen tilbakemelding gikk på at prosentvisningen i undersøkelsen som viste hvor mye av undersøkelsen som var gjennomført var misvisende. Grunnen til dette er at spørreundersøkelsen i sin helhet er 100% og dette ble fordelt mellom informantgruppene og at spørsmålsmengden til de ulike gruppene hadde varierende omfang. Opplæringskontorene ga oss tilbakemeldinger om at svaralternativene burde vært annerledes og at det i større grad burde vært mulighet for å kommentere. Videre påpekte de at enkelte spørsmål burde vært stilt annerledes slik at de ikke nødvendigvis måtte svare positivt.

Fra informantgruppen andre informanter fikk vi få besvarelser. I etterkant ser vi at vi burde ha innhentet mer informasjon fra disse gruppene, for å øke validiteten. Mulig et intervju hadde gitt oss mer informasjon omkring denne gruppen, slik at de hadde fått en større plass og tydeligere stemme inn i vår forskning. To av informantene var bekjente, men vi valgte allikevel å gjennomføre uformelle samtaler med disse da vi mente at disse besatt mye informasjonen vi trengte til vår forskning. Det kan være uheldig å benytte seg av bekjente til å fremskaffe data. Vi som forskere kan påvirke informantene uten at vi vet det, mulig informantene tenker at de må svare slik de tror vi ønsker det.

Det å være kritisk til egen forskerrolle og hvordan vi ser på datamaterialet med «egne briller» er det viktig å være klar over i forhold til hvilke data vi har presentert. Vår førforståelse og egen erfaring av hospitering kan ha vært med på å begrense oss i å se feltet fra ulike vinkler. Mulig dette innledningsvis påvirket oss til ikke å ville se de utfordringene som kunne ligge i organisering og gjennomføring av en hospiteringsperiode. Dette kan være en av årsakene til at vi ubevist unnlot å stille oppfølgingsspørsmål til de som ikke hadde deltatt i en form for hospitering. I etterkant se vi at dette var noe vi skulle hatt ytterligere informasjon om for å kunne finne utfordringer med hospitering.

4.0 Analyse og resultater

Figur 7 Forskningsdesign kapittel 4 (Utarbeidet av Embretsen og Hoel)

I dette kapittelet presenteres resultatene fra spørreundersøkelsen, de uformelle samtalerne og narrativene. Disse er kategorisert, analysert, og presenteres oversiktlig og systematisk. Resultatene vi har trukket frem er med på å belyse problemstillingen og forskningsspørsmålene. En del av våre data er ikke relevant å trekke frem, og sees derfor på som vårt råmateriale.

Etter at datamaterialet er samlet inn er det viktig å få systematisert de innsamlede data for å få en oversikt. I boken; *Metode og oppgaveskriving for studenter*, står det at dette er en viktig jobb og at det gjøres av to grunner. Det ene er at opplysningene som er samlet inn må sorteres og ordnes slik at vi ser om vi har fått svar på problemstillingen, og om det er noe vi mangler svar på. Det andre er å være kritisk i forhold til de innsamlede data, å se på om datamateriale er relevant for problemstillingen. Videre står det at det å analysere er et granskningsarbeid av datamaterialet vi har innhentet, for å finne ut hva materialet forteller (Dalland, 2008).

Vi har trukket frem de besvarelsene fra spørreundersøkelsen som vi mener er de viktigst i forhold til oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. I dette kapittelet blir disse dataene presentert som tallmateriale i teksten og som figurer og tabeller enkeltvis eller flere samlet. For å få en forståelse av hva de kvalitative dataene vi hadde samlet inn omhandlet, lagde vi tabeller med ulike kolonner for å kunne sortere datamaterialet. I de forskjellige kolonnene samlet vi de data som hørte sammen. Disse kolonnene ble til ulike kategorier som deretter ble analysert. De ulike kategoriene belyser det viktigste i forhold til oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål.

4.1 Spørreundersøkelse til skoleinformanter og andre informanter

Resultatene fra de fem informantgruppene vi har innhentet data fra gjennom spørreundersøkelsen, blir presentert hver for seg, men med en lik utforming. For å presentere våre data på en strukturert og oversiktlig måte har vi valgt å ta utgangspunkt i kategoriene vi benyttet i spørreundersøkelsen; bakgrunn, gjennomføring, organisering og erfaring. Mot slutten av kapittelet har vi valgt å trekke frem noen av de resultatene vi har funnet mest interessante.

4.2 Bakgrunn lærere

I den første kategorien var det fellesfaglæreres og programfaglæreres bakgrunn vi ønsket å kartlegge. Det var 76 lærere som besvarte spørreundersøkelsen. Mellom periodene 2010-2012 og perioden 2013-2015 har det vært en økning i hospitanter på 48% ifølge vår spørreundersøkelse. Spørreundersøkelsen viste at 57,9% av respondentene hadde gjennomført en form for hospitering i løpet av det siste året, mens 32,9% hadde gjennomført hospitering i løpet av de siste 2-3 årene. Vi spurte innledningsvis om de underviste i programfag eller fellesfag eller begge deler. Vi fant at 82,1% underviste i programfag, 8,1% underviste i fellesfag og 9,8% underviste i begge deler. Videre spurte vi om hvor mange år lærerne hadde undervist på yrkesfaglig utdanningsprogram. 65,8% hadde undervist i mer enn 8 år, 19,7% hadde undervist i 5-7 år. Lærerne ble også spurt om de hadde noen erfaring fra arbeidslivet innenfor utdanningsprogrammet de underviste på. Her svarte over 67% at de hadde mer enn 8 års erfaring fra tidligere, mens nesten 16% aldri hadde jobbet utenfor skolen. Dette betyr at flertallet av respondentene innenfor gruppen lærere underviser i programfag, og har undervisningserfaring og arbeidspraksis i mer enn 8 år.

4.2.1 Gjennomføring lærere

Den andre kategorien i spørreundersøkelsen omhandlet gjennomføring av en hospiteringsperiode. Innledningsvis ble det stilt spørsmål om hospitering var noe lærerne ønsket selv, eller om det var noe skolen påla dem. 75% av respondentene gjennomførte sin hospitering ut i fra eget ønske. Av respondentene hadde hele 82,9% i forkant av hospiteringen, vært i kontakt

med bedriften for å planlegge sin hospiteringsperiode. Det var bare 53,9% av lærerne som opplevde at bedriftene hadde forberedt et opplegg for hospiteringsperioden. Vi spurte lærerne i hvilken grad de fikk komme med egne ønsker for innholdet i perioden. Her fant vi at 51,3% i meget stor grad, og 32,9% i stor grad hadde fått komme med egne ønsker for innholdet. Disse spørsmålene ble besvart av 76 respondenter, N = 76.

Litt over halvparten, 55,3% av respondentene hospiterte steder de hadde kjennskap til fra tidligere. De aller fleste av lærerne, hele 84,2% hospiterte alene og ikke sammen med en kollega eller en elev. Hospiteringen ble organisert sammenhengende for 45,5% av lærerne, 54,5% sa den hadde vært oppdelt i enkeltdager eller i mindre perioder. Lærerne ble spurt om når på året de hadde gjennomført sin hospiteringsperiode, 35,5% gjennomførte sin hospitering på høsten og like mange gjennomførte på vårvinteren. 28,9% av lærerne hospiterte både på høsten og våren. Gjennomføringen av hospiteringsperioden ble av 30,3% gjennomført mens de jobbet på Vg1, 40,8% som gjennomførte hospitering mens de jobbet på Vg2. Samtidig var det 28,9% av lærerne som jobbet både på Vg1 og Vg2 mens de var ute og hospiterte. Ut fra det respondentene har svart kan vi lese at de fleste av lærerne var kjent med støtteordningen fra Utdanningsdirektoratet. Hospitering fordeler seg jevnt utover året og lærerne hospiterer både sammenhengende og enkeltdager.

I tabell nr. 2 under vises en fordeling av hvor mange lærere som hospiterte i bredde og dybde mens de jobbet på Vg1 og Vg2. Tabellen viser at av de som jobbet på Vg1 hospiterte like mange innenfor bredde og dybde, mens lærerne på Vg2 hospiterer mest i bredde. De som jobbet både på Vg1 og Vg2 hospiterte mest i dybde.

Tabell 2 Hospitering i bredde og dybde fordelt på trinn (Utarbeidet av Embretsen og Hoel)

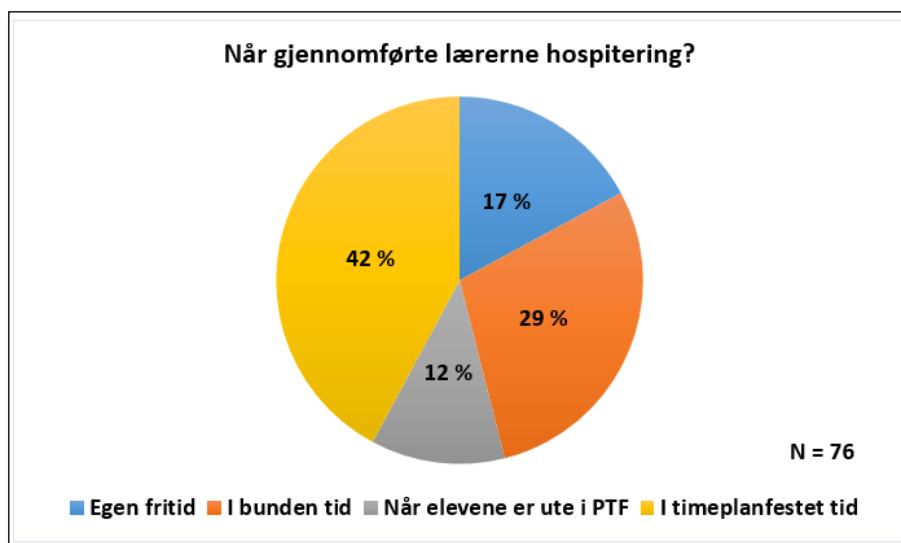
	Bredde	Dybde
Jobbet på Vg1	50%	50%
Jobbet på Vg2	61%	39%
Vg1 og Vg2	39%	61%

4.2.2 Organisering av hospiteringsperioder for lærere

I den tredje kategorien i spørreundersøkelsen stilte vi spørsmål som omhandlet organisering av hospiteringsperioden. Organiseringen handlet både om organisering på skolen for å kunne dra ut å hospitere, og om organisering i bedrift. Her har vi trukket frem de svarene som i størst mulig grad belyser hvordan organisering av hospitering har foregått ifølge lærerne.

Innledningsvis ble det spurt om lærerne måtte ordne vikar selv, eller om skolen ordnet dette. Besvarelsene fra respondentene viste at fordelingen var lik mellom lærerne som ordnet vikar selv og der skolen ordnet. Ut i fra resultater i spørreundersøkelsen så vi at de fleste av respondentene hadde brukt under to timer på å avtale hospitering.

93,4% benyttet ikke hjelp fra et opplæringskontor for å skaffe seg en hospiteringsplass. Det var ca. 50% som fikk en fadder å støtte seg til gjennom hospiteringsperioden. Ut fra spørreundersøkelsen kunne vi se at lengden på hospiteringsperioden for 81,6% varte i inntil en uke, 18,4% var ute lengre enn en uke. Videre fant vi at det var hele 84,2% som kunne tenke seg å hospitere igjen, 11,8% var ikke sikre på om de ville hospitere ved en senere anledning, kun 3,9% svarte at de ikke ønsket å hospitere igjen. Vi stilte spørsmålet; Når gjennomført du hospiteringen? Slik vi kan lese av figur nr. 8 under, gjennomførte de fleste hospitering i timeplanfestet tid. Andre nevner at den ble gjennomført i bunden tid, i egen fritid og når elevene var ute i yrkesfaglig fordypning.

Figur 8 Lærernes hospitering ble gjennomført på ulike tidspunkt. (Utarbeidet av Embretsen og Hoel)

4.2.3 Lærernes egne opplevelser av hospitering

Videre i undersøkelsen åpnet vi for at lærerne kunne svare med egne ord på enkelte spørsmål. Vi ba dem nevne 3 positive gevinster fra hospiteringen de hadde gjennomført. Svarene ble kategoriserte og analyserte og det essensielle ble trukket frem. Lærerne sa at det å oppnå ett godt nettverk med bedriftene gjorde det lettere å få til et samarbeid mellom skole og bedrift. Det ble lettere å få elevene utplassert i yrkesfaglig fordypning og få tilgang til læreplasser. Det ble også nevnt at det gjennom hospitering var en fin mulighet for bedriften å kunne presentere seg for læreren. Videre skriver respondenter at hospiteringen var inspirerende og lærerik, og ga faglig påfyll. Noen lærere nevnte at hospitering har gitt dem en større forståelse for hvordan elevene opplever å være utplassert i yrkesfaglig fordypning. Samtidig har det blitt mer tydelig for læreren hva som bør vektlegges i forkant av elevenes utplassering. Å få et innblikk i yrkets oppgaver ble nevnt av flere som svært lærerikt. Det å få se andre måter å utføre arbeidet på og prøve forskjellige maskiner var informativt og oppdaterende. Noen nevnte også at det var interessant å bli bedre kjent med kulturen i bransjen. Når det gjelder om hospiteringen gjør undervisningen mer relevant svarte våre respondenter at de får ny kunnskap om utstyr og teknologi, og at dette gir nye ideer til undervisningsopplegg. Hospitantene opplevde å bli tatt godt imot av praksisplassene og at praksisplassen var positive til lærernes hospitering. «Det var et hyggelig arbeidsmiljø, - jeg ble godt mottatt i bedriften» skriver en av lærerne. Gjennom hospiteringsperioden åpnet det seg mulighet for å kunne stille spørsmål og få svar på disse. Dette førte til større grad av refleksjon rundt egen undervisningspraksis sier noen lærere.

Videre i undersøkelsen ba vi lærerne skrive ned 3 ting de ikke var så fornøyd med i forbindelse med hospiteringen. I forhold til behov, organisering og tid sa noen av lærerne at de ønsket å legge hospiteringen på dager de hadde lite eller ingen undervisning. Andre trakk frem at arbeidsgiver ikke var videre positiv og behjelpelig med å legge til rette for hospitering. Det ble også nevnt at det var en utfordring å få hospiteringen til å passe inn i skoleåret. Andre nevnte at de kunne tenke seg å hospitere uten egne elever tilstede i yrkesfaglig fordypning. Flere nevnte at det var dårlig kommunikasjon i forbindelse med planleggingen av hospiteringsperioden. Flere av respondentene sa at ikke alle arbeidsoppgaver var like relevante, og at de

ble stående å se over skulderen til instruktøren. Mange var svært fornøyde selv om de hadde enkelte negative ting å trekke frem, flere var også takknemlige for at praksisstedet satte av tid til å ta imot dem.

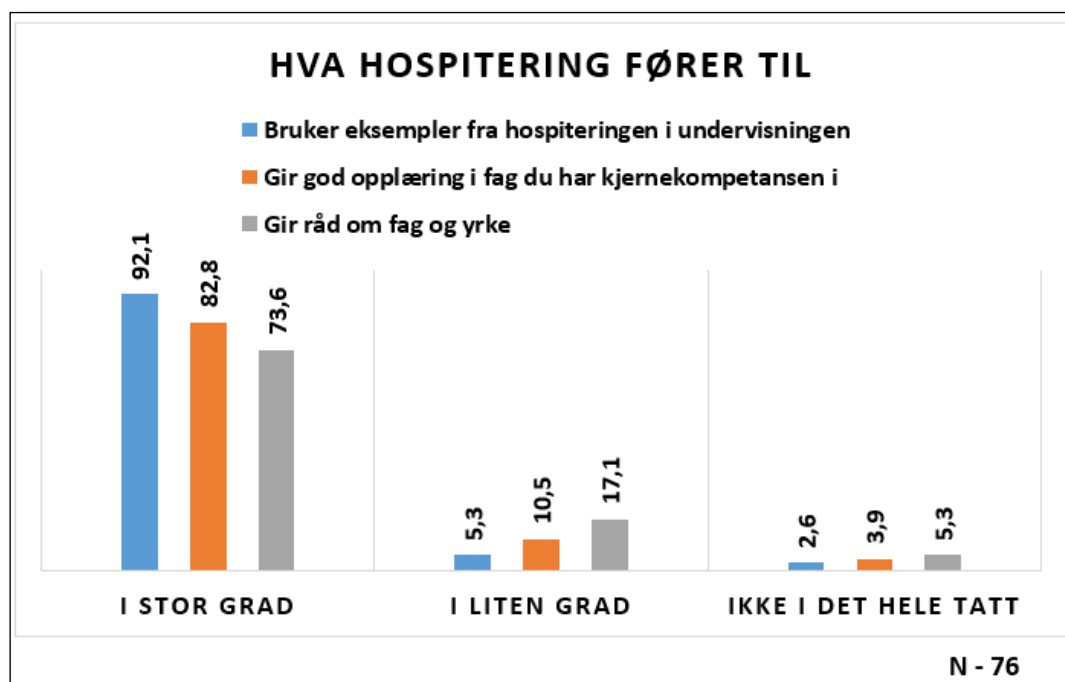
4.2.4 Merarbeid for lærerne

For noen lærere var de økonomiske rammene uklare i forhold til hospitering, og enkelte fikk ikke dekket sine reiseutgifter. Når det gjaldt å rapportere, ble det nevnt at det var uklart hva som var forventet av rapportering i forkant og etterkant av en hospitering. Noen respondenter nevnte at det var et ekstra arbeid i forhold til hospiteringen med å sette inn vikar, finne ledig tid i timeplanen og planlegge undervisning. Lærerne nevnte noen utfordringer i forhold til hospiteringen; «Lage undervisningsopplegg for vikaren og utfordringer med å sette inn vikar er en ekstra belastning» skriver en av lærerne. Mange lærere opplevde det også som mye arbeid i forkant av hospiteringen med å planlegge og tilrettelegge undervisningen for elevene, samtidig som det var utfordrende å finne et tidspunkt som både passet for bedriften, vikaren og skolen. Enkelte av respondentene følte at utbytte av hospiteringen var minimal.

4.2.5 Erfaringer lærerne gjorde under hospitering

Disse spørsmålene stilte vi for å kartlegge hvilke erfaringer lærerne satt igjen med etter en hospiteringsperiode. Hadde hospiteringsperioden ført til noen endring i undervisningen for den enkelte lærer. Hos 67,1% av våre respondenter hadde det skjedd en eller annen form for endring i undervisningen. Videre spurte vi om i hvilken grad undervisningen deres var blitt påvirket av hospiteringen. Her svarte 23,7% i meget stor grad, 50% svarte i stor grad og 23,7% svarte i noen grad. Dette betyr at undervisningen til 73,7% av lærerne i stor grad har bli påvirket av hospiteringsperioden.

Videre i undersøkelsen forsøkte vi å konkretisere områder der hospiteringen hadde ført til endringer. Det første spørsmålet var om de brukte eksempler fra faget de hospiterte i, i egen undervisning. Ut fra spørreundersøkelsen kunne vi lese at over 90% av lærerne hadde brukt eksempler fra sin hospitering i egen undervisning. I spørreundersøkelsen til lærerne valgte vi å benytte oss av tre like spørsmål som stilt i Fafo rapport 2012:61. Figur nr. 9 under, viser om det i stor grad, i liten grad eller ikke i det hele tatt, ble tatt i bruk eksempler fra hospiteringsperioden i egen undervisning. Videre forteller figuren om hospiteringen hadde gjort læreren bedre i stand til å gi en god opplæring innenfor de områdene læreren hadde sin kjernekompetanse. Over 80% av respondentene svarte positivt på at de hadde blitt i bedre stand til å gi en god opplæring. Det siste spørsmålet figuren viser er i hvilken grad hospitering hadde ført til at læreren hadde blitt i bedre stand til å gi eleven råd om valg av fag og yrkesopplæring. Tabellen viste at over 70% sa de hadde blitt bedre i stand til å gi råd om valg av fag og yrke til egne elever etter hospiteringsperioden.

Figur 9 Hva slags effekter hospiteringen kan føre til (Utarbeidet av Embretsen og Hoel)

Det neste spørsmålet vi har valgte å trekke frem gikk på i hvilken grad lærerne mener de har fått til et bedre FYR-samarbeid i etterkant av en hospiteringsperiode. 50% av respondentene svarte 3 på en skala fra 1-5 hvor 5 er svært tilfreds og 1 er svært lite tilfreds, at de er middels

fornøyd med FYR-samarbeidet. Et annet viktig spørsmål var om læreren hadde opparbeidet seg et samarbeide med bedriften de hadde hospitert i. Her svarte 64,5% ja, 27,6% nei og 7,9% var usikker på om de hadde opparbeidet en god relasjon med bedriften. Respondentene som svarte ja, ba vi utdype hva slags samarbeid hospiteringen hadde ført til. Flesteparten av lærerne svarte at det hadde blitt enklere å få utplasseringsplasser i forhold til yrkesfaglig-fordypning, gi råd til elever om fag og yrke, og veilede elevene i forhold til læreplasser. Lærerne nevnte også muligheten for å hente inn en instruktør til skolen som en positiv effekt. 56,6% av respondentene svarte at de ikke hadde benyttet seg av instruktør fra bedrift inn i undervisningen. 39,5% sa derimot at de hadde benyttet seg av instruktør for å gjøre undervisningen mer relevant. 71,1% av våre respondenter tror bedriftene vil ha et utbytte av deres hospitering. Når vi ser på spørsmålet om hospiteringen har gjort det lettere for læreren å tilrettelegge undervisningen for å gjøre den mer interessant og relevant for elevene, så svarte 64,5% at de var enige, og 35,5% svarte at de ikke var sikre på om dette hadde hatt noen innvirkning. Ut i fra våre resultater svarte 84,2% av respondentene at de kunne tenke seg å hospitere igjen. Av de 15,8% som ikke ønsker å hospitere igjen, oppgir de som grunn at utbytte var minimalt og lite relevant.

Avslutningsvis i spørreundersøkelsen til lærerne stilte vi to åpne spørsmål. Det første var om lærerne kunne utdype på hvilken måte bedriften hadde hatt et utbytte av deres hospitering. Lærerne nevnte at bedriften fikk et større innblikk i skolehverdagen og utdanningsprogrammet, samtidig som de fikk større kjennskap til læreplaner og skolens undervisning. Bedriften fikk også et større innblikk i hva som forventes av elevene og kjennskap til undervisningen i fagene på skolen. I forhold til yrkesfaglig fordypning og læreplasser, ble det nevnt muligheten for praksis- og lærlingeplasser som viktig samtidig som bedriften opparbeider kontakt med framtidige lærlinger. Det å oppnå en helhetlig forståelse for yrkesfagene, og en helhetlig forståelse for utdanningsløpet ble også nevnt. Videre ble det trukket frem at undervisningen etter en hospitering ble mer relevant i forhold til det bedriftene og det lokale næringslivet etterspør.

Videre ble det poengtert at samarbeid mellom skole og bedrift ga bedre kjennskap til hverandres fagfelt, og en bedre innsikt i innholdet i opplæringen. Det ble også nevnt at ved å utveksle erfaringer i større grad, gjennom observasjoner og diskusjoner, kan skole og bedrift komme frem til gode løsninger i forhold til utplassering i yrkesfaglig fordypning. Hospiteringen kan være med på å gi lærerne en pekepinn på hva bedriftene trenger framover av både kunnskaper og personell. Samarbeid skole - bedrift er også med på å fremme en kompetanse- deling med mer refleksjon rundt egen praksis. Flere har nevnt at en viktig konsekvens av hospiteringen er overføring av kunnskap mellom skole og bedrift.

Helt avslutningsvis i undersøkelsen åpnet vi for at lærerne kunne tilføye noe de hadde på hjertet. Det ble nevnt at en tydelig avklaring av behovet til hospitantene og en plan for hospiteringen var viktig. Erfaringsdeling med kolleger ble også nevnt som en annen viktig faktor. Positive erfaringer lærerne trakk frem var at hospitering var nyttig ved at man fikk faglig påfyll, og at de blir en bedre inspirator for sine elever. En lærer nevnte at det bør være obligatorisk med hospitering fordi det gir dagsaktuell kunnskap i det læreren underviser i. Det ble også nevnt at det var positivt å kjenne på egne erfaringer og kunnskap i forhold til å være utplassert, og ikke minst den usikkerheten det medførte. Flere nevnte at det var godt og utrolig lærerikt, men slitsomt å jobbe med fag i det «virkelige» yrkeslivet. Det føltes som verdifull oppdatering, og nyttig med praksiserfaring i forhold til aktuell teori. Mange av respondentene mente det var svært viktig å komme ut i bedrifter for å huske hvordan arbeidet var, og gjennom denne erfaringen sørge for å gi elevene undervisning som er aktuell i dagens samfunn. Når elevene skal ut og søke læreplass er det viktig å ha kontakter ute i bedriftene som kjenner opplæringen i skole og vet hva elevene bør kunne. En respondent skriver at; «det er bedre å få bedriftene inn i skolen. Det kan være med på å spare lærerne for mye planlegging og skolen for vikarpenger» (Sitat fra lærerinformant i spørreundersøkelsen).

4.3 Avdelingsledere

Det var 50 avdelingsledere som svarte på spørreundersøkelsen. I all hovedsak representerte avdelingslederne videregående skoler hvor over 90% av skolene tilbyr enten yrkesfaglig-utdanningsprogram eller både studieforbereidende og yrkesfagligutdanningsprogram.

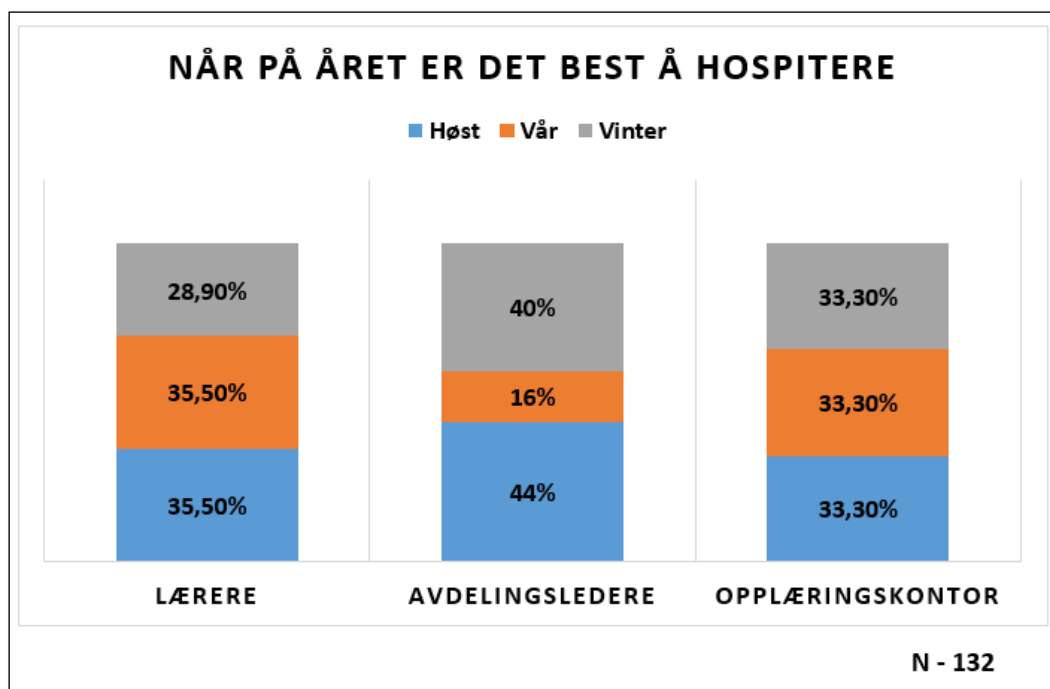
Over 90% av avdelingslederne mente det enten var svært viktig eller særdeles viktig at lærere fikk mulighet til å hospitere. 94% av avdelingslederne kjente til at det finnes en støtteordning fra Utdanningsdirektoratet. 98% av alle avdelingslederne oppfordrer til hospitering blant sine ansatte på avdelingen. 68% av avdelingslederne oppga samtidig at hospiteringen ikke var lagt inn i skolens årshjul.

Det ble stilt et oppfølgingsspørsmål til avdelingslederne i forhold til på hvilken måte de oppfordret lærerne på sin avdeling til å gjennomføre en hospiteringsperiode. Avdelingslederne mente at deres viktigste oppgave var å reklamere, oppfordre og tilrettelegge for hospitering for lærerne. De har ansvar for å søke midler til hospitering, å sette opp en plan for gjennomføring av hospitering sammen med de ansatte på avdelingen. Videre mente de at det var viktig at hospiteringen blir lagt inn i årstimeplanverket. Avdelingslederne trakk også frem at de har ansvar for å skaffe og sette inn vikar for de som ønsker å hospitere. Samtidig som de skal tilrettelegger for hospitering for å få bedriftene inn i skolen. Noen avdelingsledere nevnte at de har lagt til rette for at lærere fotfølger eller skygger lærlinger i bedrift, eller at hospiteringen skjer samtidig som elevene er ute i yrkesfaglig fordypning.

I perioden 2013-2015 oppga 84 % av avdelingslederne at de hadde hatt lærer ute i en hospitering, mens det i perioden 2010-2012 bare var 4% som hadde hatt lærere ute. Avdelingslederne svarte at 72 % av programfaglærerne hospiterte, mens det kun var 6% av fellesfaglærerne som deltok i en form for hospitering. 22% av de som hospiterte var både programfaglærer og fellesfaglærer. Ut i fra avdelingsledernes besvarelser ser vi at 58% av lærerne hospiterte innenfor dybde, mens 36% hospiterer innenfor bredde. Avdelingslederne mente at det i stor grad ble lagt til rette for at lærerne fikk hospitere etter eget ønske. I forhold

til vikarbruk mente 68 % av avdelingslederne at det ble satt inn en intern vikar. 24% sa at skolen satte inn en annen lærer fra samme avdeling som enten tok dobbel klasse eller hadde tilsyn. Kun 8% sa at skolen satte inn vikar uten ifra. 1/3 av avdelingslederne mente hospiteringen burde finne sted i bunden tid, mens i overkant av 1/3 ga utrykk for at dette burde finne sted når elevene var ute i yrkesfaglig fordypning, i underkant av 1/3 oppga at dette burde foregå i timeplanfestet tid. Ser vi på når på året avdelingslederne mente det er mest gunstig at hospitering finner sted, oppgir 44% høst, 40% vinter og 16% vår.

Figur nr. 10 under, viser når på året de tre informantgruppene; lærere, avdelingsledere og opplæringskontor mener hospitering bør finne sted. Resultatene viser at lærerne og opplæringskontorene er mer samstemte i sine besvarelser enn det avdelingslederne er. Avdelingslederne skiller seg ut i forhold til lærerne og opplæringskontorene ved at 16% mener våren er den beste tiden for å gjennomføre hospitering.

Figur 10 Når på året er det best å hospitere (Utarbeidet av Embretsen og Hoel)

4.3.1 Erfaringer avdelingsledere

Avdelingslederne svarte svært positivt på spørsmålet om i hvilken grad hospitering for lærerne bidro til en mer relevant undervisning. Hele 86% mente at hospitering i meget stor grad eller stor grad bidro til en mer relevant undervisning. 90% av avdelingslederne mente at det på deres skole var et godt FYR-samarbeid. Alle respondentene i denne gruppen var enige om at det er viktig med et godt samarbeid mellom skole og bedrift.

Det var full enighet mellom avdelingslederne om at et godt samarbeid mellom skole og bedrift var viktig for avdelingene. Avdelingslederne fikk lov til å utdype hvorfor de mente dette var viktig. De trakk frem viktigheten av en opplæring som er relevant og motiverer elevene. Det ble nevnt at det er lettere å få til når lærerne gjennom sin hospitering får en bredere forståelse og innsikt i teknisk utvikling, og blir mer oppdatert på yrkene innenfor sitt fagområde. Lærerne får oppdaterte og relevante eksempler til bruk i egen undervisning, og en god innsikt i det fireårige løpet. Gjennom dette vil lærerne få til en mer relevant utdanning hvor de i større grad forbereder elevene på den «virkelige verden» ute i arbeidslivet, sier noen av avdelingslederne. De gode kontaktene og relasjonene lærerne opparbeider gjennom hospitering er helt uvurderlig for å få til utplasseringsplasser i yrkesfaglig fordypning.

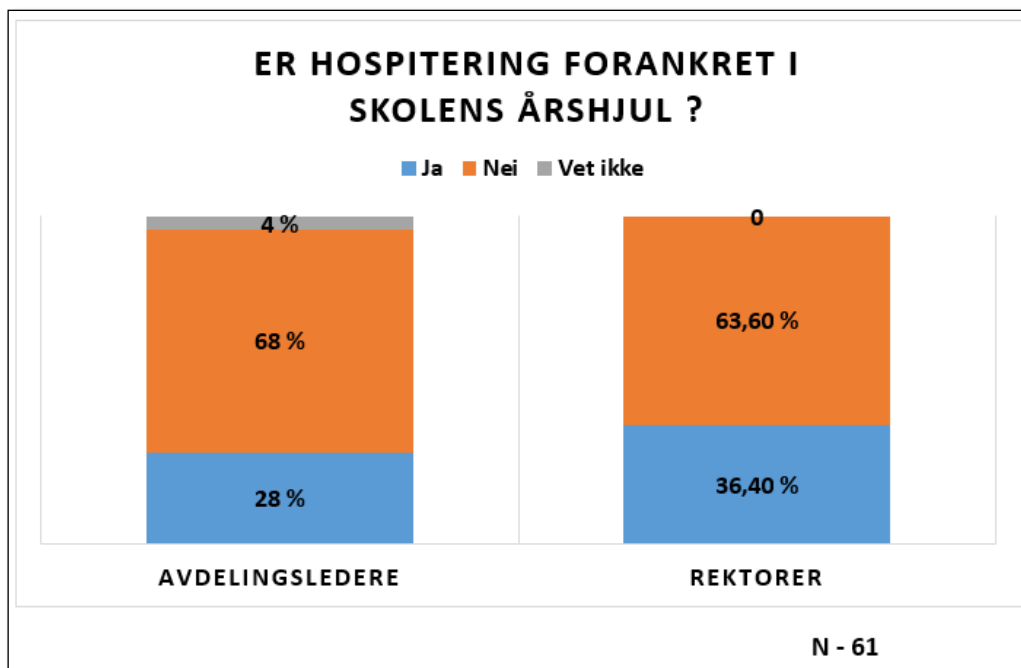
Avdelingslederne oppgir i spørreundersøkelsen at erfaringene som de hospiterende lærerne gjorde seg, i all hovedsak kun ble delt med avdelingen. 60% av lærerne ble pålagt å gjennomføre en erfaringsdeling, 30% ble ikke pålagt dette mens hele 10% av avdelingslederen visste ikke om lærerne måtte gjennomføre en erfaringsdeling. Samtidig svarte de aller fleste avdelingslederne at de i stor grad tror at andre på skolen kan bli inspirert til å prøve ut hospitering etter en erfaringsdeling. Noen av avdelingslederne nevnte at lærere hadde stor oversikt over bransjen, så det var kanskje et større behov at rådgiverne hospiterte. Mange nevnte at de opplevde hospitering som både positiv og nyttig og at det gjennom en hospitering kan skapes mange nye kontakter. Dette kan igjen gjør det lettere å få elever ut i yrkesfaglig fordypning og senere ut i en læreplass. Avdelingslederne sier videre at en forankring i skolens ledelse er viktig. Det ble nevnt at det også bør være en plan og en oversikt

over skolens kompetansebehov, samtidig som samarbeidet mellom skolen og bedriftene bør settes inn i et årshjul og at hospitering bør gjøres obligatorisk for alle lærere.

4.4 Rektorer

Fra informantgruppen rektorer fikk vi 11 svar. De fleste rektorene representerte videregående skoler som tilbyr både studieforberevende og yrkesfagligutdanningsprogram. Rektorene mente det var svært viktig at lærerne fikk mulighet til å hospitere. Ut i fra rektorenes svar fant vi at ca. halvparten mente det var kultur på deres skole for at lærerne hospiterer for å øke sin kompetanse. Alle rektorene i vår undersøkelse oppga at det i perioden 2013-2015 hadde forekommet hospitering på deres skole, i 2010-2012 var det bare et fåtall av lærerne som gjennomførte en form for hospitering. Rektorene svarte at det var 2/3 av programfaglærere som hospiterte, videre var det 1/3 som hospiterte som både var programfag- og fellesfaglærere. Videre mente 2/3 av rektorene at de fleste av lærerne på egen skole ønsket å hospitere innenfor eget fagområde, mens 1/3 ønsket innenfor flere fagområder. Alle rektorene mente at det ble lagt til rette for at lærerne fikk hospitere etter eget ønske. Alle rektorene svarte at skolen setter inn vikar internt, og at det jobbes for et godt FYR -samarbeid mellom programfaglærer og fellesfaglærere på deres skole.

I figur nr.11 på neste side, kan vi se hva avdelingslederne og rektorene mente om hvorvidt hospitering er forankret i skolens årshjul. 63,6% av rektorene og 68% av avdelingslederne mente at hospitering ikke er forankret i skolens årshjul.

Figur 11 Forankring i skolens årshjul (Utarbeidet av Embretsen og Hoel)

Rektorene svarte med stor overvekt at undervisningen ble mer relevant etter at lærerne hadde hospitert. De var alle enige i at det var viktig med et godt samarbeid mellom skole og bedrift. Rektorene svarte at de i stor grad pålegger lærere å dele erfaringene fra hospitering. Flesteparten av rektorene svarte at erfaringene i all hovedsak ble delt med avdelingen, og de tror andre på skolen kan bli inspirert til å gjennomføre en hospiteringsperiode etter en erfaringsdeling. Da vi spurte rektorene når skolen ønsker at hospiteringen skulle finne sted svarte 45,5% at de tenkte at hospiteringen skulle finne sted i timeplanfestet tid, 27,3% svarte sammen med elevene i yrkesfaglig fordypning og 27,3% i bunden tid. Vi åpnet for at rektorene kunne begrunne sine svar, men det var lite respons på dette spørsmålet.

4.5 Opplæringskontor

Blant andre informanter, som er opplæringskontor og opplæringsansvarlig i bedrift, har vi fått svært få besvarelser. Kun 6 opplæringskontor besvarte vår spørreundersøkelse. Svarprosenten fra andre informanter er i vesentlig grad mindre enn fra skoleinformanter. Slik vi ser det kan det være vanskelig å antyde noe med så få respondenter, men vi vil allikevel referer resultatene fra spørreundersøkelsen. Besvarelsene er representert fra 5 av de 9 utdanningsprogrammene. I spørsmålene stilt til opplæringskontorene var det mulighet for

respondentene ikke å besvare alle spørsmålene, dette har medført at N varierer fra spørsmål til spørsmål.

Tre av opplæringskontorene svarte at de hadde vært behjelpelige med å finne hospiteringsplasser, de resterende tre svarte at ingen har tatt kontakt men at de ville vært behjelpelige hvis behovet hadde meldt seg. Det er viktig for opplæringskontorene å få høre lærernes ønsker for hospiteringsperioden, slik at de kan planlegge og utarbeide relevante opplegg for lærerne. De oppgir at lærernes eget fagområde er det mest interessante å hospitere innenfor. Ut i fra opplæringskontorenes kjennskap kan vi lese at hospiteringsperioden som oftest finner sted innenfor en uke. Det er ingen av bedriftene som går veien om et opplæringskontor for å komme ut i skoler for å hospitere. Flesteparten av opplæringskontorene mente at hospitering hadde stor effekt på lærernes undervisningsopplegg. Ut i fra besvarelsene mente 66,7% av opplæringskontorene at lærerne trenger hospitering hvert år. 16,7% mente annen hvert år, og 16,7% hvert tredje år.

Opplæringskontorene svarte med 80% at hospitering fører til et tettere og bedre samarbeid mellom skole og bedrift. Opplæringskontorene besvarte med 60% at de så en klar sammenheng mellom lærernes hospiteringsperiode og om elevene tar en læretid. Det ble også innenfor denne informantgruppen stilt et åpent spørsmål. Ut i fra besvarelsene kunne vi lese at opplæringskontorene var udelt positive i sin oppsummering og evaluering. Opplæringskontorene oppga at de hadde fått den samme positive tilbakemeldingen fra instruktører som hadde hospitert i skole. Hospitering er positivt for både bedrift, ansatte, lærere og skole mente de. En vinn-vinn ordning for alle parter. Et opplæringskontor nevnte at det er et problem å få lærerne til å ville hospitere.

4.6 Bedrifter

Fra informantgruppen opplæringsansvarlig i bedrifter har vi kun fått inn 3 svar. Samtlige bedrifter svarte at de har hatt lærere i en eller flere hospiteringsperioder. De oppga også at det var programfaglærere som hadde hospitert i deres bedrifter. 2 av 3 bedrifter sa at læreren

selv tok direkte kontakt med bedriften, og lot ikke prosessen gå gjennom et opplæringskontor. 2 av 3 sier at det er innenfor eget fagområde de fleste lærerne ønsket å hospitere. Hospiteringsperioden hadde en varighet på inntil fire dager oppga opplæringsansvarlig i bedriftene. 66,7% av bedriftene oppga at hospiteringsperioden var oppdelt, mens 33,3% sa at den var sammenhengende. Det fordelte seg helt likt på om lærerne hospiterte alene, sammen med andre lærere eller med elever i yrkesfaglig fordypning. Alle bedriftene opplevde hospitering av lærerne som positivt.

Ut i fra resultatene var hospiteringsaktiviteten like stor på høsten, vinteren og våren. 2 av 3 bedrifter oppga at de hospiterende lærerne at de fulgte bedriftens daglige drift. 2 av 3 bedrifter hadde tilbud om en fadder til hospitanten. Opplæringsansvarlig i to bedrifter mente at lærerne burde ut å hospitere annet hvert år mens kun en bedrift mente hvert tredje år eller sjeldnere. De tre bedriftene var enige i at hospitering kan føre til et tettere og bedre samarbeid mellom bedrift og skole. Videre sa de at hospitering kan være med på å øke relevansen i undervisningen. Bedriftene var også enige i at det er lettere å si ja til yrkesfaglig-fordypnings plasser når det er et godt samarbeid mellom skole og bedrift. 2 av 3 opplæringsansvarlige i bedrifter, svarte at det var en sammenheng mellom hospitering av lærere og at flere elever får læreplass. To av bedriftene hadde vært ute i skolen for å undervise. Ingen av bedriftene hadde noe å tilføye under det åpne spørsmålet.

4.7 Uformelle samtaler

I juni 2016 gjennomførte vi to uformelle samtaler med personer fra ledelsen på en utvalgt videregående skole. Vi intervjuet en assisterende rektor og en avdelingsleder for yrkesfaglig utdanningsprogram. I tillegg hadde vi en uformell samtale med en kontaktperson fra Utdanningsdirektoratet.

4.7.1 Assisterende rektor

Assisterende rektor ble bedt om å vurdere hvilke muligheter han så for å implementere hospitering i årshjulet på egen skole ut i fra sin erfaring og kjennskap til timeplanlegging. Han

trakk frem at for å få til en hospiteringsordning som ikke blir en belastning for hverken skolen eller læreren, og heller ikke belaster skolen organisatorisk eller økonomisk må man tenke periodisering. Periodisering innenfor fag eller tema. Årstimetallet for de ulike fagene og for den enkelte læreren er rammen som enten fordeles jevnt utover året eller fordeles i bolker eller i perioder. Da vil programfaglæreren kunne gå ut å hospitere i perioder hvor elevene har flere timer med fellesfag eller er utplassert i yrkesfaglig fordypning. Videre sa han at vi med denne modellen må løsrive oss fra tanken om at alle uker skal se helt like ut timeplanmessig. Han sa videre at når vi ser årstimetallet som helhet vil ikke lærerne jobbe ekstra utover sitt årstimetall, samtidig som at denne ordningen ikke koster skolen ekstra penger i form av vikarer. For å kunne sette en slik ordning ut i drift må man ha en åpen dialog rundt arbeidstidsavtalen tilføydde han. Videre sa han at det kunne være en utfordring i forhold til størrelsen på egen skolen og antall yrkesfaglige utdanningsprogram. Assisterende rektor mente at den beste tiden på året for hospitering er i vårsemesteret. Han sa også at erfaringene fra hospiteringen bør deles med kollegaer med tanke på et FYR -samarbeid, med maksimum 10 minutter. Han sa videre at man må stille seg spørsmålet hvor overførbart erfaringsdelingen vil oppleves for de som er på studieforbereidende utdanningsprogram.

4.7.2 Avdelingsleder yrkesfaglig utdanningsprogram

Videre fant vi frem til en avdelingsleder med stort engasjement og mange reflekterte tanker rundt hospitering. Vi spurte hvilke tanker han hadde rundt implementering av hospitering i den daglige driften på skolen. Avdelingslederen uttrykte at han så på hospiteringen som viktigst å gjennomføre for programfaglærere. Han mente at vi kunne tone ned hospitering for fellesfaglærere. Dette er i tråd med yrkesfaglærerløftet påpekte han. Hospiteringen for fellesfaglærere kan kanskje strekke seg til å besøke verkstedene og få innblikk i hvordan disse fungerer sier han. Avdelingslederen mente det kunne bli vanskelig å få implementert hospiteringen uten fortsatt et tilskudd av penger fra Utdanningsdirektoratet. Han så det som en utfordring å få lærere ut i hospitering uten å sette inn vikar. Man er nødt til å stokke om på timeplanen sier han. Dette kan medføre at enkelte ser på hospiteringen som ekstra arbeid, «med litt kreativitet er det jo mulig å få det til». «Man kan ikke forvente at lærere skal «brenne» så for hospitering at de tar av egen fritid for å få det til» sier avdelingslederen.

Avdelingslederen trakk frem viktigheten av å dele erfaringene fra hospiteringen ikke bare med sin avdeling, men hele skolen. Han sa at det må legges inn økter med erfaringsdeling i planen for fellestiden på skolen. Dette er en viktig brobygger for det gode FYR-samarbeidet sa den engasjerte avdelingslederen. Avdelingslederen nevnte også at det var andre oppgaver som faller på programfaglærerne som for eksempel utdanningsvalg for 9. og 10. klasse og utdanningsmesser. Da mente han at hospitering kunne oppleves som en ekstra belastning. Han hadde en klar mening om at lærere ikke skal ut og hospitere mens elevene er ute i yrkesfaglig fordypning. Avdelingslederen mente at lærerens kompetanseheving skal komme avdelingen til gode, og at hospiteringsperiodene bør ligge fra høstferien til november og fra jul til påske. Det ble også trukket frem at det å få instruktører eller bedrifter inn i skolen kan være en annen måte å gjennomføre hospitering på. Avdelingslederen stilte også et spørsmål om når på døgnet hospiteringen skulle foregå? Med tanke på turnusarbeid er spørsmålet; skal man hospitere på kveldstid, natta eller dagen? Dessuten vil det være forskjellig fra lærer til lærer hvorvidt man hospiterer sammenhengende dager eller oppdelt i to og to dager. Avdelingslederen sa videre at man er for lite flinke til å synliggjøre erfaringene fra hospiteringene både på avdelingen og hele skolen. Skal man få til dette må man legge det inn i årsplanen for fellestiden sa han.

4.7.3 Kontaktperson i Utdanningsdirektoratet

I juni 2016 etter at vi hadde lukket spørreundersøkelsen og startet å analysere de innsamlede data, avtalte vi et møte med vår kontaktperson i Utdanningsdirektoratet. Han har stor innsikt i hospiteringsordningen, og er en ressursperson på området. Vi presenterte kort våre funn så langt og ønsket om mulig innspill på noen av disse. I møtet fikk vi høre litt om hva Utdanningsdirektoratet har fokus på i den nærmeste tiden. Han snakket om Utdanningsdirektoratet sine retningslinjer for hva som regnes som hospitering. Han oppdaterte oss også på aktuelle nettsider som omhandler *Yrkesfaglærerløftet* og ny *Samfunnskontrakt*. Kontaktpersonen var positiv og engasjert i vår forskning og fikk oss til å løfte blikket for å se hospitering i et bredere perspektiv.

4.8 Kontaktpersoner i Fylkeskommunene

Etter møtet med vår kontaktperson i Utdanningsdirektoratet, sendte vi ut et spørsmål til kontaktpersonene i de aktuelle Fylkeskommunene. Spørsmålet vi stilte var formulert slik; Vi ønsker informasjon rundt gode måter å organisere og implementere hospitering i den daglige driften på skolen, der ledelsen og lærerne er godt fornøyd med ordningen. Ut i fra din kjennskap til feltet, kan du si noe kort om gode erfaringer knyttet til implementering av hospitering i Fylkeskommunen du representerer. Vi fikk inn 11 narrativer, disse ble kategorisert og analysert.

De aller fleste respondentene trakk frem viktigheten av å ha en tydelig forankring i ledelsen på den enkelte skolen. Ikke bare hos rektor, men også ned på avdelingsleder nivå var det viktig med kjennskap, kunnskap og vilje til tilrettelegging. Flere nevnte at det krever en fleksibilitet i organisasjonene og god planlegging for å lykkes. Videre nevnte flere at det å ha en pådriver var en viktig suksessfaktor. Man kan ikke basere seg på ildsjeler for å igangsette et hospiteringsarbeid. Flere av respondentene hadde tanker rundt planlegging og organisering av hospitering. Flere nevnte at for å lykkes var det viktig med en enkel og oversiktlig plan satt inn i skolens årshjul. Respondentene ser at gevinsten er størst hos de skolene som ser hospitering i sammenheng med *Yrkesfaglærerløftet* og kompetanseheving. Det å legge hospitering inn i skolenes kompetanseplan og inn som en konkret del av samarbeidet skole – bedrift blir sett på som viktig. For å få satt hospitering ut i drift, må lærerne oppleve det som nyttig og det må være lett å gjennomføre. Hospiteringsordningen må bli mer fleksibel og mindre byråkratisk. Noen nevner at det er nyttig å samarbeide med opplæringskontor, for på den måten å presentere ukjente bedrifter for lærerne. Det ble nevnt at å legge opp til en ordning med stor grad av valgfrihet hos den enkelte hospitant, ga en følelse av kontroll og eierskap rundt egen hospitering.

Kontaktpersonene i Fylkeskommunene nevnte videre at omtale av hospitering i Fylkeskommunenes planverk, virksomhetsplaner og årsrapport er viktig. Videre ble det nevnt at det er viktig med forutsigbar økonomi og tildeling av midler på våren, slik at hospiteringen kan planlegges og legges inn i årshjulet. Flere nevnte i sine narrativer at Utdanningsdirektoratet

sine midler ofte kommer for seint på året, slik at man ikke har kunnet legge hospiteringen inn i årshjulet for kommende skoleår.

4.9 Oppsummering av forskningen

Avslutningsvis trekker vi frem de viktigste funnene fra informantgruppene lærere, avdelingsledere, rektorer, opplæringskontor og opplæringsansvarlig i bedrift under kategorien bakgrunn. Ved å oppsummere resultatene kan vi se de forskjellige informantene opp mot hverandre og lettere sammenlikne data. Flere av resultatene under vil bli videreført i drøftingsdelen. Vi oppsummerer hva de forskjellige informantgruppene har svart på de samme spørsmålene. Alle er positive til en hospiteringsordning. Hospiteringsaktiviteten fra perioden 2010-2012 til perioden 2013-2015 har hatt en stor økning. Alle informantgruppene sier at de fleste hospiterte etter eget ønske.

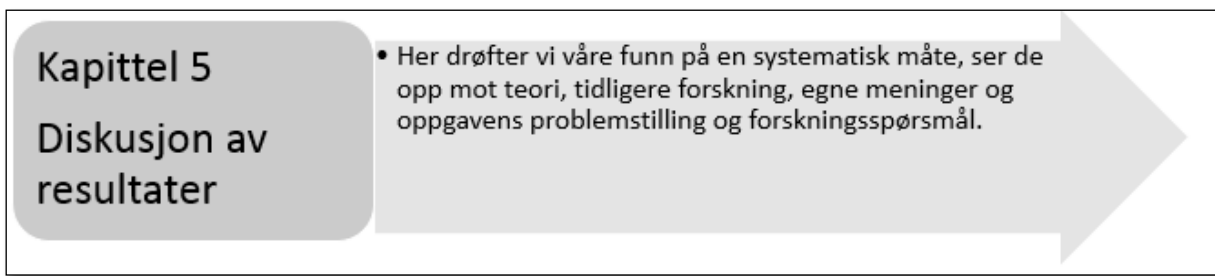
Under kategorien gjennomføring kom det frem når på året de tre informantgruppene; lærere, avdelingsledere og opplæringskontor mente hospitering burde finne sted. Informantene var stort sett enige om at hospitering kunne finne sted gjennom hele skoleåret. Avdelingslederen skilte seg ut fordi de mente vårsemesteret var dårligst egnet. Utfra de uformelle samtalene mente avdelingsleder fra høstferien til november og fra jul til påske, mens assisterende rektor mente vårsemesteret var den beste tiden.

Videre fant vi når de ulike informantgruppene mente at hospitering burde finne sted i forhold til tid på året. De fleste informantgruppene mente at hospitering burde finne sted i timeplanfestet tid. Dette ble også nevnt i de uformelle samtalene med en avdelingsleder og en assisterende rektor. Det er kun lærerne som har nevnt at hospitering kan finne sted i egen fritid, resten fordeler seg mellom i bunden tid, når elevene er ute i yrkesfaglig fordypning. Videre fant vi at det er flest programfaglærere som hospiterer. Under kategorien organisering kan vi oppsummere hva informantgruppen lærere, avdelingsledere og rektorer mener om bruk av vikarer i forbindelse med hospitering. Vi kan si at informantene ikke er samstemte om dette med vikarbruk. Lærere svarer at de enten ordner vikar selv eller at skolen setter inn,

og at vikaren enten har dobbel klasse eller har tilsyn. Avdelingsleder og rektor sier at det settes inn intern vikar.

Det å sette av tid i skolens årshjul til hospitering har blitt nevnt av alle informantgruppene som et viktig element i hospiteringsprosessen. Samarbeid mellom skole og bedrift mener informantgruppene blir styrket gjennom hospitering. De mener også at det blir lettere å få elever utplassert i yrkesfaglig fordypning, og man får til en viss grad instruktører lettere inn i skolen. Både bedriftene og opplæringskontorene mener at læreres hospitering har positiv effekt på lærernes undervisning. Dersom vi oppsummerer det informantene sier om erfaringsdeling kan vi lese at erfaringer fra hospiteringsperioden ikke blir delt med hele skolen, men mest med avdelingen. Flere informanter tror erfaringsdeling kan få andre til å ville hospitere.

5.0 Diskusjon

Figur 12 Forskningsdesign kapittel 5 (Utarbeidet av Embretsen og Hoel)

Diskusjonen i dette kapittelet tar for seg innhentede data, relevant litteratur og teori, for å kunne belyse oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. Kapittelet er delt inn i underkapitler for å belyse hospiteringsfeltet fra ulike sider. Vi ser på utfordringene og gevinstene som kan ligge i samarbeidet mellom skole og bedrift. Videre er det hospitering som kompetansefremmende tiltak som diskuteres før vi drøfter utfordringer i forhold til implementering og organisering av hospiteringsordning. Kvale og Brinkmann sier at det å spørre er viktig for å få svar på det man ønsker å vite noe om (Kvale, Brinkmann, Anderssen, & Rygge, 2009).

5.1 Førforståelse

Utgangspunktet for denne oppgaven har i stor grad vært basert på egne erfaringer. Selv har vi vært ute og hospitert i bedrifter og kjent på kroppen noen av de utfordringene som ligger i det å få organisert hospitering, slik at det passer inn i egen og avdelingenes arbeidshverdag og planer. Vår førforståelse av temaet var at hospitering kan gi faglig påfyll og øke lærernes kompetanse i både dybde og bredde. Egen erfaring fra hospitering har vært at distansen mellom skole og bedrift har blitt mindre. For oss har dette ført til et tettere og bedre samarbeid omkring bedriftsbesøk, yrkesfaglig fordypning og elevens læretid samtidig som vi har fått faglig påfyll. Videre er vår oppfatning at lærerkollegiet i utgangspunktet har en positiv holdning til hospitering, men vi har erfart at når det kommer til realiseringsprosessen oppstår det ofte hindringer av ulik art, som kan gjøre hospiteringsperioden utfordrende å få gjennomført. Vår positive holdning til hospitering kan ha vært med på å påvirke utgangspunktet for vår datainnsamling, og videre noe av det som er trukket frem i analysen. Blindhet for egen nøytralitet som forsker kan også være en faktor vi må være oppmerksom på i forhold til den videre diskusjonen.

Problemstillingen;

På hvilke måter kan hospitering bidra til å øke samarbeidet mellom skole og næringsliv?

Forsknings spørsmål;

1. Hvilke typer kompetanse kan tilegnes gjennom en hospiteringsperiode, hvorfor er dette viktig, og hva kan det brukes til?
2. På hvilke måter kan hospitering implementeres i den daglige driften på skolen, og hvilke faktorer må være på plass i organisasjonen for en vellykket ordning?

5.2 Samarbeid mellom skole og bedrift

Reformen *Kunnskapsløftet* tydeliggjorde viktigheten av et samarbeide mellom skole og bedrift. Som en følge av reformen ble det nødvendig å øke lærernes kompetanse for å imøtekomme de endringene som reformen la opp til. St.meld. nr. 30; *Kultur for læring*, pekte på at det var viktig å utvikle kompetente og engasjerte skoleledere og lærere for å utvikle og gjøre skolen og opplæringen bedre (St.meld.nr. 30, 2004). Etter at *Kunnskapsløftet* trådte i kraft har organiseringen av Vg1 og Vg2 på yrkesfaglige utdanningsprogram blitt endret. Dette har medført at lærerne har måtte tilegne seg økt bredde- eller dybdekompetanse for å kunne gjennomføre en god og relevant undervisning, samt oppdatere seg i forhold til utviklingen i arbeidslivet.

Lærerinformantene våre er med på å bygge oppunder våre egne antagelser og erfaringer. Gjennom å være ute i bedrifter knyttes kontakter og det opparbeides nettverk av faglig art. En av lærerne i vår undersøkelse svarte; «Gjennom hospiteringen fikk vi god kontakt med bedriften, vi fikk se andre måter å utføre arbeid på og fikk litt ny kunnskap om utstyr man kan bruke i undervisningen». En annen informant sa; «Jeg fikk positive tilbakemeldinger på at lærere kommer ut i bedrift. Jeg fikk et innblikk i yrker jeg ikke har jobbet med selv, det er lettere for meg nå å forberede elevene slik at de tar riktige utdanningsvalg». Videre sa han «det er lettere å sende elever ut der hvor jeg har vært i hospitering siden jeg nå kjenner bedriftene bedre» (Sitater fra lærerinformeranter i spørreundersøkelsen).

Mange av våre informantgrupper sier at «gjennom hospitering bedres kontakten mellom skole og bedrift», de sier også at «dette samarbeidet ansees som svært viktig». «En hospitering i bedrift kan føre til et samarbeid mellom skole og bedrift, og gjennom dette samarbeidet sier mange informanter at «det blir mye enklere å få elevene utplassert i yrkesfaglig fordypning. Det er lettere å få til en utplassering for elevene når man har en man kjenner å ringe til i bedriften», sier en annen. «Det blir også enklere for bedriften å si ja til yrkesfaglig fordypning for elever når de kjenner læreren og skolen». Alle våre informanter har trukket frem at hospitering gjør det lettere å få tilgang på utplasseringsplasser innenfor yrkesfaglig fordypning (Sitater fra lærerinformanter i spørreundersøkelsen).

Et aktuelt spørsmål er om alle bedrifter har kapasitet til å ta imot elever i yrkesfaglig fordypning. Flere bransjer er store og representerer et spekter av ulike bedrifter hvor opplæringsansvarlig har ansvar for opplæring av både elever og lærlinger. Disse har muligens stor kapasitet til å ta imot utplasseringselever, og tid til å gi dem en god oppfølging. Andre bransjer kan være mindre, og det kan være færre bedrifter å velge mellom. Noen bedrifter er små med få ansatte. Disse har ofte et stort fokus på inntjening, hvor det på kort sikt mest sannsynlig ikke er lønnsomt å ta imot elever. For enkelte bedrifter kan det muligens oppleves som en belastning å ta seg tid til å veilede og følge opp elever i en travel hverdag med få ansatte, stort tidspress og mange arbeidsoppgaver. En ting er veiledning av eleven mens eleven er i bedriften. En annen ting er oppfølging i forhold til arbeidsoppgaver, besøk av praksislærer, skjemaer som skal fylles ut i etterkant av utplasseringen. Disse oppgavene krever at bedriften har tid til å følge opp elever. En ting for bedriftene er å ha elevene ute i yrkesfaglig fordypning. Men hvordan stiller bedriftene seg til å ta imot lærere på hospitering? Et av tiltakene i *Samfunnskontrakten* (Meld. St. nr. 20) var at partene skulle jobbe for at det ble mulig å inngå hospiteringsavtaler for lærere i bedrifter. I *Samfunnskontrakt for flere lære plasser* som kom i 2016 er partene enige om å fortsette satsingen på videreutdanning og kompetanseutvikling. Gjennom vår spørreundersøkelse svarte bedriftene at de opplevde det som positivt at lærerne hospiterte, videre sa de at dette fører til et tettere og bedre samarbeid mellom bedrift og skole (Regjeringen, 2016).

Et annet dilemma som bør nevnes er hvis en lærer velger å hospitere i den samme bedriften som sine elever, eller velger å gjennomføre sin hospitering samtidig som sine elever er ute i yrkesfaglig fordypning. Vi spør oss da hvem som har ansvar for oppfølging og vurdering av elevene ute i bedrift? Det er et betimelig spørsmål å reise om hvorvidt hospitering av lærere skal finne sted når elevene er utplassert i yrkesfaglig fordypning, eller i timeplanfestet tid. Skal læreren ta oppfølging og vurdering av sine elever i egen fritid? Vi mener at hospiteringen ikke kan gå utover oppfølging av elever ute i bedrift. Avdelingslederen vi hadde samtale med sa at; «man ikke kan forvente at lærerne skal «brenne» så for hospitering at de tar av egen fritid for å få dette til». Avdelingslederen stilte også spørsmål om når på døgnet hospitering skal foregå med tanke på turnusarbeid (Sitat fra uformell samtale). Skal lærerne hospitere på kveldstid, natta eller dagen? Dette er det viktig å få en klarhet i, i forhold til hospitering av lærere og oppfølging av elever. Skal lærere være tilgjengelige hele døgnet, både for kompetanseheving og for å følge opp sine elever ute i bedrift? Flertallet av våre informanter mente at hospitering burde finne sted i timeplanfestet tid, noe vi er enige i. Det var 17% av lærerne som svarte at hospitering kunne finne sted i egen fritid. Dette finner vi underlig med tanke på alle de andre oppgavene som lærerne har utenom det å planlegge undervisning og for og etter arbeid. Vi kan nevne utdanningsvalg for 9. og 10 klasse, utdanningsmesse, og yrkesorientering i ungdomsskolen for ikke å glemme alle oppgaver som ligger under kontaktlærerrollen. Samtidig er det forståelig at lærerne ikke vil være borte fra elever og miste verdifull undervisningstid, spesielt på Vg2 med tanke på eksamen.

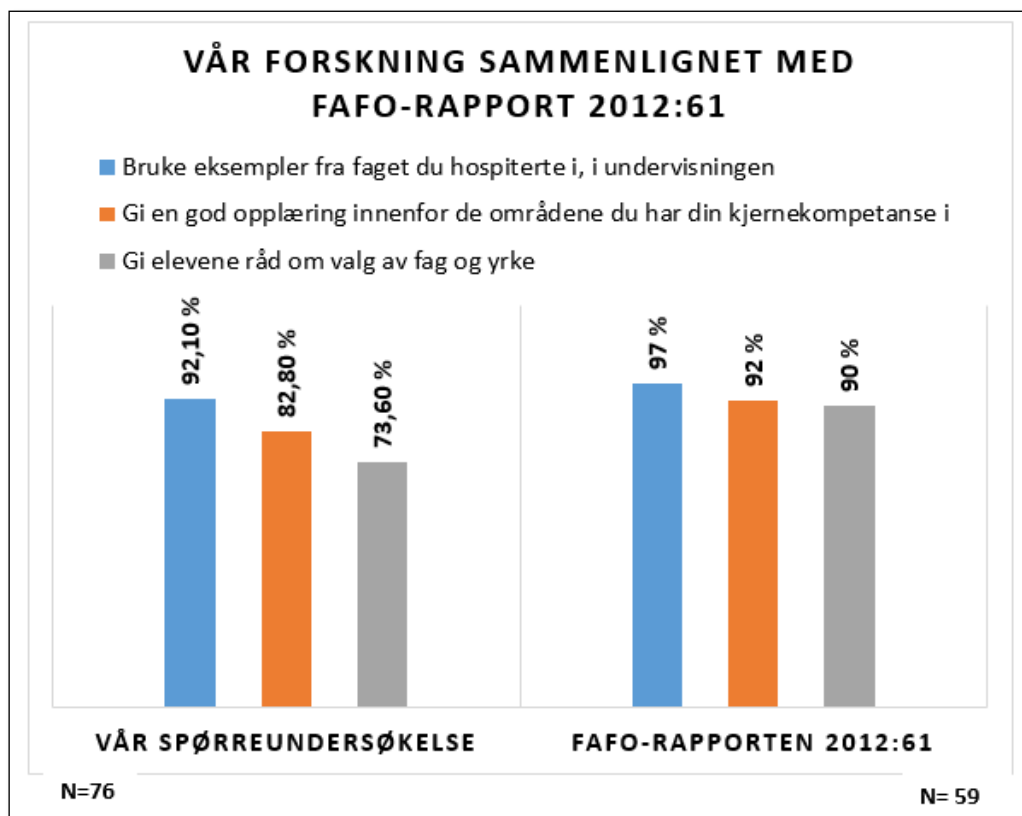
Gevinsten av samarbeidet som utvikles mellom skole og bedrift gjennom hospitering, er slik vi ser det med på å øke lærernes kompetanse. Dette gir lærerne faglig påfyll i dybde eller bredde som igjen kan medfører en virkelighetsnær og relevant undervisning. I neste omgang vil lærerens nye kunnskap komme elevene til gode i en teoretisk eller praktisk undervisnings-situasjon. Samarbeidet som utvikles mellom skole og bedrift kan også være med på å gjøre det enklere å skaffe utplasseringsplasser slik en informant sa «det blir mye enklere å få elevene utplassert i yrkesfaglig fordypning» (Sitat fra lærerinformant i spørreundersøkelsen). Slik vi ser det kan hospitering være med på å gjøre det lettere for lærerne å finne riktige utplasseringssteder for elevene etter at han har blitt bedre kjent med miljøet og arbeidet som utføres i bedriftene. Alle bedriftene svarte i undersøkelsen at det var lettere å si ja til

utplassering i yrkesfaglig fordypning når det var godt samarbeid mellom skole og bedrift. Dette er i tråd med føringene i *Yrkesfaglærerløftet* (Regjeringen, 2015).

Det å knytte tettere bånd mellom skole og bedrift, kan for bedriftene sin del gjøre at de i større grad blir kjent med hvordan det undervises i skolen. Bedriftene blir kjent med skolens verksted og utsyr, og får en forståelse av opplæringen. Samtidig som de får et innblikk i skolehverdagen til elevene. Vi mener at bedriftene får en større helhetlig forståelse av opplæringsløpet. Lærerne i spørreundersøkelsen har trukket frem at dette samarbeidet fører til at det blir lettere å få tilgang på læreplasser for elever som ønsker det. Slik vi forstår det er dette helt i tråd med ett av målene i *Samfunnskontrakten* der partene er enige om at det er viktig å sørge for at alle kvalifiserte elever som ønsker det, skal få tilbud om læreplass. Videre setter *Samfunnskontrakten* fokus på viktigheten av å legge til rette for å rekruttere flere læreplasser lokalt, ved å etablere lokale nettverk. Gjensidig hospitering i skole og bedrift kan være et godt utgangspunkt for å opprette slike lokale nettverk, som i neste omgang kan være med på å skape flere læreplasser (Regjeringen, 2016).

I artikkelen; *Hele Norge hospiterer* (Holme), der Trond Pettersen fortalte om sine erfaringer fra egen hospitering, sa han at hospitering bidrar til å knytte kontakter mellom skole og bedrift. I følge Pettersen er dette et viktig mål i *Samfunnskontrakten*. Vi er enige i Pettersens utsagn om at hospitering bidrar til å knytte kontakter mellom skole og bedrift, vi ser også viktigheten av å sette av tid til å danne nettverk. Flere av lærerne svarte i spørreundersøkelsen at det var «lærerikt å få et innblikk i nye metoder, se nytt utstyr og få nyttig kunnskap fra virkelighetens verden, som de kunne ta med seg tilbake i klasserommet» (Sitat fra lærerinformanter i spørreundersøkelsen). Vi undres da over på hvilken måte lærerne kan undervise i tema «nytt utstyr» når skolens utstyrsparke ikke på langt nær er så oppgradert og moderne som ute i bedriftene. En forklaring på dette kan være at læreren gjennom sin hospitering har sett og erfart hvordan det nye utstyret ser ut og hvordan det fungerer. Lærerens oppgave blir å forklare å gi gode eksempler slik at elevene får en større forståelse av arbeidsoppgavene slik de blir utført i bedrift. På den måten viser læreren at han er oppdatert og vet hva som skjer ute i bedriftene. Læreren kan informere elever om dette før

de skal ut i yrkesfaglig fordypning, og forberede elevene på arbeidet som venter dem ute i de forskjellige bedriftene. Læreren kan også ta med elevene på bedriftsbesøk for å oppdatere dem og gi dem en virkelighetsnær undervisning. Vår egen erfaring er at når man som lærer er fullt oppdatert i forhold til temaet det undervises i, blir man tryggere i undervisnings-situasjonen. Læreren kan snakke fritt og formidle av egen kunnskap istedenfor å være bunnet til boka.

Figur 13 Sammenligning av våre resultater med Fafo 2012:61 (Utarbeidet av Embretsen og Hoel)

Vi har tidligere i figur nr. 9 i kapittel 4, presentert deler av figur nr. 13 over. I figuren over ser vi resultater fra egen forskning opp mot Fafo-2012:61 sine resultater på de samme tre spørsmålene. Ved å gjennomføre hospitering mente mange informanter at det ga en større trygghet når de skulle gi elever råd om fag- og yrkesvalg. 73% svarte i vår spørreundersøkelse at de ble bedre i stand til dette etter en hospitering, Fafo 2012:61 sine tall viser at 90% sier det samme. 82 % av våre informanter mente de ga en bedre opplæring innenfor de områdene de har sin kjernekompetanse etter hospitering. Fafo sine tilsvarende tall er 92%. Når det gjelder å bruke eksempler fra faget de hospiterte i, i egen undervisning, er det 92% av våre

informanter som bekrefter dette mot Fafo sine 97%. Figuren på forrige side viser at vår forskning i stor grad samsvarer med Fafo-2012:61 sin forskning for de samme spørsmålene. I forhold til antall som besvarte disse undersøkelsene hadde vår forskning en N på 76 og Fafo 2012 :61 N på 59.

Ved at læreren hospiterer innenfor fagområder de ikke har god kjennskap til, får de en større innsikt i ulike fagområder innenfor eget utdanningsprogram. Mange informanter mente dette ga en større trygghet når de skulle gi elevene råd om fag og yrkesvalg. På den andre siden kan det for læreren å hospitere i fagområder der kjennskapen til faget er minimal, være med på å blottlegge lærerens manglende kunnskap på området. For enkelte kan dette kanskje være nok til ikke å ønske å hospitere, da dette er å gå langt utenfor sin egen komfortsone. Dette er selvfølgelig spekulasjoner fra vår side. Spørsmålet blir da hvordan disse lærerne skal kunne gi en relevant og oppdatert undervisning til sine elever? En annen måte å gjøre undervisningen interessant og oppdatert på, er å be bedriftene inn til skolen. La bedriftene undervise elever og lærere ved å fortelle om sin bedrift, sin produksjon, sitt utstyr og ved å komme med eksempler og historier fra bedriftens arbeidshverdag.

Hvis vi oppsummerer hvilke gevinster hospitering kan føre til i forhold til et samarbeid mellom skole og bedrift, er det noen faktorer som trer frem. Det aller viktigste er lærerens kompetanseheving som i neste omgang kan være med på å tenne gnisten hos eleven ved en økt relevans i undervisningen. Med den kompetansen lærerne opparbeider seg kan lærerne lettere veilede elevene i deres yrkesvalg, og lettere få elevene til å bli interessert og engasjert. Det andre er tilgangen til utplasseringsplasser i yrkesfaglig fordypning. Gjennom hospitering har lærerne fått kjennskap til ulike bedrifter, noe som gjør det enklere for lærerne å få utplassert rett elev til rett bedrift. Sist men ikke minst, er samarbeidet som utvikles gjennom en hospiteringsperiode mellom bedrift og skole med på å øke tilgangen til læreplasser etter Vg2.

5.3 Hospitering som kompetansehevende tiltak

Hvilke typer kompetanse kan tilegnes gjennom en hospiteringsperiode og hvorfor er dette viktig? St.meld. nr. 30; *Kultur for læring* (St.meld.nr. 30), signaliserte at det ville bli behov for kompetanseheving av yrkesfaglærere. Videre sier strategiplan *Kompetanse for kvalitet* for etter- og videreutdanning (Kunnskapsdepartementet) at det pedagogiske personalet skal få mulighet til å øke sin kompetanse gjennom etter- og videre utdanning. Formålet med planen var å «styrke elevenes læring og motivasjon i grunnopplæringen ved å øke lærernes og skoleledernes kompetanse» (Kunnskapsdepartementet, 2011). Dette er viktig for å styrke kvaliteten i opplæringen. For å få iverksatt en slik kompetanseheving måtte det tilføres statlige midler, for å gjøre lærerne bedre rustet til *Kunnskapsløftet* og de endringene reformen la opp til. Det ble et fokus på at lærerne gjennom et hospiteringsopphold i bedrift skulle få utvidet sin kompetanse innenfor bredde eller dybde og gjennom dette øke relevansen i undervisningen og rekrutteringen til yrkesfagene (Utdanningsdirektoratet, 2006).

I 2015 innførte Regjeringen *Yrkesfaglærerløftet*, en satsing på fremtidens fagarbeidere. Kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen skriver innledningsvis i *Strategiplan Yrkesfaglærerløfte* at; «Faglige sterke, engasjerte og dedikerte yrkesfaglærere er et viktig bidrag for å sikre at vi har de fagarbeiderne vi trenger for å bygge fremtidens Norge». Gjennom *Yrkesfaglærerløftet* skulle det satses på å gjøre yrkene mer spennende og attraktive, styrke yrkesfaglærerutdanningen og gi lærerne mulighet til kompetanseutvikling gjennom hospitering i arbeidslivet (Regjeringen, 2015).

Også tidligere har lærerne fått mulighet til kompetanseutvikling eller etterutdanning i form av et hospiteringsopphold. Schönberg-utvalget anbefalte på midten av 1970 – tallet hospiteringsordninger for å dekke behovet for etterutdanning av lærerne på yrkesfaglige utdanninger (NOU 1976:10,1976, s. 12). Slik vi ser det var det bra at Schönberg-utvalget så tidlig som i 1976 anbefalte «studieopphold i arbeidslivet» for lærere. Ser vi på hvordan samfunnet har endret seg og utviklingen som har skjedd i arbeidslivet de siste 40 årene, er

det vel så viktig å legge til rette for at også lærere i dag får mulighet for hospitering, slik *Yrkesfaglærerløftet* har lagt føringer for.

Vi undres over hvorfor hospitering ikke har fått en forankring i skolen i løpet av de siste fire tiårene. Deichman – Sørensen forklarer dette gjennom fire moderniseringsfaser i sin artikkel; *Hvor går norsk fag- og yrkesopplæring?* der hun har sett på hvordan fag- og yrkesopplæringen har utviklet seg fra 2. verdenskrig og frem til i dag. Ut fra det hun beskriver kan vi trekke ut at det har vært et skille mellom allmennoplæringen og fag- og yrkesopplæringen. Videre i artikkelen skriver hun om hvordan opplæringen innenfor yrkesfag har vært organisert i forhold til opplæring i skole og opplæring bedrift. Yrkesopplæringen ble mer akademisk og et resultat av dette var at yrkesfagelever måtte bestå eksamen i norsk, matte og engelsk før de fikk avlegge en fag- eller svenneprøve (Deichman-Sørensen, 2009). Vi tror at noe av årsaken til at hospiteringsordning ikke har fått skikkelig rotfeste kan ha noe med en større satsing på de akademiske fagene å gjøre, og at yrkesfag har blitt nedprioritert i lang tid. Innføringen av *Kunnskapsløftet* førte til endringer i grunnopplæringen og endringer i strukturen på yrkesfaglig utdanningsprogram. Dette medførte en større satsing på økt kompetanse hos lærerne for å kunne gjennomføre de endringene reformen la opp til. Gjennom *Yrkesfaglærerløftet* satses det nå på å gi yrkesfaglærere og yrkesfag et løft for å sikre fagarbeidere som trengs for å bygge fremtidens Norge (Regjeringen, 2015).

Hospitering har i en årrekke funnet sted i ulikt omfang for lærere på yrkesfag som til daglig står i det doble praksisfeltet. Med ett bein i yrkesfaget og det andre beinet i skolen trenger yrkesfaglæreren faglig påfyll for å vedlikeholde og øke egen yrkeskompetanse og knytte kontakter. Dette sitatet mener vi sier mye om det å stå i det doble praksisfeltet og viktigheten med å vedlikeholde lærerens yrkesfagkompetanse gjennom en hospitering;

Som lærer føler man seg på stedet hvil. Man mister hurtigheten og litt følelsen av å jobbe med faget. Med hospiteringen har jeg fått sjansen til å finne tilbake til det og fått ny giv til å jobbe videre. Nå er jeg både blomsterdekoratør og lærer igjen (Hilsen et al., 2012).

Gjennom arbeidet med denne masteroppgaven har vi registrert at det i mange tiår har blitt lagt til rette for hospitering. Gjennom egen forskning har vi funnet at hospiteringsaktivitet har økt fra perioden 2010-2012 til perioden 2013-2015. Vi tror at støtteordningen fra Utdanningsdirektoratet har en stor del av æren for dette, da det har vært mulig å søke om midler i forhold til organisering av hospitering i skolene. Uten å legge skylden på noe, tror vi at en av årsakene til at hospitering kan ha vært vanskelig å få gjennomført tidligere kan ha en økonomisk forklaring i forhold til organisering og vikarbruk. Dette er kun antagelser fra vår side, men både våre informanter og Fafo sine hospiteringstall bekrefter at hospiteringsaktiviteten har økt i den perioden det har blitt bevilget penger til hospitering.

Med *Yrkesfaglærerløftet* som bakteppe har vi sett på noen av kommentarene vi fikk fra lærere som hadde vært ute i hospitering. En lærerinformant uttalte; «Jeg har kunnskap nå som jeg ikke hadde før jeg var ute i bedrift. Jeg fikk innblikk i metoder og arbeidsmåter jeg ikke kunne». En annen sa; «når det er lenge siden en har vært ute i praktisk arbeid innen fagområdet synes jeg det er svært viktig å komme ut for å huske hvordan arbeidet er i praksis». Videre sa han at det var viktig; «å sørge for at en gir elevene undervisning som er reell i dagens samfunn» (Sitater fra lærerinformanter i spørreundersøkelsen).

Våre informanter har pekt på noe som er helt vesentlig i forhold til undervisningen i skolen, nemlig dette å gjøre undervisningen relevant slik at den oppleves som meningsfylt for elevene. Spørsmålet bli hvordan lærerne kan gjennomføre en relevant undervisning når de ikke kjenner til hva som skjer ute i bedriftene. Både våre - og Utdanningsdirektoratets informanter sier klart at etter en hospiteringsperiode blir de i bedre stand til å bruke eksempler fra sin hospiteringsperiode i egen undervisning og gjøre den mer relevant. De ble også bedre i stand til å gi råd om fag og yrkes-opplæring, og de gjennomførte en bedre undervisning i egne dybdefag (Sitater fra lærerinformanter i spørreundersøkelsen og Fafo 2012:61).

Hvor mange dager er det tilstrekkelig for læreren å hospitere får å kunne øke egen bredde- eller dybde kompetanse? Ut i fra programfaglærernes besvarelser i spørreundersøkelsen svarer de fleste at en hospiteringsperiode i gjennomsnitt ligger på 5-6 dager, og at den foregår både sammenhengende og oppdelt. For enkelte kan det være nok å hospitere i få dager for å få faglig påfyll innenfor eget fagområde. For andre vil det å øke sin kompetanse i vesentlig grad innenfor flere fagområder være lite sannsynlig å oppnå gjennom få dager i bedrift. Utfordringen kan være innholdet i hospiteringen og om læreren har vært deltagende eller kun observerende i perioden. Det å kun observere holder muligens for å gi generell informasjon i forhold til faget, men er kanskje ikke nok til å gjennomføre en teoretisk dybdeundervisning eller et praktisk arbeid i verkstedet med elever. Forhåpentligvis kan kunnskapen som er tilegnet gjennom å ta del i et praktisk arbeide i bedrift for lærerne, være med på å gi en mer relevant og virkelighetsnær undervisning enn før hospiteringsperioden. Vi mener at en hospiteringsperiode på to dager mest sannsynlig er nok for fellesfaglæreren for å kunne fortelle om faget i klasserommet, men ikke for å kunne gi en dypere innføring. Dersom vi ser dette i forhold til hospitering av fellesfaglærere kan vi trekke frem definisjon til Utdanningsdirektoratets som sier at en til to dager i bedrift kan være nok til å kunne bruke gode eksempler i egen undervisning.

En informant beskriver hospiteringen slik: «Jeg ble mye stående å se over fadderens skulder på ting jeg har sett millioner av ganger før» (Sitat lærerinformant i spørreundersøkelsen). Ut i fra det Vygotskji sier om at læring skjer i samspillet mellom mennesker og Dewey sine tanker om læring gjennom praksis, kan vi stille oss kritisk til det å kun være observatør ute i bedriftene og ikke deltakende (Dysthe, 2001). Vår erfaring er at læring skjer i mye større grad der teori og praksis henger sammen, og går som hånd i hanske. Man blir tryggere og mer sikker på utførelsen når man har tatt del i en prosess og har utført et arbeid med egne hender, slik også Tesfaye påpeker (Teskfaye). Eller som Dewey sier, Learning by doing (Dysthe, 2001). Vi ser at det kan være et skille mellom fellesfaglærer og programfaglærer i forhold til deltagende eller observerende hospitering. En forutsetning for aktiv deltagelse kan være at læreren har kjennskap til deler av faget eller har arbeidet med faget tidligere, og ikke møter med blanke ark. Vi tenker at det må være lettere for en programfaglærer å være deltagende

i arbeidsprosessen enn for en fellesfaglærer som mest sannsynlig ikke har kjennskap til fagområdet.

Videre var det interessant å se om det var noen forskjell på om lærerne hospiterte innenfor bredde eller dybde når de jobbet på Vg1 eller på Vg2. Tallene viser at lærere på Vg2 vil øke sin dybdekompetanse, og at Vg1 lærere vil øke sin breddekompetanse. På Vg1 ønsket de fleste av våre informanter å hospitere innenfor bredde, som er positivt i forhold til det samfunnsøkonomiske perspektivet. Slik vi ser det er det mest nyttig for skolen at lærerne på Vg1 hospiterer innenfor bredde for å få økt sin fagkompetanse innenfor alle fagene utdanningsprogrammet tilbyr. Vi mener at det samme burde gjelde for Vg2 lærerne, men her viser våre tall at lærerne på Vg2 hospiterte mest innenfor dybde. Dette er litt underlig med tanke på at det på Vg2 skal bunne ut i en eksamen innenfor ulike fagområder og at undervisningsnivået er tyngre og større enn på Vg1. Som lærer på Vg2 mener vi at man må ha en viss form for breddekompetanse for å gi alle elevene en relevant og virkelighetsnær undervisning og for å kunne klargjøre elevene på eksamen og deretter læretiden.

Da vi selv gjennomførte våre hospiteringsopphold på Vg2, var det innenfor fagområder der vi hadde minst kompetanse vi ønsket å hospitere. For oss var det viktig å vite hva bedriftene så på ved valg av lærlinger, og bli kjent med bedriftene for å opparbeide oss et bedre samarbeid. Vi ville også se på bedriftenes maskiner og utstyr, for å kunne gjennomføre en mer relevant undervisning. Sitat fra faglærere i intervju med fagbladet Yrke i 2013, sier mye om viktigheten av hospitering i forhold til faglig påfyll;

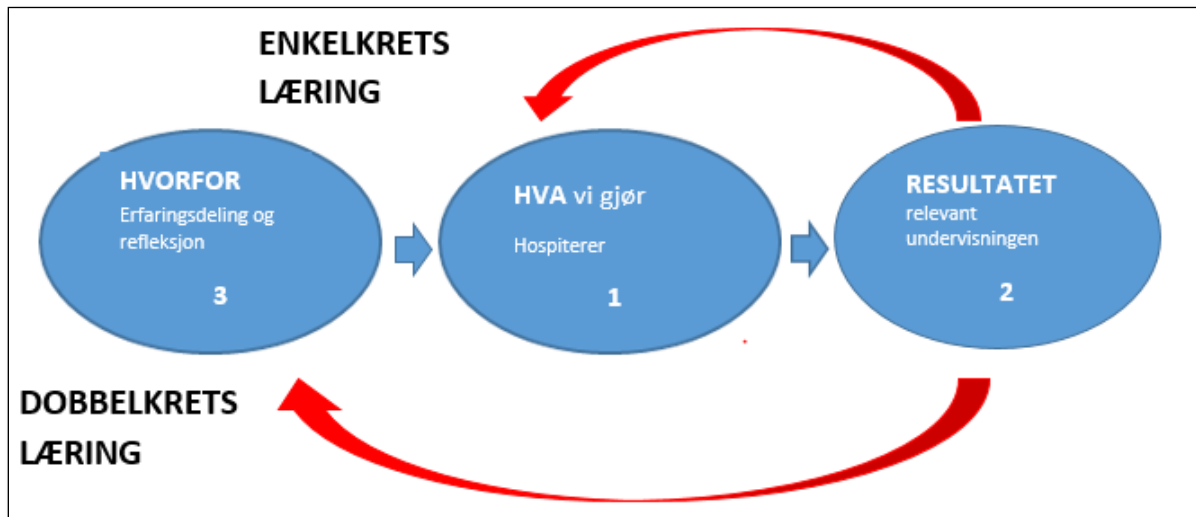
Jeg har fått sett totaliteten i produksjonen. Nå har jeg sett alt, fra råvarene kommer inn, til de ferdige varene går ut i bilene. Dermed kan jeg gi elevene mye bedre informasjon om hva som venter dem dersom de skulle velge å bli lærlinger her. Når vi er her med elever på bedriftsbesøk, blir det bare tid til et overflatisk glimt av helheten (Opperud, 2013).

Blant våre informanter var det flest programfaglærere som hadde vært ute og hospitert, dette sammenfaller med Utdanningsdirektoratet sine tall (Utdanningsdirektoratet, 2016b). Er det slik at fellesfaglærere ikke ønsker å hospitere eller ikke blir spurt? Slik vi ser det er det viktig å få fellesfaglærere til å ville tilegne seg ny kompetanse, for deretter å kunne øke relevansen i egen undervisning. Dette støttes av fellesfaglærer Hanne Iren Østby i artikkelen; *Timeliste tyven* (Holme 2014b) der hun etter hospitering tok med seg eksempler fra hospiteringsperioden inn i fellesfagundervisningen. Østby så ikke gevinsten av hospitering før hun hadde vært ute og hospitert selv. Videre i artikkelen trakk Østby frem at en ikke trenger å være lenge ute for å kunne gi en relevant undervisning i klasserommet (Holme, 2014b). Noen av lærerinformantene nevnte dette i forhold til sitt hospiteringsopphold ute i bedrift; «Jeg fikk nytt perspektiv på egen undervisning. Jeg fikk ideer til undervisningsopplegg, og mindre stress fordi jeg forsto at det ikke var så dårlig hva jeg driver med til daglig. Nyttig å se nye trender, nye teknikker og utstyr» (Sitater fra lærerinformanter i spørreundersøkelsen).

I egen tidligere forskning rundt tema FYR i forhold til engelskfaget, så vi at noen av utfordringene med det å yrkesrette fellesfagene, var at fellesfaglærere hadde liten kjennskap til hva de ulike yrkesfagene innenfor utdanningsprogrammet omhandlet (Embretsen & Hoel, 2014). Vi fant også i vår forskning at det var liten kontinuitet i å få undervise de samme yrkesfagklassene flere år på rad. For ledelsen var timeplanleggingen og det å fylle opp undervisningsposten for den enkelte lærer mer i fokus, enn å ha de samme lærerne på de samme trinnene eller de samme utdanningsprogrammene flere år på rad. Når fellesfaglærerne i gjennomsnitt bare har 2-3 timer med klassen i uka, ser de kanskje ikke behovet for å øke sin yrkesfaglige kompetanse når de i tillegg bare kan ha nytte av dette ett skoleår. Ser vi dette i sammenheng med uttalelser fra ledelsen om kun å ha fokus på programfaglærere i forbindelse med hospitering, er det et paradoks at det legges ned mye ressurser for å få til gode FYR-opplegg, for å sette fokus på relevant opplæring i fellesfagene. Vi spør oss om ikke fellesfaglærerne også trenger kunnskap om yrkesfagene på sitt utdanningsprogram for å kunne gjennomføre god relevant undervisning? I følge spørreundersøkelsen svarte de fleste programfaglærerne som hadde hospitering at de hadde blitt i bedre stand til å benytte gode og relevante eksempler i sin undervisning. Dette støttes også av fellesfaglærer Hanne Iren Østby i artikkelen; *Timeliste tyven* (Holme 2014b).

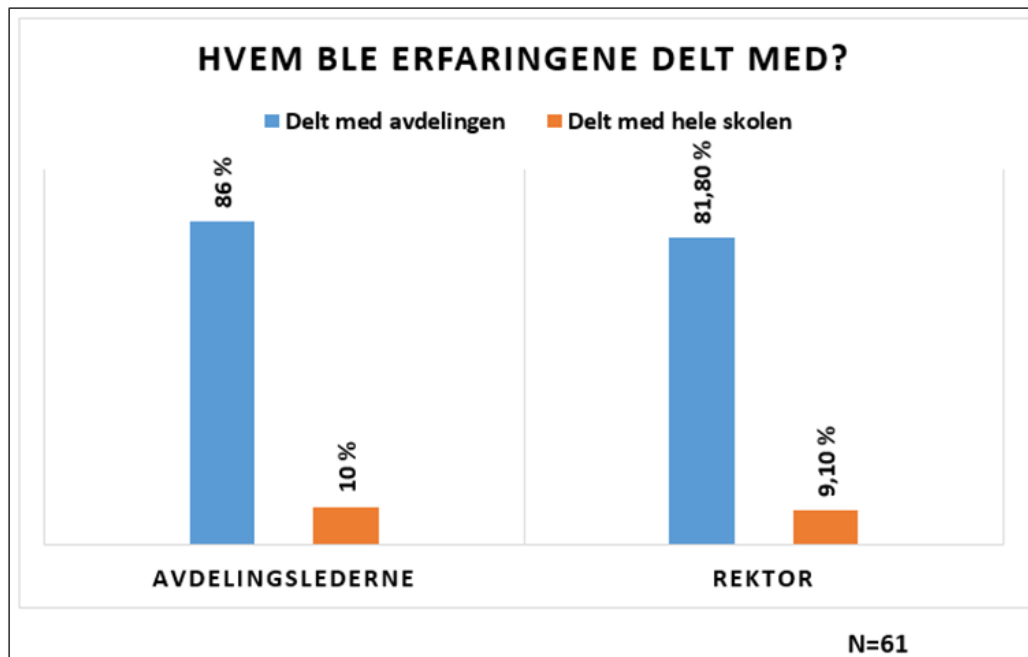
5.3.1. Økt kompetanse i organisasjonen

En lærende organisasjon, slik vi ser det kan kjennetegnes ved å være en skole i kontinuerlig utvikling, der det er rom for refleksjon og samhandling og det legges til rette for erfaringsdeling. Dette støttes av Roaldset sine tanker rundt organisasjonslæring (Roaldset, 2013).

Figur 14 Enkel- og dobbekretslæring (Utarbeidet av Embretsen og Hoel)

Det å erfare gjennom samhandling og refleksjon ute i bedrift vil gi kompetanse som læreren kan ta med seg inn i egen undervisning. I figur nr. 14 over har vi lagt til vår forståelse av enkel- og dobbekretslæringsmodellen i forhold til hospiteringsfeltet (Argyris & Schön, 1996). I første omgang viser figuren læreren som er ute og hospiterer. Læreren tilegner seg ny kompetanse og tar denne med seg inn i undervisningen. Hva skjer så? Dersom læreren nå bare bruker sin tilegnede kompetanse i sitt klasserom uten å reflektere eller dele erfaringer i kollegiet, befinner læreren seg i en enkelkretslæring ifølge Argyris & Schön. Men dersom læreren åpner for å reflektere og dele erfaringer omkring ny kompetanse i kollegiet og gjøre en forbedring eller endring i praksis er vi inne på det som Argyris & Schön kaller en dobbekretslæring (Argyris & Schön, 1996). Slik vi ser det er det å tilstrebe en dobbekretslæring det mest optimale i en lærende organisasjon.

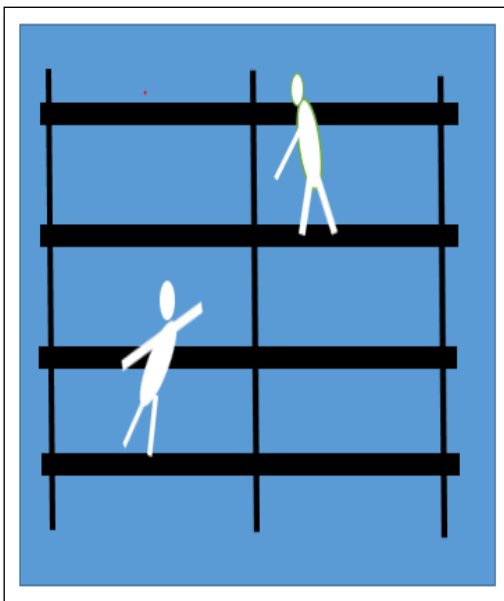

Figur 15 Erfaringsdeling (Utarbeidet av Embretsen og Hoel)

I figur nr. 15 over kan vi lese at erfaringer i all hovedsak blir delt med egen avdeling og i liten grad med hele kollegiet. Ved ikke å dele erfaringer i hele organisasjonen blir det vanskelig å fremme faglig påfyll. Med tanke på hospitering, være seg lærer ut i bedrift eller bedrift inn i skolen, og med en erfaringsdeling i etterkant, vil skolen i større grad være en lærende organisasjon, slik vi ser det. Skal skolen bli en lærende organisasjon kan vi blant annet støtte oss til det Hargreaves sier; «i en lærende organisasjon er det en samarbeidskultur, der det samarbeides og deles» (Hargreaves, 1996). Etter vår mening vil en erfaringsdeling mellom lærerne kunne være med på å informere og oppdatere. Dette vil i neste omgang komme elevene til gode gjennom mer relevant undervisning, og et bedre læringsutbytte både sosialt og faglig. Videre sier Roaldset at en delingskultur og en kollektiv refleksjon vil gi en mindre belastning for den enkelte lærer, fordi man har noen å reflektere over egen praksis med, og utarbeide gode undervisningsopplegg sammen med (Roaldset, 2013).

Det er viktig for lærere å få faglig påfyll og virkelighetsnær oppdatering fra arbeidslivet. Denne oppdateringen er med på å utvikle og forbedre lærerens undervisning som igjen kan komme elevene til gode gjennom en mer oppdatert og relevant undervisning. Gjennom erfaringsdeling, refleksjon og samhandling i kollegiet etter en hospiteringsperiode, vil også

organisasjonen kunne bli inspirert og oppdater og forhåpentligvis dra nytte av dette. I neste omgang vil lærere som ikke har vært ute og hospitert, men som har blitt oppdatert gjennom erfaringsdeling kunne ta med seg noe av dette inn i egen undervisning og forhåpentligvis gjøre den mer interessant. Et annet utfall kan være at andre i kollegiet er blitt motivert av erfaringsdelingen, og selv har blitt inspirert til å hospitere. Eller det kan føre til et bedre samarbeid mellom fellesfaglærere og programfaglærere i forhold til FYR, som kan øke graden av relevans i undervisningen. Av egen erfaring vet vi at det er noen lærere som ikke ønsker å dele undervisning, samarbeide eller som ønsker faglig påfyll. Det er derfor viktig at det settes av tid til erfaringsdeling og for å oppnå en delingskultur. På den måten kan lærerne selv være med på å utvikle en positiv holdning til dette. Først da vil organisasjonen kunne komme et steg nærmere å utvikle en dobbeltkretslæring.

Figur 16 Støttende stillas
(Utarbeidet av Embretsen og Hoel)

Ser vi videre på Bruners teori om et støttende stillas for den som skal lære, tenker vi at hans modell kan ses i sammenheng med den hospiterende lærer (Imsen, 2005). Det støttende stillaset er i denne forbindelse bedriften og opplæringsansvarlig i bedriften. Læreren er den som trenger faglig påfyll gjennom hospitering, og et stilas å støtte seg til i kunnskapstilnærmelsen. Ved hjelp av figuren ved siden av kan vi forklare at den hospiterende læreren utvikler seg faglig gjennom å hospitere i en bedrift der opplæringsansvarlig fungerer som en støtte, inspirator og mentor. Det støttende stilas vil være bedriften som tilfører læreren ny

kompetanse og faglig påfyll. Dette vil i neste omgang resultere i at læreren etter en hospiteringsperiode vil kunne gi en mer relevant og virkelighetsnær undervisning.

Slik vi ser det kan dette ses i sammenheng med det Dreyfus & Dreyfus sier om mesterlæring. Vi forklarer figur nr. 16 støttende stillas slik; Læreren som er ute og hospiterer i bedrift blir

«lærlingen» som bedriften skal lære opp. Gjennom et hospiteringsopphold skjer dette på kortere tid og blir mer overfladisk enn ved to år i bedrift som lærling. Men det kan allikevel være med å gi en forståelse og økt kunnskap for den hospiterende. Fungerer dette samarbeidet, slik hospiteringsoppholdet er tiltenkt, vil det støttende stillaset (bedriften) som læreren skal «støtte» seg til i hospiteringen være med å tilegne læreren ny kompetanse. Er kjemien god mellom lærere og bedrift vil det mest sannsynlig utvikles et samarbeid mellom skole og bedrift. Gjennom hospiteringen vil det også kunne deles erfaringer og både skole og bedrift vil kunne få en større forståelse av hverandre som opplæringsarena. En forutsetning for dette er en interesse for å tilegne seg ny kunnskap og en deltakelse i arbeidet i bedriften. Kun observasjon og liten deltakelse vil kunne føre til at utbytte av hospiteringen blir minimal.

5.3.2 Erfaringsdeling

For lettere å kunne reflektere over egen læring og tilegnelse av ny kunnskap etter en hospiteringsperiode, og for å kunne dele egne erfaringer med andre på arbeidsplassen, er det viktig med en erfaringsdeling. Ett av de spørsmålene vi stilte i spørreundersøkelsen var om erfaringene lærerne hadde tilegnet seg gjennom en hospiteringsperiode ble delt på noen måte. Blant våre skoleinformanter var ledelsen enige om at det var viktig å dele erfaringer med sin egen avdeling, dette mente også lærerne. Vi spør oss hvorfor denne erfaringen ikke bør deles med hele lærerkollegiet og ledelsen på skolen? Som tidligere nevnt er det få fellesfaglærere som er ute og hospiterer for å øke sin kompetanse. Dersom disse heller ikke får delta i erfaringsdeling, eller får innsikt i hva programfaglærere har erfart eller tilegnet seg av kunnskap, blir det minimalt med yrkesfaglig oppdatering på fellesfaglærerne. Disse lærerne får med andre ord lite kjennskap til yrkene innenfor utdanningsprogrammet som igjen kan medføre liten yrkesfaglig relevans i fellesfagene.

Dette støttes av Hilde Hiim sin forskning der vi kan lese at elevene opplever fellesfagene mer meningsfulle når fagene blir yrkesrettet. Samtidig som lærerne i Hiims rapport konkluderer med at elevene gjennom yrkesretting av fellesfagene i større grad lærer den teorien de har bruk for, til å utøve yrket i fremtiden (Hiim, 2015). Når vi ser at det er flest programfagslærere

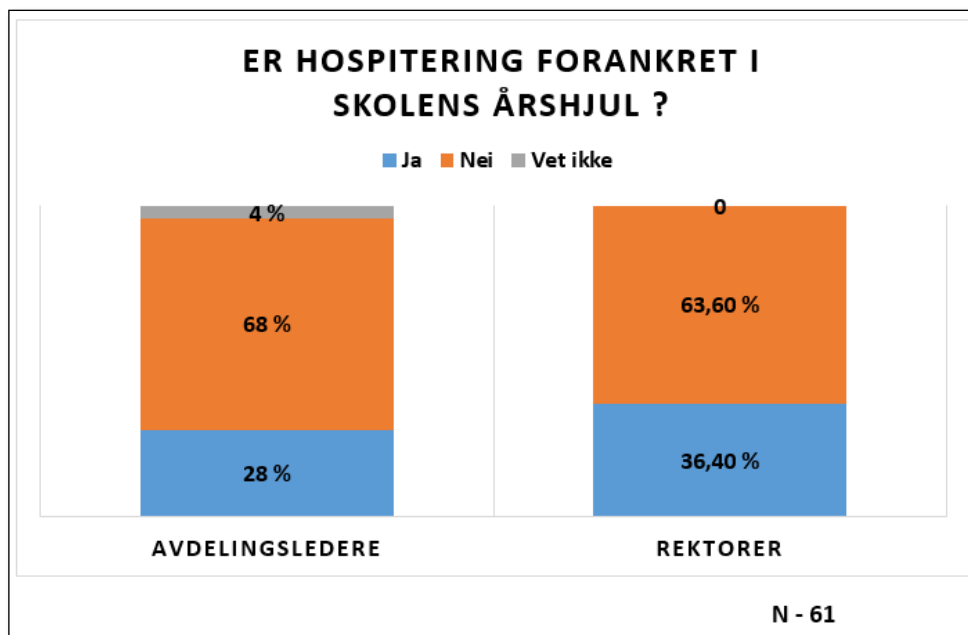
som hospiterer og at erfaringene kun deles med avdelingen, vil vi få utfordringer med å få et kompetanseløft og en økt kunnskap om programfagets innhold blant fellesfaglærerne.

Hvis vi oppsummerer hvilke typer kompetanse som kan tilegnes gjennom en hospitering, har vi sett på mulige årsaker til at hospitering ikke har fått skikkelig rotfeste. Dette til tross for at det ble anbefalt som studieopphold i arbeidslivet allerede på midten av 70-tallet. Hospitering har ført til mer relevant undervisning ved at programfaglærere og fellesfaglærere har fått mulighet til å øke sin bredde- og dybde kompetanse. Dette har resultert i en mer relevant og virkelighetsnær undervisning. Gjennom erfaringsdeling på avdelingen eller hele kollegiet vil organisasjonen kunne øke sin kompetanse.

5.4 Implementering og organisering

En annen viktig ting vi må trekke frem mot slutten av denne masteroppgaven, som er vel så viktig som både samarbeid mellom skole og bedrift og tilegnelse av ny kompetanse er å få hospitering implementert i skolens daglige drift. Gjennom de ulike datainnsamlingene har det kommet tydelig frem at det for flere skoler har vært en utfordring å få organisert og gjennomført hospitering. Flere av informantene nevnte at det er viktig å få til en rutine omkring hospiteringsoppholdene. Forankring i skolens ledelse ble trukket frem av mange som en svært viktig faktor for å få organisert hospitering. Samtidig med en tydelig forankring i ledelsen nevnte også flere at en pådriver var viktig for å få til en vellykket planlegging og gjennomføring. En pådriver kan være en inspirator og en som minner på, og kanskje i enkelte tilfeller pålegger lærerne å gjennomføre en hospiteringsperiode for å øke sin kompetanse.

Flere informantgrupper nevnte at det var viktig å få hospitering inn i skolens årshjul for å kunne planlegge og periodisere undervisningen, og for å få en mindre belastning på lærerne og vikarbruken. Ut i fra besvarelsene i spørreundersøkelsen gitt av rektorer og avdelingsledere svarer et stort flertall at hospitering ikke er forankret i skolens årshjul slik figur nr. 17 på neste side viser.

Figur 17 Er hospitering forankret i skolens årshjul? (Utarbeidet av Embretsen og Hoel)

Slik vi ser det kan det være utfordrende å få hospitering implementert i skolen når det ikke er avsatt tid til dette i årshjulet. Mulig det allerede må legges inn i årshjulet på vårparten mens det søkes om hospiteringsmidler for kommende skoleår.

Det var ikke ett entydig svar fra informantene om når på året hospitering burde finne sted. Lærerne og bedriftene svarte at hospitering fordelte seg nokså jevnt utover året. Avdelingslederne skilte seg litt ut ved at de ikke ønsket så altfor stor hospiteringsaktivitet på våren. Grunnen til dette tror vi kan være eksamensaktivitet og oppkjøring til store prøver på våren. Slik vi ser det kan en mulighet være å organisere hospitering på Vg1 og Vg2 til ulike tider. På Vg1 kan vi tenke oss at hospitering kan finne sted etter høstferien etter at lærer har kommet i gang med klassen og fått en ordentlig oppstart og frem til desember. Fra januar og frem til mars kan også være en mulighet. På Vg2 tenker vi at hospitering bør legges inn i skolens årshjul i høstsemesteret fordi det i vårsemesteret er eksamen og oppkjøring til dette.

Assisterende rektor mente at det å få kompetanseheving inn i årstimeregnskapet ville gi en større fleksibilitet for hele organisasjonen. Han nevnte også periodisering av undervisning som en mulighet for å kunne implementere hospitering i den daglige driften. Ved å benytte

seg av periodisering eller ulikt timeantall i enkelte uker, vil det være mulighet for både fellesfaglærere og programfaglærere til å hospitere i bedrift uten at det settes inn vikarer, eller at det vil være en belastning for andre lærere. Slik vi ser det er dette en annen måte å organisere kompetanseheving på. Spørsmålet er om det skal gjøres obligatorisk for alle som underviser på yrkesfag både for fellesfaglærere og programfaglærere. Slik vi ser det får denne ordningen ringvirkninger for hele organisasjonen og vil berøre de fleste i kollegiet.

For å få implementert hospitering i den daglige driften, mener vi en viktig faktor er at programfaglærere og fellesfaglærere som utdanner morgendagens yrkesutøvere ønsker å være en del av en lærende organisasjon. Dette tror vi på sikt vil føre til at det blir en kultur for faglig påfyll, kompetanseheving og erfaringsdeling. På den måten vil lærerne kunne gi en god, oppdatert og relevant undervisning til sine elever. Slik vi ser det er en organisasjon i utvikling, en lærende organisasjon der lærerne ønsker å få faglig påfyll og øke sin kompetanse. Der det er rom for samhandling på tvers av avdelinger og det settes av tid til å dele erfaringer og reflektere sammen for å oppdatere, informere og utvikle den enkelt og organisasjonen (Roaldset, 2013).

I sitatet som følger blir det løftet frem andre viktige momenter i forhold til dette med hospitering. «Det gjelder ikke bare å sette av tid og skaffe vikar, men du må også planlegge hva du ønsker å få ut av hospiteringen, og hvordan det du lærer kan være til nytte for elevene» (Holme, 2014a). I sitatet står det at perioden må planlegges i forhold til hva som skal være utbytte av hospiteringen. Skal hospiteringen kun være et faglig løft for læreren etter lærerens eget ønske, eller skal det være etter avdelingens ønske i forhold til et samlet kompetansebehov på avdelingen? Dette er det vanskelig å svare på. Avdelingsleder vi hadde samtale med mente at avdelingens behov for kompetanse skulle komme først. I en narrativ kunne vi lese at for at lærere skal gjennomføre hospitering må det være lett å organisere og det må oppleves som nyttig. I spørreundersøkelsen svarte de fleste lærerne at hospitering var noe de ønsket selv, mens andre oppga at skolen påla dem dette. En kan jo spørre seg om gevinsten av påtvunget hospitering blir så bra som en frivillig eller ønsket hospitering?

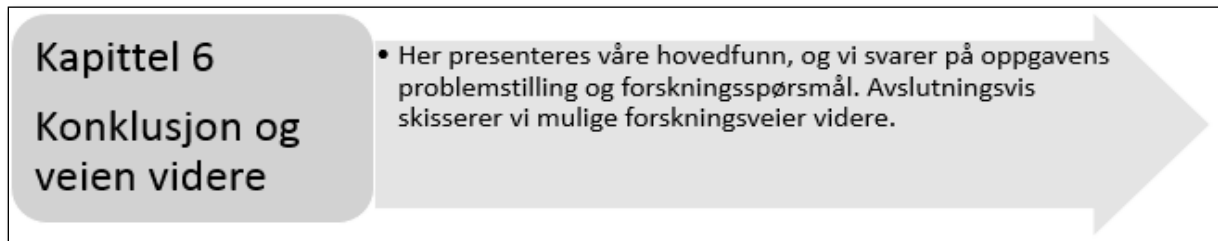
Noen av de utfordringene som lærerne nevnte i forbindelse med hospitering var at det var vanskelig å få hospiteringen til å passe inn i skoleåret, og at det har vært vanskelig å organisere. Noen opplever at det har vært dårlig kommunikasjon mellom lærere, og skolen og bedrift i forkant av hospiteringen. For andre har det vært uklarheter i forhold til de økonomiske rammene eller rapporteringskrav i etterkant. Mange av respondentene har følt det som dobbeltarbeid å forberede og avtale egen hospitering samtidig som de også skulle ordne vikar og lage undervisningsopplegg. Med andre ord kan hospiteringen føre til merarbeid, slik det står i sitatet under; En lærerhospitant uttrykte det slik når vi spurte om han kunne nevne noen utfordringer knyttet til hospiteringen; «Mykje arbeid i forkant, planlegging av undervisning når ein er vekke, mykje å ta igjen etterpå» (Sitat fra lærerinformant i spørreundersøkelsen). Vi stiller oss undrende til om et merarbeid øker lysten eller interessen for å hospitere. Slik vi ser det må dette forankres og organiseres på en slik måte at prosessen ikke blir et hinder og et merarbeid, men heller øker motivasjonen for hospitering.

Slik vi ser det er det viktig å sette av tid til at lærerne kan øke sin egen kompetanse i organisasjonen. Lærerne på yrkesfaglig utdanningsprogram utdanner morgendagens arbeidstakere og må være oppdaterte og informerte. Vi spør oss om det bør være obligatorisk at lærere som underviser på yrkesfag med jevne mellomrom må oppdatere seg faglig gjennom et hospiteringsopphold i bedrift? Ser vi dette fra bedriftenes ståsted er det vanlig i næringslivet å ha en kompetanseplan, og sette av midler til kursing av ansatte for å øke deres kompetanse. Ut fra de besvarelsene opplæringskontorene og bedriftene ga mente de det var behov for hospitering hvert år eller hvert andre år. Vi mener at det kanskje er tilstrekkelig med hvert andre eller tredje år, og at dette bør organiseres som en rullering på avdelingene, slik at alle får faglig påfyll, og at ingen kan lure seg unna. En begrunnelse for å gjennomføre hospitering jevnlig i bedrift kan være for å oppdatere seg i forhold til produksjonsmetoder, utstyr og produkter. En utfordring for skolen kan være å få organisert hospitering oftere enn hvert andre eller tredje år. Grunner til dette kan være små avdelinger, utskiftninger av lærere, lærere som nærmer seg pensjonsalder eller høyt sykefravær. Da er det kanskje bedre å få bedrifter inn til skolen, som både kan oppdatere og informere lærere og elever slik vi kan lese i artikkelen; *Yrkesutøvere inn i skolen* i fagbladet FORM. Artikkelen tar opp hvordan en bedrift kan komme inn i skolen å gjennomføre undervisning for både elever og lærere (FORM, 2016).

Vi mener at det må skilles mellom opplæringsansvarlige i bedrift som kommer til skolen for å undervise og bli kjent med elever. Sett i forhold til den opplæringsansvarlige som hospiterer for å øke sin kompetanse i skolen.

Avslutningsvis i dette arbeidet vil vi trekke frem hvor viktig det er å legge til rette på skolene for at lærerne får mulighet til å hospitere. Tydelig forankring i ledelsen, avsatt tid til hospitering i årshjulet og tilrettelegging i form av timeplanlegging og vikarbruk er noen av de viktigste faktorene for å få hospitering implementert i skolehverdagen.

6.0 Konklusjon og veien videre

Figur 18 Forskningsdesign kapittel 6 (Utarbeidet av Embretsen og Hoel)

Utgangspunktet for denne oppgaven var å finne ut på hvilke måter hospitering, kan bidra til å øke samarbeidet mellom skole og næringsliv. I avgrensingen lå også et ønske om å finne ut hvilke typer kompetanse som kan tilegnes gjennom hospitering, og hva denne kompetansen kan brukes til. For å få implementert hospitering i den daglige driften i skolen som organisasjon ønsket vi å se på hvilke faktorer som må være på plass.

6.1 Oppsummering

For å besvare oppgavens problemstilling tok vi utgangspunkt i hva et samarbeid mellom skole og bedrift kan føre til og hva en kompetanseheving for lærere kan medføre. Vi så også på hvilke gevinster økt kompetanse kan føre til for lærerne og organisasjonen. Vi fant at gjennom hospitering styrkes nettverket mellom skole og bedrift. Begge parter oppgir at de fikk en større forståelse av hele opplæringsløpet ved å delta i hospitering. Lærerne opplevde at det ble lettere å ta kontakt med bedrifter samt å gjennomføre bedriftsbesøk. En annen effekt av dette samarbeidet var å få rett elev utplassert i rett bedrift i yrkesfaglig fordypning, og i neste runde gi kvalifiserte elever lære plass slik det er beskrevet i *Samfunnskontrakten*.

Våre funn viser at hospitering kan være med på å gi lærerne faglig påfyll og oppdatering som gir ham et kompetanseløft innenfor eget fagområde eller innenfor bredden av utdanningsprogrammet han underviser på. Dette er med på å styrke lærerens rolle i det doble praksisfeltet der han står med det ene beinet i skolehverdagen og det andre i yrkesfaget. Det faglige påfyllet viser seg også å være med på å gi læreren en trygghet i fag- og yrkesveiledning til sine elever. Det store flertallet av lærerne sier at de bruker eksempler fra egen hospitering i undervisningen, dette er sammenfallende med tall fra Fafo-rapport 2012:61.

Ved å dele erfaringer fra hospiteringen i kollegiet vil flere i organisasjonen bli oppdatert og informert. Som et resultat av dette vil det kunne utvikles et bedre FYR-samarbeid mellom fellesfaglærere og programfaglærere. Dette samarbeidet kan etter vår mening resultere i en mer yrkesrettet undervisning, der elevene får en bedre forståelse av de ulike fagene, og lettere kan se koblinger mellom teori og praksis. Lærernes tilegnelse av ny kompetanse kommer i neste omgang elevene til gode i form av en oppdatert og virkelighetsnær undervisning. En undervisning som motiverer og engasjerer elever i sin kunnskapstilnærming. Vi fant at mange lærere følte de ble bedre i stand til å gi en mer relevant undervisning til sine elever etter en hospitering. En tydelig forankring i ledelsen og avsatt tid til hospitering i skolens årshjul var ifølge flere informanter viktige faktorer for å få hospitering implementert i den daglige driften. Flere nevnte også viktigheten av en tydelig avklaring i forhold til de organisatoriske rammene rundt hospitering. Det var ikke entydig i våre funn når på året hospitering burde finne sted. Egne erfaringer tilsier at høsten er en god tid for å gjennomføre en hospitering da det på vårparten er mange ferier, vurderinger og eksamener som kan gjøre organiseringen utfordrende. En avklaring av hvem som skal ordne vikar og hva som kreves av rapportering i etterkant av hospitering var noe lærerne etterlyste informasjon om i forkant.

Vi stiller oss spørrende til hvorfor Schönberg-utvalgets forslag i 1976 og senere føringene som kom i *Kunnskapsløftet* i forhold til kompetanseutvikling sett opp mot utfordringene som ble trukket frem i Fafo-rapport 2012:61, fremdeles er utfordringer i 2017. Våre funn viser at det fortsatt flere steder mangler en tydelig forankring i ledelsen, og at det ikke settes av tid til hospitering i skolens årshjul. Erfaringsdeling i etterkant av en hospitering vises i vår forskning at bare blir delt med avdelingene, dersom den i det hele tatt blir delt. Dette stiller vi oss undrende til da det er en kjensgjerning at når man blir inspirert kan man være med på å inspirere andre. Gjennom en erfaringsdeling for hele skolen kan flere i kollegiet bli motivert til å gjennomføre en hospitering for å øke sin kompetanse.

6.1.1 Våre tanker om implementering

Slik vi ser det er det få organisatoriske grep som må iverksettes for å få gjennomført en vellykket hospiteringsperiode. For oss kan det se ut til at skolen i enkelte tilfeller ikke fungerer

optimalt som en lærende organisasjon. Vi ser for oss at en lærende organisasjon er en skole med tydelig ledelse der hospitering er lagt inn i skolens årshjul, og der skolen tar ansvar for det organisatoriske i forhold til timeplanlegging og det å sette inn vikar. Samtidig er en lærende organisasjon en skole som legger til rette for samhandling og erfaringsdeling i kollegiet.

6.2 Veien videre

Helt avslutningsvis ser vi at vår forskning samsvarer i noen grad med tidligere forskning på området. I forhold til vår førforståelse, har vi etter å ha forsket på temaet hospitering fått en litt annen forståelse enn det vi hadde tidligere i forhold til de organisatoriske utfordringene som ligger i å kunne gjennomføre en hospitering. Avslutningsvis i dette arbeidet er det to områder vi kunne tenke oss å se nærmere på. Vi mener at det i denne oppgaven ikke har kommet tydelig nok frem hvorfor hospitering fremdeles etter 40 år ikke har blitt bedre implementert i skolene. Dette ville vært interessant å finne ut mer om samtidig som vi kunne tenke oss å se på hvorfor enkelte lærere velger å ikke benytte seg av hospitering som kompetansehevende tiltak.

Bedrifter kurser sine ansatte jevnlig for å være konkurransedyktige og for å kunne følge med i den raske utviklingen i markedet. *Industrimeldingen* som kom våren 2017 har lagt opp til en mer akademisk forankring av yrkesfagene. Fagene er i stadig utvikling og markedene krever raske endringer. Kundene ønsker seg også produkter som er i takt med samfunnsutviklingen. For å forstå bakgrunnen, og holde følge med utviklingen og tenkemåtene i arbeidslivet, må lærerne slik vi ser det ut i hospitering. Vi spør oss om det er slik at hospitering bør gjøres obligatorisk innenfor en tidsperiode på tre til fem år for alle lærere innenfor yrkesfaglig utdanningsprogram? Vi tenker at dersom en lærer skal holde seg faglig oppdatert og i takt med utviklingen i samfunnet vil et samarbeid mellom partene i opplæringen være avgjørende for å ivareta en oppdatert og virkelighetsnær undervisning. Som yrkesfaglærer kjenner vi på at det å stå i klasserommet til tider kan sammenlignes med det å jobbe i en «servicenæring». Undervisning er en form for «ferskvare» som stadig må oppdateres og fornyes slik at elevene

får en oppdatert og virkelighetsnær undervisning som gjør dem i stand til å møte morgendagens arbeidsmarked og utfordringer.

Yrkesfaglærerløftet sier det bør legges til rette for at yrkesfaglærere får mulighet til å utvide både sin bredde- og dybde kompetanse gjennom for eksempel hospitering (Regjeringen, 2015). Kanskje må det en ytre motivasjon til for å få lærerne til å ville gjennomføre en hospitering. Vi stiller da spørsmål om hvordan motivere for hospitering når det ikke ligger en synlig ytre belønning og venter i form av en mulig lønnskompensasjon, studiepoeng eller en eller annen form for formell kompetanse? Den indre belønningen kan for eksempel være å få gjennomført en hospitering etter eget ønske. Videre at oppholdet er interessant og inspirerende, og at man lærer noe nytt, får faglig påfyll og øker sin kompetanse. Indre motivasjon er slik vi ser det noe som er tilfredsstillende for læreren som gjør noe med det indre drivet, som er selvbestemt og som øker egen motivasjon. Slik vi ser det bør den indre motivasjonen veie tyngst i forhold til faglig påfyll.

I dag gir hospitering en uformell kompetanse, men slik vi ser det bør det kanskje i fremtiden vektlegges at hospitering kan gi en formell kompetanse med studiepoeng eller en lønnskompensasjon. Vi tenker at dette kan være en motivasjon for å få flere lærere til å ønske og hospitere. En annen variant som vi tenker kan være med på å øke aktiviteten rundt hospitering er å gi lærerne frikjøp etter en modell med 20% hospitering og 80% jobb. Dette kan sammenlignes med dagens modell; *Kompetanse for kvalitet* som er satt i verk for å videreutvikle lærere, og som nå er etterfulgt av *Yrkesfaglærerløftet*. Det vi sitter igjen med og ser på som den viktigste faktoren etter å ha forsket på feltet hospitering er det å øke lærerens kompetanse. Lærerens viktigste oppgave er å gi en virkelighetsnær og oppdatert undervisning som for elevene føles meningsfylt og relevant. Vi har ikke forsket på effekten av lærerens hospitering i forhold til elevenes opplevelse av en mer relevant undervisning. Vi mener at hospitering fører til en mer interessant og inspirerende undervisning som motiverer elevene for læring. Vi mener at lærerne etter en hospiteringsperiode har blitt faglig oppdaterte og er mer motiverte og inspirerte i klasserommet.

«En som blir inspirert – inspirerer andre».

Referanser

- Andersen, R. K., Hertzberg, D. M., Hagen, A., & Nyen, T. (2010). Kompetanseutvikling gjennom hospitering : Om grunnlaget for en hospiteringsordning for lærere og instruktører i bygg- og anleggsgag [fafo-rapport 2010:16] FAFO-rapport Hentet fra http://www.fafo.no/media/com_netsukii/20160.pdf
- Argyris, C., & Schön, D. A. (1996). *Organizational learning ii : Theory, method, and practice*. Reading, Mass: Addison-Wesley.
- Bruner, J. (2004). Life as narrative. [Article]. *Social Research*, 71(3), 691-710.
- Dalland, O. (2008). *Metode og oppgaveskriving for studenter* (4, 3. opplag utg.). Oslo: Gyldendal.
- Deichman-Sørensen, T. (2009). *Hvor går norsk fag- og yrkesopplæring? : Om modernisering, organisering og styring av fag- og yrkesopplæringen i norge : Utvalgte momenter for yrkesfaglærere* (Vol. nr 3/2009). Lillestrøm: Høgskolen i Akershus.
- Dysthe, O. (2001). *Dialog, samspel og læring*. Oslo: Abstrakt forl.
- Embretsen, M., & Hoel, A. (2014). *Full fyr, eller bare gnister*. Upublisert. Høgskolen i Oslo og Akershus. Upublisert.
- FORM, K. o. d. i. s. (2016). Yrkesutøvere inn i skolen. *Form : tidsskrift for kunst og design*.
- Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke.
- Hagen, A., & Skule, S. (2007). *Den norske modellen og utviklingen av kunnskapssamfunnet*. Oslo: Oslo Gyldendal Akademisk.
- Hagesæter, A. (1997). Frå individualistisk til samarbeidande kultur i skulen: Om behovet for ein samarbeidande kultur i skulen og om kulturendring frå ein individualistisk skulekultur til ein samarbeidande skulekultur. Oslo: Universitetet.
- Halvorsen, K. (2008). *Å forske på samfunnet : En innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg. utg.). Oslo: Cappelen akademisk forl.
- Hargreaves, A. (1996). *Lærerarbeid og skolekultur: Læreryrkets forandring i en postmoderne tid*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Hasås, T. (2014). Kloke hender og et varmt hjerte for fagutdanning. *Fri fagbevegelse*.
- Hellevik, O. (1999). *Oppgaver med svar : Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hiim, H. (2015). Kvalitet i yrkesutdanningen - resultater fra et aksjonsforskningsprosjekt om yrkesforankring av innholdet i yrkesutdanningen. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 99(02), 136-148.
- Hiim, H., & Hippe, E. (2001). *Å utdanne profesjonelle yrkesutøvere*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Hilsen, A. I., Nyen, T., & Tønder, A. H. (2012). Hospitering i fagopplæringen : Evaluering av forsøksordninger i seks fylker FAFO-rapport (online), Vol. 2012:61. *Fafo-rapport*
- Holme, P. (2014a). Hele norge hospiterer. *Udir magasinet 2014*.
- Holme, P. (2014b). Timeliste tyven. *Udir magasinet 2014*.
- Illeris, K. (2012). *49 tekster om læring*. Fredriksberg: Samfundslitteratur.
- Imsen, G. (2005). *Elevens verden: Innføring i pedagogisk psykologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? : Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg. utg.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Kunnskapsdepartementet. (2011). *Kompetanse for kvalitet : Strategi for etter- og videreutdanning 2012-2015*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. M., & Rygge, J. f. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.

- Meld. St. nr. 20. (2013). *På rett vei : Kvalitet og mangfold i fellesskolen*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Meld. St. nr. 27. (2017). *Industrien – grønnere, smartere og mer nyskapende*. Oslo: Nærings- og fiskeridepartementet Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/9edc18a1114d4ed18813f5e515e31b15/no/pdfs/stm201620170027000dddpdfs.pdf>.
- NOU 1976:10. (1976). *Framtidig yrkesutdanning: Samarbeid mellom skole og arbeidsliv*. (8200702782). Oslo: Universitetsforlaget Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/97d388a1e2d981106e1757c5db7f827d.nbdigital?lang=no#11>.
- NOU 1988:88. (1988). *Med viten og vilje : .* (8258301322). Oslo: Forvaltningstjenestene, Statens trykningskontor.
- NOU 1991:4. (1991). *Veien videre : Til studie - og yrkeskompetanse for alle* (8258301861). Oslo: Statens forvaltningstjeneste, Seksjon Statens trykning.
- NOU 1997:25. (1997). *Ny kompetanse : Grunnlaget for en helhetlig etter- og videreutdanningspolitikk*. Oslo: Buer-utvalget Statens trykksakekspedisjon distributør.
- NOU 2008:18. (2008). *Fagopplæring for framtida* (9788258309878). Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/47b71c71f6b244ac90cf2298cad23845/no/pdfs/nou200820080018000dddpdfs.pdf>.
- NOU 2014:7. (2014). *Elevenes læring i fremtidens skole : Et kunnskapsgrunnlag* (9788258312038). Oslo: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon, Informasjonsforvaltning.
- Opperud, P. (2013). Iskald hospitering. *Yrke nr. 4*.
- Opplæringslova. (2008). *Lov av 17. Juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova) : Med endringer, sist ved lov av 14. Desember 2007 nr. 115 (i kraft 1. Januar 2008) samt forskrifter*. (9788202285432). Oslo: Cappelen Akademisk.
- Regjeringen. (2015). *Yrkesfaglærerløftet*. Hentet 01.10.16, 2016, fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/yrkesfaglærerløftet/id2460772/?q=yrkefagl%C3%A6rerl%C3%B8ftet>
- Regjeringen. (2016). *Samfunnskontrakten*. Hentet 01.10, 2016, fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/samfunnskontrakt-for-flere-lareplasser/id2499216/?q=samfunnskontrakten>
- Roaldset, D. (2013). *Skolekulturen - en indikator på skolens sunnhetstilstand*.
- Schön, D. A. (2001). *Den reflekterende praktiker : Hvordan professionelle tænker, når de arbejder*. Århus: Klim.
- St. Meld. nr. 31. (2009). *Kvalitet i skolen*. Oslo: Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/806ed8f81bef4e03bccd67d16af76979/no/pdfs/stm200720080031000dddpdfs.pdf>.
- St. meld. nr. 44. (2009). *Utdanningslinja*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- St.meld.nr. 30. (2004). *Kultur for læring*. Oslo: Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/988cdb018ac24eb0a0cf95943e6cdb61/no/pdfs/stm200320040030000dddpdfs.pdf>.
- Store norske leksikon. Store norske leksikon. fra <https://snl.no/>
- Tesfaye, M. (2013). *Kloge hænder: Et forsvar for håndværk og faglighed*. København: Gyldendal.
- Tranøy, K. E. (1986). *Vitenskapen - samfunnsrett og livsform*. Oslo: Universitetsforl.

- Utdanningsdirektoratet. (2006). *Kunnskapsløftet*. Hentet fra <http://www.udir.no/Lareplaner/>.
- Utdanningsdirektoratet. (2011). Generelle del av læreplanen.
- Utdanningsdirektoratet. (2013). *Oppdragsbrev 08/51 fra kd.*
https://www.udir.no/globalassets/upload/skoleutvikling/hospitering/presentasjoner/3_hospitering_10juni2013agerisdal_hospitering2013_15.pdf
- Utdanningsdirektoratet. (2015a). *Fylkeskommunenenes rapporter 2014*.
- Utdanningsdirektoratet. (2015b). Sry - samarbeidsrådet for yrkesopplæring, . fra <http://www.udir.no/utdanningslopet/videregaende-opplaring/felles-for-fagopplaringen/sry/>
- Utdanningsdirektoratet. (2016a). Fyr - fellesfag, yrkesretting, relevans. fra <http://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/nasjonale-satsinger/fyr-fellesfag-yrkesretting-relevans/>
- Utdanningsdirektoratet. (2016b). *Skole og bedrift- sammen om utdanning av framtidens fagarbeidere*, . Kuben yrkesarena 26. april. 2016.
- Utdanningsdirektortet. (2015). Prinsipper for opplæring. fra <http://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/prinsipper-for-opplaringen2/lararar-og-instruktorar--kompetanse-og-rolle/>,
- Utdanningsforbundet. (2009a). Statsbudsjettet for 2009: Utdanningsforbundets høringsnotater og resultat av stortingsbehandlingen.
- Utdanningsforbundet. (2009b). *Yrkesfaglæreren* [faktaark 2009:2]. Oslo: Utdanningsforbundet.
- Utdanningsforbundet. (2013). *Hospitering som kompetanseutvikling* [faktark 2013:6]. I Utdanningsforbundet (Red.). Oslo.
- Vygotskij, L. S. (1998). *Tænkning og sprog*. København: Reitzel.

Vedlegg Vedlegg 1

NSD godkjenning

Anne Karin Larsen
Institutt for yrkesfaglærerutdanning Høgskolen i Oslo og Akershus
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 OSLO

Vår dato: 02.03.2016 Vår ref: 46329 / 3 / ASF Deres dato: Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 29.12.2015. All nødvendig

informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 08.02.2016. Meldingen gjelder prosjektet: Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de

opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et

eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding

etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.06.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kontaktperson: Amalie Statland Fantoft tlf: 55 58 36 41

Vedlegg: Prosjektvurdering

46329

Hospitering av lærere innenfor yrkesfagligutdanningsprogram

Behandlingsansvarlig

Høgskolen i Oslo og Akershus, ved institusjonens øverste leder

Daglig ansvarlig

Anne Karin Larsen

Student

Merete Embretsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Amalie Statland Fantoft

Kopi:

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 46329

INFORMASJON OG SAMTYKKE

Deltagerne i studien informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse.

Informasjonsskrivene mottatt på e-post 30.01.2016 og 08.02.2016 er godt utformet.

UTVALG OG METODE

Informantene i prosjektet er rektorer, avdelingsledere og lærere. I følge meldeskjemaet skal dere sende ut

elektronisk spørreskjema til lærere på yrkesfaglig studieprogram og studere narrativer fra lærere som har vært

ute og hospitert. I tillegg opplyser dere at dere skal intervju informanter som jobber på opplæringskontor,

ansvarlig i opplæringsbedrift, avdelingsledere på skoler og rektorer. Dere viser også til at dere vil kanskje vil se

på narrativer om relevans i utdanningen fra elever på e-post mottatt 08.02.2016. Vi tar derfor høyde for at dere

kan anvende narrativer. Opprinnelig hadde dere krysset av for deltagende observasjon, men på en epost mottatt

30.01.2016 informerer dere at dette ikke blir aktuelt.

REKRUTTERING

Dere har informert om at dere skal rekruttere informanter som tidligere har deltatt på en spørreundersøkelse om

temaet hospitering i samarbeid med Udir. På epost mottatt 20.01.2016 skriver dere at dere først kontakter

prosjektlederne for den tidligere undersøkelsen til Udir. Videre skriver dere at kontakten med informantene

knyttes gjennom prosjektlederne.

INFORMASJONSSIKKERHET

Personvernombudet legger til grunn at dere behandler alle data og personopplysninger i tråd med Høgskolen i

Oslo og Akershus sine retningslinjer for innsamling og videre behandling av forskningsdata og personopplysninger.

DATABEHANDLER

I meldeskjemaet har dere opplyst at dere skal ta i bruk den eksterne surveytjenesten Lime survey. Vi legger

derfor til grunn at det inngås en databehandleravtale. For råd om hva databehandleravtalen bør inneholde, se

Datatilsynets veileder: <http://www.datatilsynet.no/Sikkerhet-internkontroll/Databehandleravtale/>.

PROSJEKTSLUTT OG ANONYMISERING

I meldeskjemaet har dere opplyst om at forventet prosjektslutt er 01.06.2017. Ifølge prosjektmeldingen skal du

da anonymisere innsamlede opplysninger. Anonymisering innebærer at du bearbeider datamaterialet slik at

ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjør du ved å slette direkte personopplysninger og slette eller

omskrive indirekte personopplysninger.

Vedlegg 2

Spørreundersøkelse; undersøkelse om hospitering fra HiOA

Spørsmål til Skoleinformanter:

1. Hvilken fylkeskommune er du tilknyttet?
2. Hvilket utdanningsprogram underviser du på?
3. Hvilken rolle har du?

Spørsmål til Lærere:

4. Underviser du i programfag eller fellesfag?
5. Har du gjennomført en form for hospitering?
6. Hvor mange år har du undervist på yrkesfaglig utdanningsprogram?
7. Har du erfaring fra arbeidslivet innenfor utdanningsprogrammet du underviser på?
8. I hvor mange dager hospiterte du?
9. Når gjennomførte du hospiteringen?
10. Hvordan var hospiteringen organisert?
11. Hvor lenge er det siden du gjennomførte en form for hospitering?
12. Gjennomførte du hospiteringsperioden på høsten eller våren?
13. Da du gjennomførte hospiteringen, jobbet du da på Vg1 eller Vg2?
14. Gjennomførte du hospiteringen innenfor ditt "kjente" yrkesområde (dybde) eller innenfor flere områder du ikke har like mye kjennskap til (bredde)?
15. Vet du om det finnes en støtteordning for hospitering i ditt fylke?
16. Har du tatt en videre- eller etterutdanning for å utvikle din undervisningskompetanse innenfor dybde eller bredde.
17. Hvilket område gjennomførte du etter- eller videreutdanningen på?
18. Var hospiteringen noe du ønsket selv eller noe skolen ønsket at du skulle gjennomføre?
19. Hvem ordnet vikar for deg i perioden du hospiterte?
20. Fikk du hjelp av et opplæringskontor for å skaffe deg hospiteringsplass?
21. Hvor mye tid brukte du på å avtale hospiteringsplass?

22. Hadde du vært i kontakt med bedriften om hospiteringsordningen i forkant av hospiteringen?
23. Hadde bedriften forberedt et opplegg som du fulgte i hospiteringsperioden?
24. I hvilken grad fikk du komme med ønsker for innholdet i din hospiteringsperiode?
25. Fikk du en fadder som du kunne følge under hospiteringsperioden?
26. Hvordan er ditt forhold til hospiteringsstedet? Er det for deg et kjent eller ukjent sted?
27. Hospiterte du alene eller sammen med noen andre?
28. Skriv ned 3 positive ting fra hospiteringsperioden du har vært i.
29. Skriv ned 3 ting du ikke er så fornøyd med i forbindelse med din hospiteringsperiode.
30. Har hospiteringen ført til at du har gjort endringer i din undervisning?
31. I hvilken grad er din undervisning blitt påvirket av hospiteringen du har gjennomført?
32. I hvilken grad har hospiteringen ført til at du er blitt bedre i stand til.....
33. Bruke eksempler fra faget du hospiterte i, i undervisningen
34. Gi en god opplæring innenfor de områdene du har din kjernekompetanse i
35. Gi elevene råd om valg av fag og yrke
36. Kunne du tenke deg å hospitere igjen?
37. Hvorfor ønsker du ikke å hospitere igjen?
38. I hvilken grad har hospiteringen ført til et bedre FYR-samarbeid (fellesfag, yrkesretting og relevans) på din skole?
39. Har du opparbeidet deg et samarbeid med bedriften du har vært i etter hospiteringsperioden?
40. Hvis ja hvilket samarbeid har dette ført til?
41. For å gjøre undervisningen mer relevant, har du benyttet deg av instruktør fra bedrift inn i undervisningen?
42. Tror du bedriften du hospiterte i kan ha utbytte av din hospitering?
43. Kan du utdype på hvilken måte bedriften har hatt et utbytte av din hospitering?
44. Har hospiteringen gjort det lettere for deg å tilrettelegge undervisningen for din elevgruppe, å gjøre undervisningen mer interessant og relevant?
45. Er det noe du vil formidle fra din hospiteringsperiode? Skriv gjerne ned noen eksempler.

Spørsmål til Avdelingsledere:

46. Hvilket utdanningsprogram tilbyr skolen du er avdelingsleder på?
47. Har noen av læreren du er avdelingsleder for vært ute i hospitering?
48. Hvor viktig mener du det er at lærere får mulighet til å hospitere?
49. Oppfordrer du som avdelingsleder til en hospiteringsperiode for lærerne på din avdeling?
50. Hvis ja, på hvilken måte?
51. Hvis nei, på hvilken måte?
52. Er hospitering forankret i skolens årshjul?
53. Er det programfagslærere eller fellesfagslærere som hospitere mest ved skolen du er avdelingsleder ved?
54. Ønsker lærerne å ha hospiteringsperiode innenfor sitt eget fagområde (dybde), eller innenfor flere fagområder (bredde)?
55. Legges det til rette for at lærerne får en hospiteringsperiode etter eget ønske?
56. I forbindelse med hospitering; På hvilken måte legges det til rette med vikar?
57. Når ønsker skolen at hospiteringen skal finne sted?
58. Når på året er det mest gunstig at hospiteringen finner sted?
59. I hvilken grad tror du at hospitering vil bidra til mer relevant undervisning?
60. Vet du om det finnes en støtteordning for hospitering i ditt fylke?
61. Jobbes det på skolen for et godt FYR -samarbeid mellom fellesfaglærere og programfagslærere?
62. Mener du det er viktig for avdelingen med et godt samarbeid, skole - bedrift (nettverksbygging)?
63. Hvis ja, på hvilken måte?
64. Blir lærerne pålagt å dele erfaringer fra hospiteringsperioden med andre på skolen?
65. Hvem ble erfaringen fra hospiteringsperioden delt med?
66. Er det noe du vil tilføye i forhold til lærernes hospiteringsperiode og samarbeidet skole og bedrift?
67. I hvilken grad tror du andre på skolen kan bli inspirert til å prøve ut hospitering etter en erfaringsdeling?

Spørsmål til Rektorer:

68. Hvilket utdanningsprogram tilbyr skolen du er rektor på?
69. Er det kultur for at lærerne hospiterer for å øke sin kompetanse på din skole?
70. Hvor viktig mener du det er at lærere får mulighet til å hospitere?
71. Er hospitering forankret i skolens årshjul?
72. Har det forekommet hospitering blant lærere på skolen du er rektor?
73. Er det programfagslærere eller fellesfagslærere som hospitere mest ved skole du er rektor ved?
74. Ønsker lærerne å ha hospiteringsperiode innenfor sitt eget fagområde (dybde), eller innenfor flere fagområder (bredde)?
75. Legges det til rette for at lærerne får en hospiteringsperiode etter eget ønske?
76. I forbindelse med hospitering; På hvilken måte legges det til rette med vikar?
77. Når ønsker skolen at hospiteringen skal finne sted?
78. Jobbes det på skolen for et godt FYR -samarbeid mellom fellesfaglærere og programfagslærere?
79. I hvilken grad tror du at hospitering vil bidra til mer relevant undervisning?
80. Mener du det er viktig for skolen med et godt samarbeid, skole - bedrift (nettverksbygging)?
81. Begrunn svaret ditt?
82. Blir lærerne pålagt å dele erfaringer fra hospiteringsperioden med andre på skolen?
83. Hvem ble erfaringen fra hospiteringsperioden delt med?
84. Er det noe du vil tilføye i forhold til lærernes hospiteringsperiode og samarbeidet skole og bedrift?
85. I hvilken grad tror du andre på skolen kan bli inspirert til å prøve ut hospitering etter en erfaringsdeling?

Spørsmål til andre informanter:

1. Hvilken fylkeskommune er du tilknyttet?
2. Hvilket utdanningsprogram underviser du på?
3. Hvilken rolle har du?

Spørsmål til Opplæringskontor:

4. Hvilke utdanningsprogram representerer opplæringskontoret?
5. Er dere som opplæringskontor behjelpelig med å ordne hospiteringsplasser for lærere i deres bedrifter?
6. Er det programfagslærere eller fellesfagslærere som hospiterer mest?
7. Er de som hospiterer interessert i å hospitere innenfor eget fagområde (dybde) eller interessert i å se andre fagområder (bredde)?
8. I hvor mange dager varte som regel hospiteringsperiodene?
9. Er hospiteringsperioden som oftest oppdelt eller sammenhengende?
10. Hospiterte lærere oftest alene, eller sammen med andre lærere eller sammen med elever i PTF?
11. Hender det at opplæringsansvarlig i bedrift tar kontakt med opplæringskontoret for å få hjelp til å få folk fra bedriften ut på hospitering i skolen?
12. Skreddersyr dere et opplegg for lærere ute i bedrift eller må lærere følge den daglige driften?
13. Tar dere hensyn til lærernes ønsker når dere planlegger og utarbeider et hospiteringsopplegg?
14. Fører en hospiteringsperiode til et tettere og bedre samarbeid mellom bedrift og lærer/skole - nettverksbygging?
15. I hvilken grad tenker dere som opplæringskontoret at en hospiteringsperiode har en effekt på lærernes undervisningsopplegg?
16. Hvor ofte tenker opplæringskontoret at lærere har behov for å hospitere ute i bedrift?
17. Kan dere se en sammenheng mellom lærernes hospiteringsperiode og om elevene tar en læretid?

18. Kan dere si litt mer om denne sammenhengen mellom lærenes hospitering og elevenes læretid?
19. Andre ting dere ønsker å kommentere om lærernes hospitering

Spørsmål til Opplæringsansvarlig i bedrift:

20. Har deres bedrift hatt lærere i en eller flere hospiteringsperioder?
21. Er det flest programfaglærere eller fellesfaglærere som hospiterer i deres bedrift?
22. Tar lærerne direkte kontakt med bedriften for hospitering, eller blir dette ordnet gjennom et opplæringskontor?
23. Er det innenfor sitt eget fagområde (dybde) eller innenfor flere fagområder (bredde) lærerne ønsker å ha en hospiteringsperiode i?
24. I hvor mange dager varer som regel hospiteringsperioden?
25. Er hospiteringsperioden som oftest oppdelt eller sammenhengende?
26. Hospiterer lærerne som oftest alene - eller sammen med andre lærere eller sammen med elever som er ute i PTF?
27. I hvilken grad opplever bedriftene du representerer lærernes hospitering som positiv eller negativ?
28. Kan du si noe om hvorfor dette er positivt eller negativt?
29. Når på året er det størst hospiteringsaktivitet?
30. Legger dere til rette slik at lærerne får hospitere etter eget ønske, eller følger lærerne med i bedriftens daglige drift?
31. Får de som er utplassert en fadder å forholde seg til i hospiteringsperioden?
32. Hvor ofte tenker dere i bedrift at en lærer trenger å komme ut i bedrifter for å hospitere?
33. Fører hospiteringsperioden til et tettere og bedre samarbeid mellom bedrift og lærer/skole - nettverksbygging?
34. På hvilken måte vil du si at det blir et bedre samarbeid?
35. Er det lettere å si ja til PTF-plasser når det er et godt samarbeid mellom skole og bedrift?

36. Hvorfor er det lettere å si ja til PTF-plasser når det er et godt samarbeid mellom skole og bedrift?
37. I hvilken grad tror bedriften at læreres hospitering i bedrift kan være positivt i forhold til grad av relevans i undervisningen?
38. Kan bedriften se en sammenheng mellom hospitering av lærere og at flere elever går ut i læra?
39. Er opplæringsansvarlig i bedriften ute i skolen for å undervise der?
40. Dersom du vil tilføye noe positivt eller negativt rundt hospiteringsordningen er det fint om du gjør det her.

Spørsmålet til kontaktpersonene i Fylkeskommunene var formulert slik:

Vi ønsker informasjon rundt gode måter å organisere og implementere hospitering i den daglige driften på skolen, der ledelsen og lærerne er godt fornøyd med ordningen. Ut i fra din kjennskap til feltet, kan du si noe kort om gode erfaringer knyttet til implementering av hospitering i Fylkeskommunen du representerer.

Spørsmål til uformelle samtaler med assisterende rektor og avdelingsleder:

Spørsmål til avdelingsleder:

Vi spurte hvilke tanker han hadde rundt implementering av hospitering inn i den daglige driften på skolen.

Spørsmål til assisterende rektor:

Vi ba han ut i fra sin erfaring og kjennskap til timeplanlegging, si noe om hvilke muligheter han ser for å implementere hospitering i årshjulet på egen skolen.

Vedlegg 3

Brev til kontaktpersonene i fylkeskommunene

Vedr: Spørreundersøkelse; som omhandler hospitering, samarbeid og kompetanseutvikling.

Hei

Vi er to masterstudenter fra Høgskolen i Oslo og Akershus som for tiden arbeider med en spørreundersøkelse i forbindelse med vår masteroppgave med tema hospitering.

Vi sender ut mail til alle fylkeskommunene for å informere om vår spørreundersøkelse, og ønsker samtidig hjelp til å få den videresendt til videregående skoler med yrkesfaglige utdanningsprogram som har deltatt i en hospiteringsordning i tidsrommet 2010 – 2015.

Utdanningsdirektoratet har vært behjelpelig med å gi oss kontaktinformasjon til hospiteringsansvarlig i de forskjellige fylkeskommunene. Udir er interessert i forskningsresultatene våre. Vi ønsker derfor at dere kan være behjelpelige med å videresende vår undersøkelse til skoler som har deltatt i en form for hospiteringsordning. Dette informerte Udir om på hospiteringssamlingen i Bergen høsten 2015.

Vi har utarbeidet en landsomfattende spørreundersøkelse til rektorer, avdelingsledere og lærer på yrkesfaglig utdanningsprogram, som har deltatt i en hospiteringsordning i perioden 2010 – 2015. Undersøkelsen vil sendes ut med et informasjonsskriv, med en link – for å kunne delta i spørreundersøkelsen. Håper dere kan være behjelpelig med å distribuere spørreundersøkelsen til de aktuelle skolene. Dere må gi beskjed om at skolene selv må videresende undersøkelsen til sine ansatte.

Vi vil sende ut spørreundersøkelsen til dere i løpet av påsken – vi ønsker at dere skal sende den ut til de aktuelle skolene så fort som mulig i uke 13.

Håper alle har tid og mulighet til å hjelpe oss med dette! Håper på positivt svar da dette har mye å si for vår forskning at alle fylkeskommunene deltar.

På forhånd takk for hjelpen!

Mvh

Masterstudenter ved HiOA

Merete Embretsen og Anita Hoel

Vedlegg 4

Undersøkelse om hospitering fra HiOA

Undersøkelse om hospitering fra HiOA

Vi arbeider med en mastergradsrapport med temaet hospitering. Vi ønsker tilbakemelding fra deg som har tilknytning til yrkesfaglig utdanningsprogram eller tilrettelegger for opplæring og/eller hospitering i skole og bedrift.

Ditt svar vil gi oss informasjonsmateriale som er viktig i vår forskning.

Utdanningsdirektoratet (Udir) er orientert om prosjektet og interessert i å motta forskningsresultater.

Ved å svare på spørreundersøkelsen, samtykker du i at vi kan bruke ditt svar i vårt forskningsarbeid. Du kan avslutte din besvarelse underveis, og dermed trekke deg fra undersøkelsen og forskningen.

Vår problemstilling er: På hvilken måte kan hospitering bidra til å øke samarbeidet mellom skole og næringsliv, og utvide lærerens kompetanse og nettverk?

Din respons vil være svært viktig for vår forskning. Svarene fra spørreundersøkelsen vil bli brukt i vår mastergradsrapport som publiseres våren 2017 ved Høgskolen i Oslo og Akershus. Alle informanter vil forbli anonyme gjennom hele prosessen, og svarene i undersøkelsen slettes når rapporten er levert 1.juni 2017. Forskningen er meldt inn til Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste (NSD).